4/16

Czasopis

Białoruskie pismo społeczno-kulturalne, poświęcone zagadnieniom współczesności, historii, literatury i sztuki, miejsca człowieka w świecie.

Nr 4 (296). Красавік – kwiecień 2016. http://czasopis.pl ■ Cena 5 zł (w tym 5% VAT)

Puszcza to nie magazyn drewna, jagód, grzybów. To także miejsce wyjątkowe kulturowo – mieszka tutaj mniejszość białoruska. Ochrony potrzebują zatem i przyroda, i ludzie... *(str. 14-22)*

Чакаючы веснавой прэзентацыі карцінаў Язэпа Драздовіча, «выкліканая да дошкі» Мацеем Халадоўскім з «Нівы», вырашыла што-небу... (str. 23)

Spotykając się z różnymi ludźmi spoza Białowieży, nierzadko słyszę od nich pochlebne opinie o szeroko znanej niegdyś białowieskiej restauracji „Iwa". A przecież nie istnieje... (str. 38)

Гартаючы стары штотыднёвік „ЛіМ" натрапіў я на паэтычны дэбют Уладзіміра Ягоўдзіка. Так-так, я не памыліўся, менавіта на паэтычны дэбют, які адбыўся ў „ЛіМе" ... (str. 46)

Fot. na okładce Ewa Zwierzyńska

Юрка Хмялеўскі

Ад Рэдактара. Калі аглядаю сучасныя мастацкія фільмы пра мінулае, маю ўражанне, што яны ідэалізаваныя, несапраўдныя. Усё там вельмі чысценькае, каляровае, а людзі апранутыя прыгажэй чымсьці сёння. Таксама даваенныя, скажам, дамы і кватэры ў гэтых фільмах даволі камфортныя. У такое багацце яксьці не магу паверыць. Вобраз колішняга жыцця, які бачым у сучасных фільмах – іншы чымсьці ў кніжках ці ўспамінах людзей, што жылі ў той час. Пацвярджаюць гэта хаця б успаміны публікаваныя ў нашым „Часопісе". Чытаючы іх можам сабе ўявіць даўні свет ці то вёскі, ці горада, мужыкоў, паноў ці мяшчан – даволі скромны, а наогул бедны. Іншая рэч, што багацце калісь і цяпер гэта розныя паняцці. Прыкметай заможнасці яшчэ не так даўно было, напрыклад, мець аўтамашыну, а цяпер гэта ж зусім не люкс.

Але я тут гавару пра даўнія краявіды ці выгляд тагачасных будынкаў і памяшканняў, ненатуральна падкалярызаваных і ўпарадкаваных у кадрах сучасных фільмаў. Каб гэта заўважыць, хопіць глянуць на даўнія малюнкі ці фатаграфіі. На іх нават твары людзей іншыя як сёння. Асабліва ў сялян калісь былі яны паморшчаныя.

У рэдакцыі „Нівы" захавалася даволі багатая калекцыя арыгіналаў апублікаваных фотаздымкаў. Можа пры нагодзе сёлетняга юбілею 60-годдзя нашага тыднёвіка варта было зрабіць з іх выставу як своеасаблівую дакументацыю беларускай вёскі на Беласточчыне, якой даўні жывы і багаты свет адышоў ужо ў нябыт. Варта было б яшчэ іх выкарыстаць таксама каб зняць фільм – найлепш мастацкі – напрыклад па матывах творчасці нашых літаратараў-белавежцаў. Але гэта, мусіць, нерэальнае, гледзячы на вялікі фінансавы кошт такой кінапрадукцыі. Ну і як нам гэтага дабіцца, дзе знайсці прадзюсера? Зрабіць такі фільм гэта не тое, што дакументальнае кіно, дзе хопіць адна камера, мікрафон і крыху іншай тэхнікі. А і так нават на такую стужку, падобна, гадавога бюджэту нашага выдання было б мала.

Мастацкі фільм пра беларусаў у Польшчы тэаратычна магла б зрабіць Беларусь. Баюся, аднак, што не быў бы ён для нас аўтэнтычны. Перадусім з прычыны іншай там чымсьці нашая беларускай мовы, не цалкам аўтэнтычнай менавіта.

Польскае тэлебачанне ў гэтую вясну паказвае якраз тэлесерыял пра Яўгена Бода, даваеннага знакамітага польскага акцёра, швейцарскага, аказываецца, паходжання, закатаванага саветамі на пачатку саракавых гадоў. У параўнанні з іншымі цяперашнімі тэлесерыяламі на гэты было выдаткавана вельмі шмат грошай. Дарага каштавала найперш сцэнаграфія, бо фоны, на якіх здымаўся фільм, зрэканструяваны так, каб у найменшых дэталях напаміналі тыя з пачатку мінулага стагоддзя і гадоў міжваеннай Польшчы. Вядома, шмат у рэканструкцыі дапамагла і сучасная тэхніка, якая дазваляе стварыць быццам рэальны вобраз на аснове фатаграфіяў або паштовак з эпохі. Але і так у фільме шмат аўтэнтычных экспанатаў, стылёвай мэблі і даўняй тэхнікі. Усё гэта было пазычана – за грошы, вядома – з архіваў, музеяў і прыватных збораў. У фільме шмат чаго падкалярызавалі, паправілі і ўпрыгожылі. Таму, каб падабалася гэта гледачу, аказала на ім пазітыўнае ўражанне. Цяпер ёсць гэта нормай ва ўсім свеце. Хаця ў Беларусі або Расіі не пазбягаюць паказваць у сучасных фільмах розныга балагану, скажам, калгасных разваліна ў ці брудных і занядбаных гарадскіх пад'ездаў.

У выпадку гістарычных фільмаў надта істотная дбайнасць пра кожную дэталь. Як прыклад можна ўспомніць тое, што здарылася на плане вядомага польскага фільма „Крыжакі", знятага ў шасцідзесятыя гады пад кіраўніцтвам знакамітага рэжысёра Аляксандра Форда. На той час была гэта самая дарагая кінапрадукцыя. На стужцы, якая трапіла ў распаўсюджанне ў кінатэатры, спярша знайшліся, аднак, кадры з войнамі з пачатку пятнаццатага стагоддзя на фоне... энергетычных стаўбоў. Мантажысты фільма хуценька сцягнулі назад усе стужкі да сябе і зрабілі адпаведную карэктуру.

У першай серыі „Бода", якая разыгрываецца ў 1916 г. у Лодзі, таксама ёсць неверагодная на першае ўражанне сцэна з... ваннай і кранам. Няўжо сто гадоў таму людзі ў сваіх кватэрах маглі ўжо мець лазенкі з праточнай вадою? Аказваецца, некаторыя ўжо іх тады мелі. А ў Кракаве першы водапровод быў праведзены яшчэ ў сярэднявеччы.

Англічане кажуць – пакажы мне свой туалет, а я скажу, на якім цывілізацыйным узроўні знаходзішся. Нядаўна дакладна праналізаваў я навейшы рапарт Ваяводскай статыстычнай управы ў Беластоку, у якім ёсць падрабязная інфармацыя пра інфраструктуру і ўмовы жыцця ў паасобных гмінах. Аказваецца, што яшчэ амаль трэцяя частка дамоў у нашым рэгіёне (усходняй Беласточчыны) не мае лазенкі. Гэта адзін з самых нізкіх паказчыкаў у краіне. Ад іншых адстаем таксама паводле стану дарог ці каналізацыйнай сеткі. Нашы гміны і паветы, хаця ў апошнім часе зрабілі вялікі крок наперад у гэтым накірунку, на жаль, надалей цывілзацыйна запозненыя. Лямант пра гэта не сціхае ад многіх гадоў. Паляпшэння ўмоў жыцця найгаласней дамагаюцца радныя ў самаўрадах. Ужо больш за дваццаць гадоў сам чую няспынна такія пастулаты, працуючы ў Гарадку і цяпер у Міхалове. Некаторыя патрабаванні ўжо нават неактуальныя. Яшчэ ў дзевяностыя гады на паседжаннях Рады гміны ў Гарадку радныя „націскалі" войта, каб жыхарам вёсак урэшце заклалі тэлефон. Праблема вырашылася сама, калі хутка распаўсюдзіліся мабільныя тэлефоны.

Выглядае на тое, што ажыўлення нашага абезлюднелага рэгіёну ўжо не будзе. Тутэйшыя гміны, праўда, хочуць прыцягнуць да сябе інвестараў, каб тыя далі жыхарам працу і плацілілі падатак у гмінную казну. Аднак фірмы, калі ўжо намерваюцца пабудаваць новую фабрыку, прадпрыемства ці нават невялікі аддзел, над іх месцам спярша сур'ёзна задумоўваюцца. Часта выбіраюць спецыяльныя эканамічныя зоны. У нашым рэгіёне такія ёсць, аднак, толькі ў Беластоку, Лапах, Заблудаве і Нараўцы. Ствараць іх у сябе ў бліжэйшы час намерваюцца таксама іншыя гміны, напрыклад, Міхалова. Але тут трэба ўлічваць яшчэ і абмежаванні на рынку працы. Інвестар, які стварае новае прадпрыемства, адразу камплектуе і працаўнікоў. А каго знойдзе да працы ў нашых абезлюднелых гмінах? У гміне Орля на нядаўна пабудаванай фабрыцы канцэрна Ікэя працуюць пераважна не мясцовыя, але бяльшчане, а нават жыхары Беластока.

Нягледзячы на гэта прынамсі нашы гарады і гмінныя мястэчкі травой, аднак, не зарастуць. Наступныя грошы з Еўрасаюза, якія ўжо неўзабаве ўрэшце з`явяцца, безумоўна спрычыняцца да павышэння цывілізацыйнага ўзроўню жыцця. І добра, бо калі маюць нас паказываць у фільмах, няхай паказваюць не нейкі запаведнік, але нармальны сучасны свет. І без ненатуральнага прыхарошвання. ■

Tamara Bołdak-Janowska

Strach. *Zacznu na prastoj mowie. Niekatarayja haworać, szto ni bajacca śmierci. A ja bajusa. Mnie ŭsio zdajecca, szto minie pryduszywaja wielizny palac. Jon nasoŭwajacca na minie z wierchu. Ja ni mahu nawat pisnuć. Jon kirujacca na hrudzi, u serco. I kaniec. A ja ni hatowa.*

Nocz. Ni mahu zasnuć. Zaświeczywaju latarku. Maju jaje u zapalnicy. Pstrykaju. Baŭlasa, ali ni jak dzicia. Moża jak chworaja staroja dzicia. Chaczu zabaczyć, jak wyhladaja kaniec świetu i jaho paczatak u ścienach majej kwatery. Nima świetu, ciemra. Świet jeść, bo jasno i znoŭ dobro jaho widać. Kali trywało zapluszczu woczy, świet dla minie zhinia, ali kali uże baiszsa wieczaram zapluszczywać woczy, heta świedczyć a tom, szto świet ni wielmi mocny, choć świecić.

Ziamla minie ni baczyć. Jana baczyć sibie ludskimi waczami. Fiłasofy haworać: czaławieka zrabiła sabie ziamla, kab jana mahła samu sibie kamientawać. Ziamla ni pastupaja pa-ludsku. Tak pastupaja czeraz lu-

dziej. Hety miły mnie fiłasaficzny pohlad z dziciaci piaramieniwaja minie u darosłuju asobu, katoraja noczu zabaŭlajacca latarkaju u zapalnicy. Rablu tak, kab ziamla zabaczyła minie majimi waczami i paczuła moj strach.

Ziamla ni baicca minie. Ni baicca ludziej. Jana ciahnia da sibie. Umieja tak ciahnuć ŭsio, szto żywie.

Pahłynaja minie strach, szto bolsz niczoho ni zabaczu i niczoho ni napiszu. Waroczajucca ŭsie staryja słowy z prastoj mowy. Znaczyć i ja waroczajusa da sibie, da domu. Ja ni bajusa wajennych bieżancaŭ. Moj strach toj samy, szto u jich: bajusa kanca pierad czasam. Znaczyć my napraŭdu majam toj samy strach. Ŭciakaczy bajacca taho, czaho ja bajusa: bandytaŭ, szawinistaŭ, wajennych kancernaŭ, razburywajuczych krajiny i chaty. Nas straszać jimi, jany biahuć da nas, kab za kożnuju cenu ŭciaczy jak najdalej ad bandytaŭ, a bandyta toj samy i jon uwiaździe, i u nas. I siarod nas, i siarod jich. Paŭtoru: siarod nas jany. Ci zapluszczysz woczy, ci nie, ŭsio raŭno baczysz jich siarod nas. Na uciakaczoŭ ad wajny kożnaja ŭłada ślapaja. Joj zdajecca, szto tam adny terrarysty. A heta ni tak. Kożnaja ŭłada ślapaja na kancerny wajny. I na swaich szawinistaŭ tut i tam ŭłada slapaja. Ja bajusa takoj ŭłady, jakaja aśmieliwaja swaich szawinistaŭ i ŭsiakaja ludskoja kryminalnaja barachło, pryczyniajucza druhim kryŭdu tolki za toja, szto jany druhoj wiery abo tojesnaści. Trebo hladzieć, kaho aśmieliwaja ŭłada, kab znoŭ ni prychodziłaso kudyś uciakać, abo żyć u nikamfortnaści, u strachu, z dumkaju u dzień i u noczy: trebo uciakać, ali kudy? Dzie maja chata?

Schema adna: bandyty, naszpikowanyja narkotykami, robiać wajnu. Chtoś jimi kiruja, całkam ćwiarozy. I zaczynajacca ihra: my ludzi, a wy – nie. Wy heta tolki liczmany. Liczmanoŭ możno zabiwać, a ich chaty palić. I zaraz prucca da ŭłady u druhich krainach kaszmarnyja ludzi, ośmielanyja hetaju hadkaju wajnoju, i aśmieliwajuć hadkich ludziej. I zaraz zaczynajacca taja sytuacja, kali ty ni caławiek, a liczman, bo u cibie druhaja tojesnaść. ty ŭże ni sasied. Czego się boisz, głupia. I tak niezbadane są wyroki boskie. Przyjdzie koniec wtedy, kiedy niebiosa zechcą. Tak. Tylko niech ręka ludzka nie wykonuje na mnie wyroków boskich. Niech ręka ludzka nie rozwala mi mego domu.

Chata. Dom. Dom powinien należeć do kobiety. Ściany, podłogi, meble, naczynia. Wszystko. Kiedyś kobietę uznawano za kapłankę domowego ogniska, a domową przestrzeń zwano mirem, czyli pokojem. Dom to było święte miejsce pokoju. Wiem, że piszę utopijny akapit. Nie byłoby bandyckich wojen, gdyby domy rzeczywiście należały do kobiet w charakterze pokojowej świątyni. Musiałby obowiązywać bezwzględny zakaz naruszania miru domu, miru domowego, miru podwórka, ulicy. Patriarchalni mężczyźni, duchowni, wciąż pragną wepchnąć kobiety z powrotem do domu. Do czyjego? Do ich domu. Do swoich domów, które pozwolą spalić innym mężczyznom. Gdyby dom był budowany wspólnie przez mężczyzn i kobiety, ale dla kobiety jako świątynia pokoju i gdyby obcy uzbrojeni mężczyźni chcieliby go zrujnować, spalić, to wszystkie kobiety chwyciłyby za broń – wszystkie jak jedna. Dołączyliby mężczyźni, którzy ten dom budowali z wiedzą, że ma być to miejsce bezwzględnego pokoju. Wojna obronna przed bandytą, naruszającym mir domu, musiałaby stawać się skuteczna i jednorazowa, aby wreszcie unicestwić samograj odrażającej dwójcy: straszna napaść i straszny odwet. Bajka? Może bajka. Może jednak możliwa do zrealizowania w kilku miejscach na planecie? Babskim hasłem byłoby: bandytów trzeba zabijać bez litości. W kobietach nie ma litości dla bandytów. Mogą udawać, że są przeciw karze śmierci, że to, że siamto, że poprawność polityczna, ale w gruncie rzeczy dla bandytów pozostają bezlitosne.

Nie mówmy w ogóle, że są na świecie jakieś domy, skoro nie są one bezwzględnym miejscem pokoju. Kobiety nie mają domów. Jeśli dom nie liczy się jako miejsce bezwzględnego pokoju, to kobieta jest człowiekiem bezdomnym.

Nie wiem, co czują mężczyźni, tracąc domy w kolejnej bezsensownej wojnie. Wiem, że kobiety od wieków czują dom jako miejsce miru i krzyczą „Łapy precz od mego domu! To moje! Tu jest mir! Tu jest pokój!".

Krzyczą tak, ale ich krzyku nikt nie słyszy. Krzyczą niemo, ale krzyczą. Krzyczą tak w dzień i w nocy.

Budowa domu dla rodziny i przez rodzinę powinna stanowić uroczystą ceremonię. Tak było kiedyś w naszych wioskach. Dom budowano po to, żeby w nim żyć, a nie żeby nim handlować. To święte miejsce nie było przeznaczone dla zysku. Obecnie żadna władza nie bierze tego faktu pod uwagę. I co więcej, wmawia się głupoty ludziom, że jeśli mają dom czy mieszkanie na własność, to będą mogli je sprzedać. Ktoś przytomnie zauważył: po co, żeby mieszkać pod mostem? Nikomu nie przyjdzie do głowy, że bez domu czy mieszkania człowiek spada poniżej statusu zwierzęcia czy ptaka – każde zwierzę, każdy ptak zawsze i wszędzie na świecie ma własne gniazdo.

Dom należy do praw człowieka, a nie dóbr materialnych. Dom jako świątynia pokoju należy do praw człowieka, a nie chwilowego stanu politycznego. Nie wiem, czy mężczyźnie przyszła choć raz do głowy taka myśl.

Dom czy chata nie jest przedmiotem luksusu. Przedmiotem luksusu, a zatem i zysku, mogą być wille, pałace, zamki, ale nie zwykły dom dla rodziny. Dom to warunek przeżycia. W domu jest kołyska, wózek, smoczek, łóżko, stół. Po całym świecie, po całej Europie, po Afryce, wędrują kobiety z dzieckiem w ramionach, aby znaleźć dom. Dom, a nie noclegownię i pałatkę. Nie ma bardziej poruszającego widoku, niż ten widok bezdomnych

matek z dziećmi. Skąd pochodzą? Ze spalonego domu w ojczyźnie.

Nie wiem, czy to porusza mężczyzn w takim stopniu, jak mnie.

Jest jeden mężczyzna na świecie, którego przeciwstawia się wydzieraniu domu rodzinom, ale dotyczy to innej sytuacji. To Noam Chomsky. Niech żyje jak najdłużej i jak najdłużej mówi to, co trzeba powiedzieć. W artykule o amerykańskim ruchu lokatorskim porusza następująca kwestię: banki oszukują ludzi, samowolnie zmieniając warunki kredytu, uniemożliwiając rodzinie jego spłatę, po czym zaczynają pozbawiać ludzi domu. Według Chomsky'ego jedynymi oszustami i to w stopniu bandyckim są bankowcy, ale winnymi okazują się rodziny. Chomsky przedstawia humanistyczne, ludzkie rozwiązanie, zgodne z tym, o co woła ruch lokatorski: niech rodziny mieszkają nadal w swoich domach, ale już na zasadzie lokatorskiej, czyli płacąc umiarkowany czynsz, nawet do śmierci, albo aż staną na nogi i wykupią od banku swój dom. Instytucja zaufania, jaką stanowił dotąd bank, dziś okazuje się bandytą. W USA możliwy jest oddolny ruch obywatelski, zmasowany i nieustępliwy. Tam ludzie potrafią łączyć się we wspólnej sprawie przeciw instytucjom, naruszającym ich prawa. I zazwyczaj są skuteczni. U nas? U nas ludzie nie potrafią się łączyć przeciw bezprawiu w majestacie prawa.

Jest u nas jeden fajny mężczyzna, który broni lokatorów, Piotr Ikonowicz, ale to przecież jakiś lewak, chce nie wiadomo czego. On tylko wtrąca się w bandyckie eksmisje, proszę bandytów.

Stworzył ruch protestu przeciw eksmisjom z wyssanych z palca powodów lub stworzonych dla tego palca. Bardzo uprzejma, uśmiechnięta mafia podsuwa parze staruszków papier do podpisania, bardzo dla nich korzystny, a zmajstrowany podstępnie. Okazuje się, że podpisali coś strasznego, że zbywają dom podstępnej osobie, że podpisali własną eksmisję. I to oni sami są jej winni. Mafia handlująca domami wykorzystuje ufność starych ludzi w państwo prawa, w brak podstępności, skoro wreszcie mają wolność. Zresztą system jako taki unicestwia ufność, a zatem rozbija więzi w sposób krańcowy, doprowadzający do sytuacji, kiedy człowiek widzi jedynie ludzi podstępnych, a więc z nikim nie chce rozmawiać, nikogo nie chce widzieć, nic nie chce słyszeć, nic nie chce czytać, wyrzuca telewizor, a zostawia komputer, bo mu się wydaje, że jedynie w komputerze znajdzie strefy wolności i uczciwości, i jednostki niepodstępne. I tu się myli, ponieważ Internet jest pełen ludzi podstępnych, wyłudzających dane, podsuwających i tu „korzystne" formularze. ■

Іаанна Чабан

Якая павінна быць жанчына? „Ядвіга стала каралём Польшчы ў 11-гадовым узросце", – чытаю ў падручніку для трэцякласнікаў пачатковай школы. Слова „каралём" запісана тут тлустым друкам.

– Чаму менавіта каралём, а не каралевай? – пытаю вучняў.

Не знаходзяць канкрэтнага адказу. Для іх важнае, што Ядвіга была вымушана пераняць уладу пасля смерці бацькі Людовіка Венгерскага. Да ролі ўладаркі, ці як хоча аўтар тэксту, уладара рыхтавалася з ранняга дзяцінства. Амаль ніколі не супрацiўлялася бацькоўскай волі. Змагла пакахаць Вільгельма Габсбурга, за якога выдалі яе замуж на чацвёртым годзе жыцця. З болем, але апынулася неяк і ў другім, палітычным сужонстве з Ягайлам. Поўны альтруізм.

– Хаця нарадзілася жанчынай, прытым надзвычай прыгожай, вяла сябе па-мужчынску. Да гэтага прымусілі абставіны і людзі, якія займаліся яе выхаваннем, – тлумачу трэцякласнікам. Жанчына-мужчына, два ў адным, тады, мабыць, нестандартны мадэль, сёння адзін з самых папулярных. Першабытная жанчына займалася хатнім ачагом, выхаваннем дзяцей, а яе жыццёвы партнёр – бацька тых жа дзяцей – здабываў ім ежу і абараняў. Такімі стварыла іх натура, так жылі

на працягу тысячагоддзяў. Адкуль тады ўзяліся сённяшнія жаноча-мужчынскія выраджэнні? Мужчыны часта і густа не ў змозе забяспечыць неабходныя ўмовы жонцы і дзецям. Жанчыне прыходзіцца і грошы здабываць, і дзяцей хаваць, і дроў нарубаць, а яшчэ са стаічным спакоем пераносіць плач і нараканні свайго непрацаздольнага мужа. Такім чынам жанчына ператвараецца ў сапраўднага мужчыну. Да каго тады параўнаць неадказных мужчын? Напэўна не да жаночых жанчын. Адзінае, што прыходзіць у такім выпадку ў галаву, гэта пчаліны вулей. Маці-каралева ўпраўляе працавітымі пчоламі, якія нават узімку, сонныя, рухаюцца, каб утрымаць неабходную тэмпературу ў вулеі. Трутням там месца няма. Удзелу ў працэсе размножвання недастаткова, каб утрымаць сваю пазіцыю ў цёплым вулеі. Як кажа прыказка, каб рыбу есці, трэба ў ваду лезці. Вось так некаторыя жанчыны – маткі-каралевы выкідаюць трутняў са свайго жыцця раз і назаўсёды альбо трымаюць і да апошніх дзён кормяць іх уласнай крывёю.

Ядвіга нарадзіла дачку, якая жыла толькі тры дні, а неўзабаве памерла і яна сама. Пахавалі іх разам.

Нешчаслівым, у прыватным плане, было таксама жыццё вялікай мастачкі канца дзевятнаццатага і пачатку дваццатага стагоддзя Вольгі Базнанскай.

– Гэта мужчына, – гаворыць ўпэўнена трэцякласнік, убачыўшы аўтапартрэт мастачкі. Сур'ёзны твар мудраца, чорная вопратка, чорныя, схаваныя пад капелюшом валасы. Паводле яго так апранаюцца толькі мужчыны.

– Якой тады павінна быць жанчына? – пытаю са шчырым зацікаўленнем.

– Абавязкова з доўгімі, распушчанымі, русымі валасамі, вясёлай і прыгожай.

– Ці жанчына не мае права сумаваць, думаць самастойна? Колеры нашай вопраткі невыпадковыя. Выбіраем чорны, калі хочам застацца ва ўласным свеце, замыкаемся ў ім, не хочам кідацца іншым у вочы. Праўда, што гэта не самы жыццярадасны колер, але затое ўтульны, прынамсі для мяне. Калі б Базнанская была жыццярадаснай, напэўна не дасягнула б поспехаў у мастацтве. Запамятайце, сапраўдная творчасць заўсёды звязана з сапраўдным цярпеннем, а несапраўдная творчасць – з несапраўдным. Без цярпення няма творчасці, няма шчасця.

„Мастацтва гэта маё шчасце, – пісала свайму бацьку Базнанская, – іншага не прагну ў свеце. І ў хвіліне, калі больш маляваць не змагу, я павінна запыніць сваё жыццё".

Мабыць, дзіцячае вока разгледзела сакрэт вялікай мастачкі. Вельмі праўдападобна, што яна марыла быць мужчынам. У Кракаўскую акадэмію мастацтваў адмовіліся яе прыняць не з-за недахопу таленту, а з-за таго, што была жанчынай. Сумавала па мужчынах, якіх ніколі не было ў яе жыцці. Дзяцінства і маладасць праводзіла з мамай і сястрой. А потым было ўжо толькі творчае адзіноцтва.

Тое ж дзіцячае вока ўбачыла свет тоесны з тэзісам маладой, сучаснай спявачкі Юліі Марцэль, прадстаўленым у яе навейшай, аўтарскай песні пад загалоўкам „Таранціна":

Калі я была малая,
Малілася пра прыгожасць.
Сёння я ўжо ўпэўнена –
Лепш быць прыгожай
без розуму, волі.
Навошта каму розум –
Адзін стрэс.
Дурноту выбачаць,
Брыдоту – ніколі.

Minął miesiąc

W regionie. 29 lutego na Wydziale Historyczno-Socjologicznym Uniwersytetu w Białymstoku cykl wykładów pod nazwą „Współczesna Białoruś. Stosunki społeczno-polityczne" rozpoczął Aleś Bialacki, białoruski działacz społeczny, polityk i obrońca praw człowieka. Omawia w nich m.in. zaczątki ruchu demokratycznego w Białorusi w latach 70. i 80. XX w., sytuację polityczną w latach 90. i współcześnie. Bialacki za swoją działalność na rzecz demokracji w Białorusi dwukrotnie był nominowany do Pokojowej Nagrody Nobla. Przez Amnesty International został uznany za więźnia sumienia.

4 marca w Centrum Kultury im. Ludwika Zamenhoffa w Białymstoku odbyła się uroczystość wręczenia tegorocznej Nagrody Literackiej im. Kazaneckiego. Jej laureatami zostali Jerzy Plutowicz i Michał Książek. Z rąk prezydenta Białegostoku Tadeusza Truskolaskiego odebrali pamiątkowe statuetki i nagrody w wysokości po 17 tys. zł każda. Jerzy Plutowicz otrzymał to białostockie prestiżowe wyróżnienie „za całokształt twórczości z uwzględnieniem książki *Jesień 2014*" (tomik poezji), a Michał Książek (reportażysta, poeta, ornitolog, kulturoznawca) nagrodę otrzymał „za nowatorskie podejście do konwencji podróżniczej i wielobarwny obraz Wschodu" w książce „Droga 816". Wśród tegorocznych nominowanych znaleźli się też Anna Kamińska (autorka biograficznej książki „Simona. Opowieść o niezwyczajnym życiu Simony Kossak") oraz poeta Janusz Taranienko (za tomik „Przeszłości").

11 marca na scenie Opery i Filharmonii Podlaskiej w Białymstoku odbył się koncert galowy festiwalu Piosenka Białoruska 2016. Wystąpiło 25 laureatów – zespołów, chórów, duetów i solistów, wyłonionych w wielostopniowych eliminacjach,

Ostatni dzwonek dla skansenu

21 marca radni sejmiku województwa podlaskiego jednogłośnie podjęli uchwałę o przekształceniu Białostockiego Muzeum Wsi od 1 września w samodzielną samorządową instytucję kultury o nazwie Podlaskie Muzeum Kultury Ludowej. Placówka powstała w 1982 r. i dotychczas funkcjonowała jako jeden z ośmiu oddziałów Muzeum Podlaskiego. O usamodzielnienie wnioskował jej kierownik dr Artur Gaweł, argumentując iż takie rozwiązanie pozwoli instytucji lepiej się rozwijać i szerzej niż dotychczas zabiegać o dotacje z zewnątrz.

Białostockie Muzeum Wsi położone jest w Osowiczach koło Białegostoku i ma obszar 28 hektarów, z czego zagospodarowana jest połowa gruntów. Znajduje się tam 40 zabytkowych budynków, przeniesionych z różnych części regionu, oraz ok. 20 tys. eksponatów i dwanaście stałych wystaw. Po usamodzielnieniu się planowana jest dalsza rozbudowa skansenu, przede wszystkim o obiekty podkreślające podlaską wielokulturowość. W niedalekiej przyszłości mają pojawić się tam wiejskie zagrody białoruskie. Obecnie jedynym takim obiektem w skansenie jest chałupa przeniesiona ze Starej Grzybowszczyzny w gminie Krynki. Powiększenie dawnej białoruskiej wiejskiej zabudowy będzie dla samodzielnej już placówki dużym wyzwaniem. Bowiem takich drewnianych budynków, mających walor zabytkowy, prawie już nie ma.

które odbyły się w Dąbrowie Białostockiej, Siemiatyczach, Hajnówce, Bielsku Podlaskim i Białymstoku. Gościnnie zaprezentowały się również zespoły z Białorusi. Organizatorem festiwalu jest Białoruskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne.

11 marca otwarto w Białymstoku konsulat honorowy Estonii. Nowa placówka mieści się przy ul. Nowy Świat 17/3. To kolejny taki konsulat w Białymstoku, po przedstawicielstwach, Rumunii, Malty, Luksemburga i Chorwacji. Jak powiedziała konsul Iwona Wrońska, jej głównym celem będzie promocja współpracy kulturalnej, gospodarczej i naukowej. Chce też promować walory turystyczne Estonii.

12 marca w hali lodowiska MOSiR w Białymstoku odbył się koncert znanych białoruskich zespołów „Dzieciuki” i „Brutto” (oba występowały na ostatnim festiwalu Basowiszcza). Występu wysłuchało kilka tysięcy osób, w tym liczna grupa fanów z Białorusi, gdzie szczególnie ta druga kapela jest bojkotowana przez władze, które uniemożliwiają jej jakiekolwiek legalne koncertowanie.

Ciągle głośno o Puszczy Białowieskiej. 13 marca w Białowieży zorganizowano panel dyskusyjny na temat ochrony puszczy i gospodarowania w jej obrębie z udziałem ministra środowiska Jana Szyszko. W tym czasie odbywały się dwie demonstracje – jedna popierająca pełną ochronę puszczy i druga nawołująca do prowadzenia na jej obszarze gospodarki leśnej. Adwersarzy podzielił kornik drukarz, który, zdaniem leśników, daje się szczególnie we znaki w ostatnich latach. Na razie dalszych wycinek w Puszczy Białowieskiej nie będzie, będzie za to inwentaryzacja, dokumentacja i obserwacja – wynika ze słów

Дзень Волі на Беласточчыне

25 сакавіка 98-ыя ўгодкі Беларускай Народнай Рэспублікі святкаваліся ў Музеі і асяродку беларускай культуры ў Гайнаўцы. З дакладам выступіў праф. Алег Латышонак. Распавёў у ім пра Язэпа Варонку ды Міколу Дзямідава, родам з Падляшша, якія прымалі ўдзел у гэтых гістарычных падзеях. Падчас святкавання прэзентаваўся таксама фільм Радаслава Дамброўскага „Вольны” пра вядомага польскага беларуса Юрыя Туронка. На заканчэнне выступіў бард Алег Кабзар.

Беларусы ў Беластоку Акт 25 сакавіка 1918 года адзначалі 31 сакавіка ў кафэ „Zmiana Klimatu”. На пачатку дзеткі, што вывучаюць беларускую мову ў Беластоку, праспявалі гімн „Магутны Божа”. У святкаваннях прыняло ўдзел звыш сотні асоб.

Традыцыйна былі ўручаны букеты бел-чырвона-белых кветак заслужаным прадстаўнікам нашай грамадскасці. Атрымалі іх журналістка Беларускага Радыё

Фота Улі Шубзды (Радыё Рацыя)

Рацыя Валянціна Лаеўская, настаўніца беларускай мовы Іаанна Марко і намеснік галоўнага рэдактара тыднёвіка „Ніва” Віталь Луба (на здымку).

Паводле Беларускага Радыё Рацыя

Prawosławna rozgłośnia zwiększa zasięg

Nadające z Białegostoku prawosławne Radio Ortodoxia, które obecnie jest słyszalne w zasięgu 15-20 km (najdalej w Zabłudowie), planuje zakup nowych nadajników, dzięki którym można będzie go słuchać także w Bielsku, Hajnówce, Siemiatyczach, Sokółce, Gródku, Michałowie, a także w Chełmie, Białej Podlaskiej i Warszawie. Rozgłośnia, utrzymująca się z dobrowolnych datków od słuchaczy, zamierza sfinansować to z odpisu jednego procenta podatku.

Radio Ortodoxia nadaje już piętnasty rok, codziennie od 16.00 do 20.00 na częstotliwości 102,7 MHz UKF. Oprócz programów religijnych emituje też audycje o tematyce społecznej i kulturalnej, w tym w języku białoruskim, które od sześciu lat udostępnia Radio Białoruś z Mińska.

ministra. Zamierza on zostawić jedną trzecią obszaru nadleśnictw w Puszczy Białowieskiej bez jakiejkolwiek ingerencji człowieka, a w pozostałej części rozpocząć działania zmierzające do zahamowania procesu „destrukcji siedlisk priorytetowych i równocześnie ochrony gatunków charakterystycznych dla tych siedlisk". W praktyce oznaczać to będzie prowadzenie wycinki tzw. chorych drzew. *Czyt. str. 14-22*

16 marca w Małej Galerii Białostockiego Ośrodka Kultury otwarto wystawę fotografii Piotra Cieśli pt. „Mielniczanie". Ukazuje ona życie Mielnika, jego okolicy i lokalnych społeczności z lat 1979-1986. Piotr Cieśla jest fotoreporterem i fotografem, urodził się w Warszawie, od kilkudziesięciu lat mieszka w Mielniku. Wystawę, która będzie czynna do 17 kwietnia, zorganizował Białostocki Ośrodek Kultury przy współpracy z Gminnym Ośrodkiem Kultury, Sportu i Rekreacji w Mielniku.

Prof. Lech Jerzy Dzienis po raz kolejny został Rektorem Politechniki Białostockiej. Będzie pełnił tę funkcję w latach 2016-2020. Nowo wybrany rektor pochodzi z Krakowa, jest profesorem nauk technicznych od 2007 r. Wybrano też nowego rektora Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku. Został nim profesor Adam Krętowski Swoją kadencję rozpocznie 1 września, funkcję będzie sprawował w latach 2016-20.

W kraju. W dniach 11-13 marca w Gnieźnie odbył się X Zjazd Gnieźnieński, zorganizowany przez Katolicką Metropolię Gnieźnieńską. Wydarzenie to nawiązuje do słynnego historycznego zjazdu gnieźnieńskiego w 1000 r., gdy Bolesława Chrobrego odwiedził cesarz Otton III. Wśród uczestników spotkania obecni byli prawosławni hierarchowie, w tym metropolita warszawski i całej Polski Sawa i arcybiskup wrocławsko-szczeciński Jeremiasz (zarazem przedstawiciel Polskiej Rady Ekumenicznej). Zjazd stanowił jeden z elementów obchodów 1050-rocznicy chrztu Mieszka I i jego poddanych, określanego jako chrzest Polski.

14 marca w warszawskim kinie „Kultura" odbył się przedpremierowy pokaz kinowy filmu dokumentalnego „Kalinouski. Ostatnie dni". Obraz w reżyserii Walerego Mazynskiego opowiada o Konstantym Kalinowskim i jego ostatnich dniach przed śmiercią. Ma on ciekawą formę – uczestniczy w nim m.in. zespół aktorów teatralnych, który rekonstruuje tamte wydarzenia. Bohater powstania styczniowego został przez Rosjan stracony przez powieszenie w Wilnie 22 marca 1864 r. Film z polskimi napisami można obejrzeć na stronie internetowej Telewizji Biełsat.

14 marca w działającym przy ambasadzie Centrum Kulturalnym Białorusi w Warszawie rozpoczęto drugi sezon kursów języka białoruskiego (inicjatywa wystartowała w ubiegłym roku). Zajęcia są bezpłatne. Nabór odbywał się poprzez zapisy w Internecie – zgłosiło się około dwudziestu osób. Słuchacze mogą wybrać zajęcia w dwóch grupach – dla początkujących i tych, którzy kontynuują naukę. Wykładowcami są pracownicy Katedry Filologii Białoruskiej Uniwersytetu Warszawskiego.

W marcu w ministerstwie kultury rozstrzygane były programy na rok 2016 – wiadomo, kto otrzymał, a kto nie dotacje w ramach takich programów jak „kultura ludowa i tradycyjna" oraz „teatr i taniec". I tak np. Festiwal Wielu Kultur i Narodów „Z wiejskiego podwórza" w Czeremsze zostanie wsparty w tym roku kwotą 90 tys. zł (o 10 tys. więcej niż rok temu). Nie otrzymały natomiast dotacji w pierwszym rozdaniu takie imprezy propagujące wielokulturowość, jak Podlaska Oktawa Kultur, Ogólnopolskie Dni Kultury Kurpiowskiej, „Muzyczne Dialogi nad Bugiem" w Mielniku czy Białowieskie Integracje Artystyczne „Peretocze". Od decyzji ministerstwa można się odwoływać.

W dniach 15-16 marca w Warszawie odbyło się posiedzenie polsko-białoruskiej komisji mieszanej ds. międzynarodowych przewozów drogowych. Polska i Białoruś porozumiały się w sprawie zezwoleń na przewozy towarów samochodami w 2017 r. Dla każdej ze stron ustalono bezpłatny limit 188 tys. zezwoleń (160 tys. zezwoleń dwustronnych, 20 tys. tranzytowych oraz 8 tys. na przewozy do lub z krajów trzecich). Komisja ustaliła także zniesienie dotychczasowych barier administracyjnych, dotyczących regularnych międzynarodowych przewozów drogowych osób. Odstąpiono od limitowania liczby linii regularnych, funkcjonujących na danym połączeniu. Zwiększono ponadto kontyngent zezwoleń na nieregularne przewozy drogowe osób z 700 do 900 zezwoleń dla każdej ze stron.

98-ыя ўгодкі Беларускай Народнай Рэспублікі ў Гданьску

Фота Таварыства „Хатка”

Удзельнікі святкаванняў каля каменя ў гонар Янкі Купалы і пры магіле Лукі Дзекуць-Малея

Хаця ў гэтым годзе 25 сакавіка выпала ў каталіцкую Вялікую Пятніцу, Беларусы Памор’я вырашылі адсьвяткаваць 98-ыя ўгодкі БНР у той жа дзень, калі абвяшчалася беларуская незалежнасьць у 1918 г. Неяк згодна дайшлі да вываду, што пераносіць такое важнае сьвяткаваньне няма сэнсу – гэта так, як бы Палякі пераносілі сьвяткаваньне 11 лістапада на выгадны сабе тэрмін. Таму нягледзячы на складаныя ўмовы, традыцыйна ўжо сустрэліся, хто змог, пад бел-чырвона-белым сьцягам, каля каменя ў гонар Янкі Купалы ў Гданьску-Аліве. Там пасадзілі бел-чырвона-белыя кветкі і паставілі такія цюльпаны. Прачыталі вершы Янкі Купалы – на гэты раз ягоную «Малітву», а Анна Куклік прасьпявала «Явар і каліну». Прахожыя затрымліваліся і цікавіліся і каменем, і паэтам, і беларускай незалежнасьцю. Затым некаторыя з сабраных паехалі далей на Гарнізонныя могілкі ў Гданьску, адведаць магілы беларускіх дзеячаў: Сэрафіны і Лукі Дзекуць-Малеяў ды мастака Козьмы Чурылы, скласьці на іх кветкі і запаліць зьнічкі. Пры магіле Лукі Дзекуць-Малея, дзеяча БНР на Беласточчыне, у прысутнасьці яго ўнучкі Альжбеты і праўнука Лукі, пастар Гданьскага збору хрысьціян баптыстаў Робэрт Мікса зачытаў фрагмент Эвангельля сьв. Іаана на польскай мове, а пасьля тое ж самае на беларускай мове з перакладу Лукі Дзекуць-Малея прачытала Лена Глагоўская. Наведаўшы магілы выдатных Беларусаў, сабраныя пайшлі пагрэцца ды пачаставацца цёплымі стравамі ў недалёкую свойскую карчму, дзе ў размовах закраналася апрача гісторыі і сёньняшняя сітуацыя ў Беларусі і ва Украіне. (**лг**)

20 marca ulicami Warszawy przeszedł marsz z okazji 98. rocznicy proklamowania niepodległości Białoruskiej Republiki Ludowej, zorganizowany przez przedstawicieli białoruskiej diaspory w stolicy. Około 70 osób z historycznymi białoruskimi biało-czerwono-białymi flagami przeszło tzw. Traktem Królewskim na Plac Zamkowy. W przemarszu wzięli również udział Ukraińcy. Organizatorem akcji był ruch solidarności „Razem” oraz Białoruski Dom w Warszawie.

Powieść „Nadzieja aż po horyzont” Barbary Goralczuk, współpracującej z Cz autorki z Bielska Podlaskiego, została nominowana do prestiżowej nagrody ANGELUS – Literackiej Nagrody Europy Środkowej. Książka oparta jest na wspomnieniach babci pisarki Katarzyny, która przeżyła bieżeństwo.

O. Henryk Paprocki został laureatem Nagrody im. ks. Romana Indrzejczyka, przyznawanej przez Polską Radę Chrześcijan i Żydów chrześcijańskim osobom konsekrowanym, które swoją działalnością i postawą przyczyniły się do rozwoju dialogu i współpracy chrześcijańsko-żydowskiej i polsko-żydowskiej. O. Henryk Paprocki jest wykładowcą Prawosławnego Seminarium Duchownego w Warszawie, znany jest też z częstych wystąpień w ogólnopolskich mediach, podczas których objaśnia tajniki prawosławia.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w końcu 2015 r. w gminach strefy przygranicznej na zewnętrznej granicy UE w Polsce w rejestrze REGON wpisanych było 332,6 tys. podmiotów gospodarki narodowej. To 7,9 proc. ogółu firm w kraju. W porównaniu z 2014 r. liczba ta zwiększyła się o 1,6 proc. (analogicznie jak w kraju). Przeważały prywatne firmy handlowe i budowlane oraz usługi w branży motoryzacyjnej. Najwięcej podmiotów na 1000 ludności

Фота Юркі Хмялеўская

W ciągu najbliższych sześciu lat wiek emerytalny w Białorusi będzie stopniowo podwyższony o trzy lata. Obecnie wynosi 55 lat dla kobiet i 60 lat dla mężczyzn i jest, obok Rosji, najniższy w Europie

odnotowano w gminach strefy przy granicy z Rosją – 124,7; znacznie mniej przy granicy z Ukrainą – 71,1 i z Białorusią – 69,7 (w 2014 r. odpowiednio: 122,3; 70,5 i 68,9). Daje to średnią 103 podmioty, czyli poniżej średniej krajowej, która wyniosła 108,8.

W Republice Białoruś. 25 lutego odbyło się w Mińsku posiedzenie Najwyższej Rady Państwowej Państwa Związkowego Białorusi i Rosji z udziałem premiera Rosji Dmitrija Miedwiedewa. Wcześniej Aleksander Łukaszenka spotkał się z prezydentem Putinem na krótkiej rozmowie w cztery oczy. Rosyjski przywódca zapowiedział zainwestowanie 2,5 mld dol. w białoruski odcinek gazociągu Jamał-Europa.

Od 1 marca zaczęto otwierać w Białorusi polskie centra wizowe. Pierwsze placówki powstały w Mińsku, Grodnie i Brześciu oraz w Homlu. 16 marca dołączyły Pińsk i Baranowicze, a 17 i 18 Lida i Mohylew. Centra umożliwiają złożenie wniosku wizowego oraz odebranie paszportu z wizą w miejscu zamieszkania lub bliżej niego, bez potrzeby osobistego stawienia się w polskim urzędzie konsularnym. Cieszą się one dużym zainteresowaniem – na przykład z danych za pierwsze dwa tygodnie działalności placówki w Mińsku wynika, że dziennie wpływało około czterystu aplikacji. Centra obsługuje firma VFS Global, która wygrała przetarg na tę usługę i jest już operatorem polskich centrów wizowych na Ukrainie, w Rosji i Turcji. Na Białorusi firma prowadzi także centra wizowe innych państw UE, m.in. Litwy, Węgier, Chorwacji, Hiszpanii i Grecji.

W dniach 8-11 marca z wizytą w Mińsku przebywał specjalny sprawozdawca UE ds. praw człowieka Stavros Lambrinidis. Spotkał się z przedstawicielami władz, partii politycznych i obrońcami praw człowieka. Wziął też udział w międzynarodowej konferencji na temat kary śmierci.

Na początku marca KGB zatrzymało jednego z najbardziej wpływowych do niedawna biznesmenów Białorusi, Jurego Czyża. Jak oświadczył rzecznik KGB Dźmitry Pabiarżyn, Czyż został zatrzymany w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa ujętego w art. 342 cz. 2 kodeksu karnego Białorusi – „Uchylanie się od płacenia podatków w szczególnie dużym rozmiarze”. Za przestępstwo takie grozi kara ograniczenia wolności do lat 5 lub pozbawienie wolności od 3 do 7 lat z konfiskatą mienia. Jak dodał Pabiarżyn, wraz z Czyżem zatrzymano szereg osób podejrzewanych o dopuszczenie się tego samego przestępstwa lub wspólnictwo. Biznesmen jest prawdopodobnie podejrzewany również o organizowanie systemów wymuszeń i wyprowadzanie kapitału z kraju. Czyż jest właścicielem koncernu Triple i prezesem rady nadzorczej klubu piłkarskiego Dynamo Mińsk. Był jednym z biznesmenów, objętych w 2012 r. sankcjami ekonomicznymi UE w związku z finansowym wspieraniem reżimu prezydenta Łukaszenki.

15 marca zatrzymano kolejnego wpływowego biznesmena, właściciele-

Warszawa – Mińsk. Wznowienie dialogu

W dniach 22-23 marca z oficjalną wizytą w Mińsku przebywał polski minister spraw zagranicznych Witold Waszczykowski. Spotkał się z prezydentem Aleksandrem Łukaszenką, szefem białoruskiego MSZ Uładzimirem Makiejem oraz przedstawicielami tamtejszej opozycji. Rozmawiał m.in. o sytuacji Związku Polaków na Białorusi. Pytany o kwestie demokratyzacji i liberalizacji życia politycznego, a także problemy przestrzegania praw człowieka, szef polskiej dyplomacji odpowiedział, że nie chciałby komentować polityki wewnętrznej Białorusi. Minister pierwszego dnia swojej wizyty odwiedził ponadto podmińskie uroczysko Kuropaty – miejsce masowych pochówków ofiar stalinowskiego terroru, gdzie w imieniu polskich władz złożył kwiaty. Pod koniec swojej wizyty polski minister odwiedził Grodno, gdzie złożył kwiaty pod pomnikiem Elizy Orzeszkowej oraz Wołkowysk (urodziła się tam jego matka, która po wojnie wyjechała wraz z rodziną do Polski). Białoruska rządowa prasa bardzo pozytywnie oceniła rezultaty wizyty ministra Waszczykowskiego. Pojawiły się nagłówki w rodzaju: „Mińsk-Warszawa: nadeszły nowe czasy”.

la największego w Białorusi koncernu drobiowego Servolux, Jauhiena Baskina. Razem z nim KGB aresztowało 15 jego współpracowników. Wszyscy są podejrzani o oszustwa podatkowe i nielegalne wyprowadzanie środków za granicę.

Około 400 osób, głównie drobnych przedsiębiorców, zebrało się 14 marca przed siedzibą Ministerstwa ds. Podatków, aby protestować przeciwko prezydenckiemu dekretowi nr 222. Nakazuje on posiadanie trudnych do uzyskania certyfikatów jakości dla sprzedawanych artykułów przemysłu lekkiego. Choć władze Mińska nie wydały zezwolenia na przeprowadzenie akcji, milicja nie interweniowała. Organizatorzy zapowiedzieli kolejne protesty.

Po raz szósty z rzędu białoruskie władze odmówiły rejestracji białoruskim chrześcijańskim demokratom. Ministerstwo sprawiedliwości, podobnie jak podczas ostatniej próby rejestracji, zakwestionowało listę założycieli partii oraz liczbę 1041 uczestników zjazdu koniecznych do założenia partii.

14 marca sąd w Mińsku skazał szefa opozycyjnego ruchu „O państwowość i niepodległość Białorusi", Uładzimira Niaklajeua, na grzywnę w wysokości 10,5 mln rubli białoruskich (prawie 2 tys. zł) za udział w zorganizowanej bez zezwolenia władz akcji poparcia dla drobnych kupców. Wcześniej za udział w podobnym wiecu 22 lutego ukarano wysokimi grzywnami pięciu innych opozycjonistów i działaczy, w tym byłych więźniów politycznych – Mikołę Statkiewicza i Pawła Siewiaryńca.

Prezydent Łukaszenka opowiedział się za stopniowym podniesieniem wieku emerytalnego w kraju o trzy lata. Według niego powinno to się stać w ciągu najbliższych sześciu lat. Obecnie wiek emerytalny wynosi w Białorusi 55 lat dla kobiet i 60 lat dla mężczyzn i jest, obok Rosji, najniższy w Europie. Jak poinformowała minister pracy Marjana Szczotkina, spada stosunek wysokości emerytury do pensji i o ile w 2001 r. wynosił 45 proc., to w ubiegłym roku już tylko 41,7 proc. Obecnie w Białorusi na 100 osób pracujących przypada 61 emerytów, ale w 2020 r. będzie ich już 66, a w 2030 r. – 78.

W połowie marca rozpoczął się w Białorusi drugi etap kompleksowego sprawdzianu gotowości sił zbrojnych (pierwszy etap ruszył w połowie stycznia 2016). Szef sztabu generalnego sił zbrojnych Aleh Biełakonieu zapowiedział m.in. sprawdzenie systemów łączności i wywiadu, ataku ogniowego, walki radioelektronicznej oraz obrony biologicznej, chemicznej i radiacyjnej. W miejscach stałej dyslokacji wojsk trwa wprowadzanie wyższych stopni gotowości bojowej z powoływaniem rezerwistów, a także sprowadzanie broni i sprzętu wojskowego z długookresowych magazynów.

W dniach 16-17 marca z wizytą w Mińsku przebywał wiceprezes Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju Alaine Pilloux. Na spotkaniu z ministrem gospodarki Białorusi Uładzimirem Zinouskim omawiano m.in. nową strategię EBOR dla Białorusi na lata 2016-2019, głównie projekty w sferze usług mieszkaniowo-komunalnych, energetyki oraz infrastruktury transportowej. Z wiceprezesem EBOR spotkał się też prezydent Aleksander Łukaszenka, który komplementował gościa ciepłymi słowami o obecnej współpracy Białorusi z Unią Europejską. Zachęcał EBOR do inwestowania w Białorusi. – Nie będziemy wam nadskakiwać, nie będziemy was oszukiwać. Jeśli weźmie-

Дзень Волі ў Мінску

Protez/charter97

25 сакавіка святкаванне 98-ых угодкаў Беларускай Народнай Рэспублікі ў сталіцы Беларусі пачалося з ускладання кветак ля помніка Янку Купалу. З прамовамі выступілі прадстаўнікі апазіцыі – Мікалай Статкевіч, Анатоль Лябедзька, Вячаслаў Сіўчык, Уладзімір Някляеў і Павел Севярынец. Пасля шэсце прайшло спачатку да помніка Якубу Коласу, а потым да кінатэатра «Кастрычнік», дзе ўлады дазволілі збірацца ўдзельнікам акцыі. Мерапрыемства скончылася выступам лідэраў апазіцыі на плошчы Бангалор. Назіральнікі налічылі 1100 удзельнікаў акцыі.

Памёр апошні народны паэт Беларусі

29 сакавіка ў Мінску на 85-тым годзе жыцця памёр Ніл Гілевіч – народны паэт Беларусі (апошні з такім званнем), навуковец і выкладчык. Нарадзіўся ў вёсцы Слабада Лагойскага раёна. Бацькі вырашылі назваць сына Нінел (гэта значыць «Ленін» наадварот), у будучыні Гілевіч змяніў гэтае імя на Ніл. Скончыў Мінскае педагагічнае вучылішча і філалагічны факультэт Беларускага Дзяржаўнага Універсітэта. З 1960 па 1986 працаваў на кафедры беларускай літаратуры гэтага ўніверсітэта.

wikimedia.org

Ніл Гілевіч (1931-2016)

У 1985-1995 г.г. быў дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР, а пасля Рэспублікі Беларусь. У 1989-1997 гг. узначальваў Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны.

Пакінуў па сабе вельмі багатую літаратурную творчасць – вершы, п'есы, пераклады. Вядомая песня „Вы шуміце бярозы" была скампанавана на словы аднога з вершаў паэта.

Ніла Гілевіча пахавалі на мінскіх Кальварыйскіх могілках побач з жонкай. Паніхіда ў Свята-Петрапаўлаўскай царкве сабрала больш за дзве тысячы чалавек.

my na siebie zobowiązania, to je wypełnimy bez względu na to, ile nas to będzie kosztować – zapewnił w typowym dla siebie stylu Łukaszenka.

21 marca ambasador RP w Republice Białorusi Konrad Pawlik złożył kopie listów uwierzytelniających na ręce ministra spraw zagranicznych Uładzimira Makieja. Ceremonia odbyła się w siedzibie MSZ.

23 marca po ciężkiej chorobie zmarła Hanna Wolskaja, żona znanego białoruskiego muzyka Lawona Wolskaha. Była m.in. producentką wielu jego płyt i projektów muzycznych. Miała 41 lat.

Pierwszy białoruski miliarder to twórca gry World of Tanks Wiktar Kisły – poinformowała agencja Bloomberg. Wartość założonej przez niego w 1998 r. firmy Wargaming obecnie jest szacowana na 1,5 mld dolarów. W jej grach jest zarejestrowanych co najmniej 110 mln graczy z całego świata, a ubiegłoroczny dochód kompanii wyniósł 590 mln dolarów.

Białorusini usmażyli prawdopodobnie największy na świecie placek ziemniaczany. Na mega „dranik" zużyto 76 kg ziemniaków, 4 kg cebuli, 60 jajek, 5 kg mąki, 10 l oleju słonecznikowego, 5 l śmietany i 35 dkg soli. Rekord odnotowała specjalna komisja i być może ta najbardziej białoruska z białoruskich potraw trafi do księgi rekordów Guinessa. „Dranik" gigant miał niemal dwa metry średnicy!

Na świecie. 2 marca prezydent USA Barack Obama przedłużył o kolejny rok dekrety prezydenckie z marca 2014 r., na podstawie których rząd zastosował sankcje przeciwko Rosji w związku z jej polityką wobec Ukrainy. Przedłużenie sankcji uzasadniono faktem kontynuowania przez Rosję działań, które „podważają procesy i instytucje demokratyczne na Ukrainie", a także „zagrażają jej pokojowi, bezpieczeństwu, stabilności, suwerenności i terytorialnej integralności" oraz w dalszym ciągu „stanowią nadzwyczajne zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego i polityki zagranicznej USA".

16 i 17 marca z wizytą w Serbii przebywał brytyjski następca tronu książę Karol. Odwiedził m.in. najważniejsze miejsca dla tamtejszej Cerkwi prawosławnej, w tym jedną z największych cerkwi na świecie – świątynię św. Sawy na Vračarze w Belgradzie oraz słynny monaster Kovilj w diecezji Bačka (północ kraju), założony przez św. Sawę. Książę Karol pomodlił się też i postawił świece w patriarszej kaplicy św. Symeona, którą już od stu lat serbska Cerkiew udostępnia wspólnocie anglikańskiej na Boże Narodzenie.

22 marca terroryści z tzw. Państwa Islamskiego dokonali zamachów bombowych w Brukseli. Wybuchły trzy ładunki – dwa na największym belgijskim lotnisku Zaventem i jeden w wagonie metra na stacji Maelbeek. Zginęły 34 osoby, a ponad dwieście zostało rannych (w tym troje Polaków).

„Kolejka" – bardzo znana i popularna gra planszowa stworzona przez IPN, opowiadająca o rzeczywistości kolejkowej epoki PRL-u – zakazana w Rosji. Rosyjscy urzędnicy uznali ją za „antyradziecką" i zażądali zmian w treści gry. Powoływali się na sygnały od ludności, „oburzonej krytycznym opisem systemu komunistycznego oraz informacją, że ZSRR pogwałcił ustrój innego kraju" – Polski (w tamtych czasach PRL). Ponieważ IPN nie wyraził na nie zgody, gra została wycofana ze sprzedaży. Rosyjska wersja „Kolejki" była obecna na tamtejszym rynku od listopada 2015 r.

W Japonii ukazał się pierwszy podręcznik do języka białoruskiego. Publikacja nosząca tytuł „Spróbujmy!" to efekt pracy zespołu językoznawców z obu krajów. ■

Пушча – жыровішча?

Дыскусія аб аброне супольнай каштоўнасці – Белавежжа – працягваецца.

Работа караеда-друкара. Сотні гектараў паміраючых дрэў многіх хвалюе

Абарона прыроды, а дакладней: разважанне аб ахове прыроды – гэта для многіх эколагаў ідэальны бізнэс, – кажа Кацярына Гуйская. – «Газета Польская» апісвала ўжо такія выпадкі. Рэкардсмены за фіктыўныя даследаванні, аналізы ці меркаванні зараблялі па некалькі сотняў тысяч злотых у год. Белавежская пушча ўжо даўно любімая кармёжка такіх самазванцаў. Сусветнавядомая, якая лічыцца еўрапейскай спадчынай, прыцягвае эколагаў-спрытнякоў, як магніт. Можна паназіраць што адбываецца вакол гэтага самага прыгожага еўрапейскага лесу. Мясцовыя жыхары, а разам з імі леснікі тэрарызуюцца арганізацыямі, якія жывуць з экалогіі. Пушча на працягу многіх стагоддзяў была месцам суіснавання чалавека і прыроды. Яе багацце, разнастайнасць у значнай ступені заслуга чалавека. Сёння так званыя экалагічныя арганізацыі хочуць даказаць, што жыхары прыпушчанскіх рэгіёнаў з’яўляюцца зламыснікамі. Дэбата распачатая міністрам Янам Шышкам на тэму абароны Белавежскай пушчы з’яўляецца першым на працягу многіх гадоў разумным крокам, які дазваляе распрацаваць найбольш рацыянальны спосаб догляду Белавежжа. Сённяшні стан лесу енчыць да неба пра помсту. Лес пакінуты самому сабе становіцца больш аднастайным, губляючы разнастайнасць. Цяжка дайсці да грамадскасці з гэтымі аргументамі. Таму што іх разуменне патрабуе ведаў, а акрамя таго атрымальнікі СМІ на працягу многіх гадоў дрэсіруюцца словам «экалогія». Усё, што з дапамогай так званых аўтарытэтаў лічыцца экалагічным, або ўсё, што мае экалогію ў назве, лічыцца беззаганным. Людзей вядуць як па шнурку: калі экалагічныя арганізацыі кажуць, што штосьці экалагчнае, значыць, гэта добрае. Гэты глыбокі стабільны стэрэатып цяжка перасягнуць. Прафесар Ян Шышка прапануе павелічэнне плошчы пушчанскіх надлясніцтваў ахопленых строгай аховай. Ён хоча, каб яны былі ахоплены дэталёвымі даследаваннямі – вучоных, а не экалагічных актывістаў. У той жа час міністр асяроддзя прапануе, каб прафесійна назіраць гэтыя ўчасткі Белавежжа, на якіх праводзіцца рацыянальная лясная гаспадарка. Праз некалькі гадоў будзе магчымасць прадставіць высновы абодвух тыпаў ахвовы. Паявіцца шанц на размову пра рэальныя назіранні навукоўцаў, а не яшчэ адна магчымасць боек паміж так званымі эколагамі і лесаводамі.

Як адзначае **Мат**, нельга выкарыстоўваць у адносінах да актывістаў своеасаблівай разуметай экалогіі назвы эколагаў. Экалогія гэта сур’ёзная і складаная вобласць ведаў. Цяжка сказаць, ці з’яўляюцца ў шэрагах некаторых арганізацый якія завуцца экалагічнымі эколагі па адукацыі. З’ява экатэрырызму ў Польшчы маецца даволі добра, і гэта доўгі час. Было правалена некалькі рэчаў у апошнія гады. Адной з іх з’яўляецца адсутнасць належнай экалагічнай адукацыі, паўсюдны дазвол маніпуляваць людзьмі і паліткарэктнасць, якая вяжа неабходныя рухі. Барацьба супраць усіх выступленняў «актывістаў экалогіі» вельмі простая. Трэба пазбыцца палітычнай карэктнасці і думкі «ці перамагу на наступных выбарах». Пра «кармёжку псеўдаэколагаў» – тых, хто ўдзельнічае ў палітыцы, бізнэсе, канфліктуючых групах уплыву. А ж не кожны эколаг гэта ашуканец, махляр, «ашалом». Нельга ўводзіць у зман чытачоў. Можна не пагадзіцца з меркаваннем, што пушча сама абнаўляецца і не трэба ўмешвацца ў яе гомеастатычныя механізмы. Можна крытычна ацэньваць аргументы прыхільнікаў такога меркавання і прадставіць свае ўласныя. Але нальга запускаць «індустрыю пагарды» супраць апанентаў. Калі гаворка ідзе пра злоўжыванні арганізацый з экалогіяй у назве, як і ў

выпадку фальсіфікацыі даследаванняў, трэба гэта адкрыта таўраваць і даводзіць да ведама грамадскасці. А эколагаў, якія думаюць інача й, але па-сапраўднаму ўдзельнічаць у ахове лясоў, прыроды, запрашаць да дыскусіі і ўдзелу ў назіранні таго, як пушча будзе паводзіць сябе тэрыторыі ахоплоенай кіраваннем лясамі і там, дзе будзе развівацца ў выніку натуральных працэсаў. Тую энергію няма чаго марнаваць, а накіраваць на канструктыўнае садзейнічанне.

Анна: Я не згаджаюся, што толькі невялікая рэшта першаснага лесу павінна заставацца нязменнай. Эколагі змагаюцца за будучыню, а тая агульнанацыянальная высечка дрэў хвалюе.

«Ахоўнік прыроды»: Ёсць хворыя дрэвы ў Белавежскай пушчы. Уявіце сабе, што падчас вайны лекар бачачы гангрэну ў назе салдата не дазваляе яе адцяць. Таму што гэта «прырода». Або каля дамоў гэтых «эколагаў» нейкія чарвякі, жукі жаруць дрэвы вакол іх. Стаяць абгрызеныя пні. Цікава, колькі часу трымалі б яны тыя голыя пянькі каля сваіх хатаў? Эколагі зараз бы іх выразалі, таму што каля іх дамоў павінны быць зялёныя, здаровыя дрэвы...

«Ёшка»: Можа быць, некаторыя маюць асалоду ад сотні гектараў паміраючых дрэў. Але мне гэта не падабаецца. Гэтыя дрэвы памруць хутка і ціха. А каб той лес адрадзіўся, трэба дзясяткаў ці соцень гадоў. Экадурняў ужо тады не будзе. Наробяць шуму тут і паляцяць у іншае месца, набраўшы касы, на наступную «акцыю». Не гаварыце мне, што караед з'яўляецца натуральным працэсам у пушчы. Так, ён ёсць (як у кожным лесе), але не ў такім маштабе. І не толькі на елкі будзе ён нападаць, але і на іншыя дрэвы. Калі гэтыя гектары лесу лягуць на зямлю і пачнуць раскладвацца, тады зробіцца настолькі тоўстая скарынка, што на гэтых папялішчах пушчы прарвецца можа нейкі граб. І не дай бог, каб гэта калі-небудзь загарэлася. За той факт, што пушча настолькі прыгожая, мы абавязаны ў значнай ступені чалавеку, які клапаціўся пра яе так шмат гадоў. Хай займаюцца ёю тыя, што на гэтым знаюцца.

«Ініцыятар змены для добрага»: 1500 год таму тэрыторыя нашай краіны цалкам была заросла я лясамі. Так было на працягу некалькіх тысяч гадоў. У лесе амаль не было людзей. Малыя і марныя паселішчы знаходзіліся далёка адзін ад аднаго на дзесяткі кіламетраў. Там не было леснікоў ані эколагаў, ані міністраў асяроддзя, ані пісакаў. Але былі караеды. Ці караеды знішчалі дрэвы? Вядома, знішчалі. Лес паспяхова абараняўся. Лес людзям нічога не павінен. Час змяніўся. Лес змяніўся. Які лес трэба абараняць? Кожны, асабліва рэшту першапачатковага лесу. Гэтага, вядома, не зразумееш, знаходзячыся на ментальным узроўні першабытнага чалавека.

Марцін: Экалагічныя арганізацыі гэта не што іншае, як групы фінансавых дзялкоў (вельмі далікатны выраз). Хто-небудзь памятае іхнія дасягненні (як папрывязваліся ланцугамі да дрэў) пры будаўніцтве А4 у раёне Стшельцы-Апольскія? Або каля Аўгустова? Былі весткі, што валанцёры-эколагі атрымалі па 300 злотых за штодзённую «экалагічную страж».

«Картка»: Я вельмі скептычна адношуся да таго, што сказала Кацярыны Гуйская. Гэта крыху як казка пра благіх абаронцаў навакольнага асяроддзя і добрых лесніках, без разваг аб тым, ці караед з'яўляецца пагрозай для пушчы, ці часткай яе натуральнага працэсу. Навуковыя адказы на гэтае пытанне можна атрымаць на працягу доўгага часу – караед не пагражае пушчы. Гэта азначае, што спрэчка датычыць ролі лясной гаспадаркі ў пушчы. Лесанарыхтоўшчыкі хацелі б увайсці ў лес на прынцыпах такіх як у звычайным лесе, кіраваным чалавекам, эканамічным.

«Кавалерыя»: Ахова Белавежскай пушчы спрыяе выжыванню не толькі асобных відаў, але і іх груп, а таксама прастораваму размяшчэнню прыродных раслінных супольнасцяў. Першабытны лес пераваждае ў пейзажы, займаючы каля 96% яе паверхні. Астатнія гэта палі, лугі, дарогі, пусткі, струмені і стаялая вада. Нелясная тэрыторыя ў апошняе дзесяцігоддзе імкліва скарачаецца, паколькі лес натуральным чы-

Дрэва памірае, але пушча не, бо на яго месцы вырастае новае. Так ёсць ад стагоддзяў

нам вяртаецца на занядбаныя палі і лугі. Дамінуць у лесе грабнякі, якія займаюць 47% плошчы лясоў. Бары займаюць 37%, а мокрыя ліставыя і змешаныя лясы каля 14,5% пушчы. Дрэвастой у асноўным складаецца з елі – 26%, хвоі – 24%, чорнай алешыны – 17%, дуба – 12% і бярозы: павіслай і абымшэлай – 11%. Ясень, ліпа, клён, асіна і вязы складаюць прымешку ў відавы склад лясных насаджэнняў, але на мясцовым узроўні могуць таксама быць асноўнымі відамі. Граб, хоць гэта вельмі распаўсюджаны від, як правіла, будуе другі паверх, рэдка ўваходзячы ў відавы склад галоўнага лесу. У параўнанні з іншымі лясамі польская частка Белавежскай пушчы характарызуецца адносна добрым станам захаванасці прыродных лясоў. Амаль 40% лясного покрыву складаюць дрэвы старэйшыя за 80 гадоў. Сярэдні ўзрост насаджэнняў складае 73 гады, частка мае і 130 гадоў у запаведнай зоне Нацыянальнага Белавежскага парку.

«Варс»: Дзякуючы намаганням дрэнных паляўнічых і леснікоў з Дзяржаўных лясоў маем зуброў, польскіх конікаў і пушчу, у якую паломнічаюць аматары прыроды з усёй Еўропы, а дзякуючы добрым эколагам на працягу некалькіх гадоў, калі не перашкодзім градацыям караедаў, знішчаную, але «заефайную» натуральную Белавежскую пушчу. Самае галоўнае не даць «зарабіць» Дзяржаўным лясам, і тады будзеце абвінавачваць іх за адказнасць, таму што «яны не справіліся», а ўсё пойдзе па старому сцэнару – прыватызацыя...

Павел Паўлік: Тое што прафесар Ян Шышка прапануе павелічэнне плошчы ахоўванай Пушчы гэта толькі выглядае добра, але гэта перамога «эканелагічных». Невядома, што будзе ў наступстве таго, калі пакінуць Пушчу самой сабе. Міністр, як кожны палітык, намышляе не даць сабе падарваць крэсла.

Крыстына Касцевіч: Так, міністр баіцца «эканелагічных» Такім чынам трэць лесу згніе. Але тое, што я пачула на канферэнцыі ў Белавежы, і што падымае настрой, – што ў рэшце рэшт быў высока ацэнены чалавек, які на працягу 500 гадоў дбаў аб белавежскі лес.

Міраслаў Сцепанюк (былы дырэктар ПНП): Такое сфармуляванне пра «псеўдаэколагаў» абражае непадкупных людзей, якія гатовыя змагацца за Пушчу, прысвячаючы свой час і грошы!

Прысуд Белавежскай пушчы?

«Міністр аховы асяроддзя вынес прысуд Белавежскай пушчы! Павелічэнне высечкі ў Белавежскім надлясніцтве! Грынпіс пратэстуе!» – крычалі загалоўкі ў перадвелікодных СМІ.

Міністр аховы асяроддзя **Ян Шышка** адобрыў павелічэнне высечкі дрэў у Белавежжы. Як тлумачыў, справа ў захаванні Белавежскай пушчы, сярод іншага, ад яловага караеда-друкара. Нязгодныя з ім эколагі кажуць, што 25 сакавіка гэта «чорны дзень» для польскай прыроды. Міністр **Шышка** абвясціў, што падпіша дадатак да Плана кіравання лясамі, які дазволіць павялічыць высечку дрэў да больш за 180 тысяч кубічных метраў. Леснікі хацелі больш высокіх межаў з-за нашэсця караедаў, якія руйнуюць дрэвастой.

У мінулым годзе ў пушчанскіх надлясніцтвах было інвентарызавана каля 200 тысяч елак заселеных караедам. Агульная маса гэтай драўніны складае 260 тысяч кубічных метраў, а распад насаджэнняў ельнікаў, у выніку градацыі караедаў, адбыўся на агульнай плошчы каля 4 тысяч гектараў. Тыдзень таму міністр рашыў: адна трэць надлясніцтваў у Белавежскай пушчы астанецца па-за ўмяшаннем чалавека. Гэты эксперымент павінен прадэманстраваць доказ прапанаваных рашэнняў міністэрства. Як абгрунтоўваў Ян Шышка, у астатніх частках пушчы будуць весціся дзеянні, каб спыніць «працэс дэструкцыі прыродных пасяленняў». Усе працэсы будуць дакументавацца і будуць даступныя на спецыяльным сайце.

Замяшанне вакол пушчы

выклікаў мінулагодні дадатак да Плана кіравання лясамі (ПКЛ) у надлясніцтве Белавежа, які прадугледжваў павелічэнне нарыхтоўкі драўніны ў гэтым надлясніцтве з цяперашніх 63,4 тыс. кубічных метраў (на 10 гадоў) да 188 тыс. кубічных метраў. Леснікі абгрунтоўваюць гэтае рашэнне градацый караеда-друкара. Аднак навуковыя асяроддзі і эколагі заклікаюць каб пакінуць пушчанскую прыроду без умяшання чалавека. У цяперашні час дакумент знаходзіцца ў Генеральнай дырэкцыі дзяржаўных лясоў. **Роберт Цыгліцкі** з Грынпіс кажа, што пушча існуе ўжо некалькі тысяч гадоў, і лепш за ўсё спраўляся без умяшання чалавека: – Гаворка, што мы захаваем лесу з дапамогай пілы і сякеры – гэта проста напыхлівасць. Міністр Ян Шышка паведаміў на прэс-канферэнцыі, што яго рашэнне звязана з клопатам аб пушчы і што ён гатовы гаварыць з супернікамі плана абароны ад караедаў. Белавежская пушча:

натуральны лес ці культурная спадчына?

У сярэдзіне сакавіка адбылася ў Сенаце канферэнцыя «Белавежская пушча – факты, міфы і будучыня». Яе арганізатарамі былі, у прыватнасці, Міністэрства аховы асяроддзя і Вышэйшая школа медыя-культуры ў Торуні. Ян Шышка тлумачыў, што эксперты абмяркоўвалі, ці пушча на самай справе натуральны лес, някрануты чалавекам, ці культурная спадчына мясцовага насельніцтва. Міністр ацаніў, што Белавежская пушча з’яўляецца культурнай

спадчынай мясцовага насельніцтва, якая, на жаль, у апошнія 20 гадоў змянілася. Адказваючы на пытанне журналістаў, ці можа яна справіцца без ўмяшання чалавека, сказаў: – Пушча, вядома, дала б рады, таму што лес і ўся прырода абараняе сваю біяразнастайнасць пасродкам экалагічных катастроф, а мы прабуем іх абмяжоўваць. Я не супраць строгай абароны, наадварот, я яе рашуча падтрымліваю, але трэба даследаваць, што пры тым адбываецца.

Айцец **Здзіслаў Кляфка** з Вышэйшай школы медыя-культуры ў Торуні дадаў, што да пушчы «нельга падыходзіць толькі як да помніка прыроды», таму што звязаны з ёю людзі, якія жывуць з яе: – Гэта культурная спадчына, натуральная, дзе чалавек быў з самага пачатку. Прырода не проста для таго каб на яе глядзець, але гэта месца, якое дазваляе чалавеку жыць з годнасцю.

Падчас канферэнцыі дакладчыкі сцвярджалі, што Белавежская пушча выкарыстоўвался мясцовай супольнасцю на працягу многіх стагоддзяў, і яе рэсурсы дазвалялі ёй выжыць і развівацца. – Гэта няпраўда, што пушчу не кранала чалавечая рука, – падкрэслівалі. На гэта звярталі ўвагу таксама прадстаўнікі мясцовай супольнасці. Між іншым прафесар Багдан Бжазіцкі і праф. Яцак Гільшчынскі гаварылі аб градацыі дрэвастою караедамі і прапажу каштоўных пасяленняў. Бжазецкі сцвярджаў, што пушча павінна быць падзелена на дзве зоны строгай аховы, а таксама тэрыторыю, дзе можна было б весці высечку. Паводле яго ацэнак, плошча пушчы, якая ў цяперашні час з'яўляецца Нацыянальныма паркам – дастатковая. Прадстаўнік Дзяржаўных лясоў Анджэй Новак заяўляў, у сваю чаргу, што «сённяшняя пушча з'яўляецца карцінай паміраючага лесу»: – Знікае рэкорднымі тэмпамі яліна. У цяперашні час сотні тысяч гектараў заражаныя караедам-друкаром (больш за 1 мільён кубічных метраў драўніны). Памер паверхні з

мёртвай ялінай

займае некалькі тысяч гектараў. Забарона выдалення хворых елак і сцвярджэнне, што прырода здольная рэгуляваць гэтыя працэсы, – гэта злачынства, – падкрэсліў **А. Новак**.

Святары **Юзаф Паскробка** і **Леанід Шэшка** гаварылі пра экуменічны маштаб пушчы: «Памяркоўнае і ўстойлівае кіраванне пушчай прывядзе да рэалізацыі мэты захавання біяразнастайнасці ў месцах пасяленняў, важных з пункту гледжання еўрапейскага і глабальнага характару. Ажыццяўленне належнай рэалізацыі актыўнай і пасіўнай аховы будзе спрыяць ідэі ўстойлівага развіцця». **Ю. Паскробка** ацаніў, што пушча сёння дэградуецца: «Цэлыя плошчы атакуюць паразіты, а на працягу больш дзесяці гадоў гаспадарка ў пушчы абмяжоўваецца гэтак званымі экалагічнымі рухамі, якія прасоўваюць пасіўную ахову». У ходзе дыскусіі былі і галасы супраць. Прафесар **Пётр Скубала** з Сілезскага ўніверсітэта сцвярджаў, што сухастой у лесе з'яўляецца «неацэнным скарбам» для прыроды. Абапіраючыся на навуковыя даследаванні тлумачыў, што мёртвая драўніна елкі аказвае станоўчы ўплыў на глебастваральныя працэсы і біяразнастайнасць. Таксама ацаніў, што цяперашняя градацыя караеда ў пушчы з'яўляецца натуральнай: «Гэта не пагражае пушчы, а наадварот. Такое здаралася і раней. Пушча такая дзякуючы таму, што адбывалася з ёю раней». Прафесар **Веслаў Валянкевіч** з Прыродазнаўча-гуманітарнага ўніверсітэта ў Седльцах падкрэсліў, што ўся пушча павінна быць уключана ў нацыянальны парк.

Дадатак да Плана кіравання лесам на 2012-2021 гады прадбачвае, што з пушчы будзе вывозіцца нашмат разоў больш дрэў, чым меркавалася ў кампрамісе ўлічваючым неабходнасць абароны гэтага ўнікальнага лесу нараўні з патрэбамі мясцовага насельніцтва. Высечка мае быць павялічана да 188 тыс. кубічных метраў (першапачатковы план уключаў 63,4 тыс. кубічных метраў на працягу 10 гадоў). На прэс-канферэнцыі ў Варшаве міністр Шышка абвясціў, што дае згоду на план павелічэння высечкі ў надлясніцтве Белавежа. Рашэнне было прынята, нягледзячы на шматлікія

Фота Уладзімежа Цімашэвіча

Высечка дрэў у звычайным лесе

галасы супраціву.

– Гэта «чорная пятніца» для польскай прыроды. Рашэнне міністра асяроддзя пра падпісанне дадатку, які павялічвае высечку дрэў у Белавежскай пушчы, вяртае нас у час ПНР! – крычаў **Роберт Цыгліцкі**, дырэктар Грынпіс Польшча. Не толькі Грынпіс пратэстуе супраць высечак. Прадстаўнікі іншых няўрадавых арганізацый (ClientEarth, Дзікая Польшча, Greenmind, Майстэрня для ўсіх істот, WWF) адзначаюць, што рашэнне міністра Шышкі не адпавядае з меркаваннем ключавых навуковых цел у Польшчы, у тым ліку Дзяржаўнай рады па пытаннях ахова прыроды, Навуковай рады Белавежскага нацыянальнага парку, Камітэту па ахове прыроды Польскай акадэміі навук. Яны заявілі, што высечка дрэў не павінна быць павялічана на гэтай каштоўнай тэрытрыі. На іх думку, гэтае рашэнне адлюстроўвае пагляд на Пушчу з пункту гледжання вытворчасці драўніны, цалкам ігнаруючы навуковую аснову для абароны лясных экасістэм у цэлым. Засланянне неабходнасцю абароны лесу ад прагрэсіўнай градацыі караедаў з'яўляецца велізарным злоўжываннем і ўвядзеннем грамадскасці ў зман. Прысутнасць караедаў у пушчы і іх градацыя адбываецца кожныя некалькі дзясяткаў гадоў, гэта натуральны працэс, які мінае спантанным чынам. Тэзіс пра пагрозу ўстойлівасці пасяленняў якія ахоўваюцца ў адпаведнасці з Дырэктывай аб пасяленнях ЕС не пацвярджаецца фактамі. Значнае павелічэнне высечкі можа паўплываць на ўзбуджэнне справы супраць Польшчы з боку Еўрапейскай Камісіі ў сувязі з парушэннем цэласнасці абшару Натура 2000. Можа быць таксама накладзены штраф за парушэнне еўрасаюзнага заканадаўства. Белавежская пушча з'яўляецца найбольш каштоўным раўнінным лесам у Еўропе і адным з самых каштоўных у свеце. Уведзена яна ў спіс Сусветнай спадчыны ЮНЕСКА.

Міністр **Шышка** запэўніў на прэс-канферэнцыі 25 сакавіка, што высечка не будзе праводзіцца ў Нацыянальным белавежскім парку. У сваю чаргу, генеральны дырэктар Дзяржаўных лясоў Конрад Тамашэўскі адзначыў, што Дзяржаўныя лясы не будуць мець выручкі з высечак, таму што – як ён сказаў – «справа не ў сыравіне», і дадаў, што інфікаваная караедам драўніна з рубкі павінна быць вывезеная з лесу. Міністр асяроддзя растлумачыў, што павелічэнне высечкі абумоўлена, сярод іншага, вельмі моцнай градацыяй яловых караедаў у пушчы. Дадаў, што паводле інвентарызацыі ў пушчанскіх надляснінцтвах з-за актыўнасці насякомых, у тым ліку караедаў,

памерлі дрэвы

– 350 тысяч ясеняў, каля 300 тысяч дубоў, больш за 200 тысяч алешын, больш за 100 тысяч хвоек, больш за 70 тысяч вязаў і ліп. Самай вялікай ахвярай шкоднікаў сталі яліны – велічынёй 2,5 мільёна кубічных метраў.

Шышка адзначыў, што разам са знікаючымі дрэвамі разбураюцца месцы пасяленняў (грабнякі, алешнікі), якія з'яўляюцца прыярытэтнымі для Еўрапейскага Саюза. Паменшала таксама некалькі відаў насякомых, дзятлоў і совак.

– Асноўная мэта дадатку да плану заключаецца ў тым, каб спыніць працэсы дэградацыі пасяленняў, якія ўяўляюць цікавасць для Супольнасці і пачаць працэс іх рэгенерацыі, – падкрэсліў міністр. Запэўніў, што падтрымлівае пастаянны кантакт з Еўрапейскай камісіяй і ЮНЕСКА. – Еўрапейская камісія была павядомлена пра план высечкі дрэў, атрымае таксама план выпраўлення сітуацыі. На адной трэці трох гаспадарчых надлясніцтваў (Белавежа, Гайнаўка, Броўск) не будзе праводзіцца прадпрымальніцкая дзейнасць, а пушча застанецца пакінутай у спакоі. На астатніх дзвюх трацінах будуць праводзіцца дзеянні ў галіне экалагічнай інжынерыі (можа быць, напрыклад, высечка ці новыя пасадкі дрэў).

Міністр дадаў што градацыя караеда не можа быць спыненая, напрыклад, без высечкі г.зв. пілавінавых дрэў. Гэта стаячыя або ляжачыя дрэвы, з якіх высыпаецца пілавінне мацярынскіх або лічынкавых калідораў, выгрызеных шкоднікамі. Гэтыя дрэвы павінны быць выдаленыя з лесу.

Каб чалавечая рука не давяла да знікнення першаснага лесу!

– Мясцовыя жыхары ў жаху назіраюць за тым, што адбываецца ў пушчы, кажуць, што гіне іх жыццёвы набытак, прападае культурная спадчына і праца рук дзядоў і прадзедаў, – адзначыў міністр. – Яны хочуць паказаць, што ўмеюць выкарыстоўваць гэтыя прыродныя рэсурсы на карысць пушчы, дзеля прыроды, жадаючы таксама перадаць гэтае дабро свету.

Перад сядзібай міністэрства 25 сакавіка пратэставалі некалькі актывістаў Грынпіс. Яны між іншым закрылі размешчаную на фасадзе будынка пласціну «Міністэрства аховы асяроддзя» ўласнай: «Міністэрства высечкі пушчы». Грынпіс у сувязі з рашэннем міністра арганізуе ў Белавежскай пушчы патрулі актывістаў, мэтай якіх з'яўляецца збор дадзеных аб пушчы. Маюць яны падрыхтаваць даклад, які хочуць прадставіць прэм'ер-міністр **Беаце Шыдла**.

– Мы спадзяемся, што прэм'ер-міністр адкажа на заклік больш за 120 тысяч грамадзян, якія звяртаюцца з просьбай вылучыць Белавежскую пушчу з-пад закона аб лясах і трактаванні яе такім чынам, на які заслугоўвае гэты ўнікальны лес, – даказвае старшыня польскага Грынпіс.

Міраслава Кастанчук

Bo wytną nam puszczę

Na początku tego roku w regionie Puszczy Białowieskiej zawiązała się nieformalna kilkudziesięcioosobowa grupa, sprzeciwiająca się planowanemu zwiększeniu limitu cięć w puszczy. Dała temu wyraz, pisząc list do premier Beaty Szydło, pod którym podpisało się około czterystu osób. Delegacja grupy udała się do Warszawy na Marsz Entów, zorganizowany jako protest przeciwko planom wycinki. Podczas marszu odczytano list do pani premier, w którym wyrażono poparcie dla powiększenia Białowieskiego Parku Narodowego i upominano się o uznanie potrzeb miejscowej ludności za priorytetowe. Oto rozmowa z dwiema przedstawicielkami „lokalsów" (jedna chciała pozostać anonimowa), w której tłumaczą motywy swego działania.

Przez wiele lat słychać było, że mieszkańcy regionu puszczy są raczej przeciwni powiększeniu Białowieskiego Parku Narodowego. Wasza grupa przełamuje ten schemat i monopol na jedyną do tej pory słuszną narrację miejscowej ludności. Jak i dlaczego zawiązała się wasza grupa?

KA: – Mieszka tutaj wielu ludzi, którzy czują potrzebę działania i mają świadomość, że ich głos do tej pory nie był słyszany. Jesteśmy związani z Puszczą Białowieską silnymi więzami, wielu z nas wychowało się w puszczy i poczuliśmy, że to z czym się utożsamiamy, znalazło się w niebezpieczeństwie, że do głosu dochodzi przede wszystkim grupa ludzi związana z władzami samorządowymi czy z zakładami przetwarzającymi drewno. Więc się uaktywniliśmy.

Joanna Łapińska: – Grupa zawiązała się spontanicznie. Część z nas znała i popierała zmarłego w zeszłym roku Janusza Korbela, od lat zaangażowanego w sprawy puszczy i krajobrazu kulturowego wokół niej. Nie jesteśmy ekologami, ale jego opowieści z pewnością wpłynęły na to, że poczuliśmy potrzebę zabrania głosu – my, mieszkający tutaj od pokoleń. Niektórzy z nas się tu sprowadzili, ale trzon stanowią mieszkańcy powiatu hajnowskiego. Do grupy należą ludzie różnych pokoleń i zawodów – humaniści, artyści, leśnicy, przedsiębiorcy. Drugim takim bodźcem było chyba poczucie niezgody na to, by głos zabierali jedynie ludzie agresywni, posuwający się do kłamstw.

Co do tej pory zrobiliście, co chcecie osiągnąć?

JŁ: – Zaczęliśmy od przygotowania pisma o innej wymowie niż wystosowane przez naszych samorządowców, w którym proszą oni o zwiększenie wycinki w Puszczy Białowieskiej. Zbieraliśmy pod nim podpisy, by przekazać je pani premier Beacie Szydło, ministrowi Janowi Szyszko i kilku innym politykom, także na szczeblu powiatu.

KA: – W ciągu dwóch tygodni kilka osób zebrało ponad czterysta podpisów. To sukces.

JŁ: – Dla mnie ważne jest pokazanie innego oblicza „lokalsów", bo nie wszyscy miejscowi chcą puszczę wycinać. W Białowieży określenie „nawołocz" jest pejoratywne, „nawołoczą" jest się na zawsze i to stygmat, za którym kryje się przekonanie, że nie jest się równie ważnym, jak rodowity białowieżanin. W innych okolicach tak się nie piętnuje przyjezdnych, uważa się, że osiedlają się naturalną koleją rzeczy, wymuszoną odpływem dotychczasowych mieszkańców do miast, przyjezdni (nie mam tu na myśli turystów) nie są przecież obciążeniem. Wsie wymierają, a chcą tu się osiedlać ludzie wykształceni, zaangażowani społecznie, pracujący zawodowo, a przecież ktoś musi płacić podatki. Obraz regionu, w którym osobom opowiadającym się po stronie ekologów grozi się, to nie jest obraz, którym możemy kogoś przyciągnąć. A przecież należy walczyć o to, co jest korzystne dla nas w dłuższej perspektywie. Oczywiście łączącym nas celem jest ochrona Puszczy Białowieskiej. Nie chcemy powtórki z konfliktu o dolinę Rospudy. Mieszkańcy Augustowa, gdyby wcześniej zrozu-

mieli, gdzie leży ich interes, mieliby obwodnicę kilka lat wcześniej. Moim zdaniem zostali oni w wyrachowany sposób wykorzystani przez różne siły. Myślę, że podobnie może stać się u nas – nie chcę winić leśników, ale przydzielono im w tym konflikcie jakąś rolę.

Od kilku lat działa w Hajnówce Stowarzyszenie Obrony Puszczy Białowieskiej „Santa", wspierane przez Lasy Państwowe. Jego członkowie również chcą chronić Puszczę Białowieską, ale ich wizja ochrony jest zupełnie inna – domagają się wycinki świerków zaatakowanych przez kornika i usuwania z lasu martwego drewna.

JŁ: –Santa skupia głównie ludzi związanych z przetwórstwem drewna. Jest mała, ale zachowuje się bardzo głośno. Przez wiele lat myślałam na przykład, że pana Anatola Filipczuka, pszczelarza, rzeczywiście pokrzywdzono, wygoniono z pasieką z puszczy, tymczasem do prowadzenia pasiek w puszczy dopuszczono jeszcze kilku pszczelarzy, a on swoją pasiekę zaniedbał. Coraz częściej słychać jednak głosy pozytywne. Były starosta, obecnie radny sejmiku wojewódzkiego, Włodzimierz Pietroczuk, wypowiada bardzo zrównoważone sądy, podobnie ceniony tu Włodzimierz Cimoszewicz. Mam nadzieję, że obecne władze, zamiast budować w ślad za Santą obrzydliwy obraz regionu, zaczną myśleć o tym, że dzięki objęciu Puszczy Białowieskiej jednym zarządem, np. w ramach parku narodowego, mieszkańcy gmin Narew, Narewka, Dubicze Cerkiewne będą mogli reklamować swoje kwatery agroturystyczne bliskością parku narodowego. Zastanówmy się wspólnie, co region może zyskać na objęciu puszczy parkiem narodowym? Chcemy inwestycji? – określmy jakich, targujmy się, ale mądrze i realnie.

KA: – Pech chce, że rozległe gniazdo kornikowe leży w rezerwacie Szafera, przy szosie Hajnówka-Białowieża. Bardzo wielu miejscowych wcale nie chodzi po puszczy, tylko jeżdżąc wzdłuż szosy i patrząc na obumarłe drzewa odnoszą wrażenie, że rzeczywiście, jak alarmuje Santa, puszcza ginie. Jeżeli jednak wejdzie się chociaż troszeczkę głębiej w las, widać, że puszczy daleko do zagłady. Wielu z nich autentycznie troska się o puszczę, tylko tę troskę rozumie trochę inaczej, i tak jak interpretują ją Lasy Państwowe.

Apel do Pani Beaty Szydło – Prezesa Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej o zapewnienie należytej ochrony Puszczy Białowieskiej i gwarancję drewna opałowego dla mieszkańców

My, mieszkańcy regionu Puszczy Białowieskiej, pragniemy zabrać głos w sprawie listu naszych włodarzy do Pani Premier odnośnie zwiększenia pozyskania drewna w Puszczy Białowieskiej. Wielu z naszych sąsiadów podpisało się pod tamtym listem pod presją wójta, burmistrza, księdza czy bezpośredniego przełożonego. Nie podoba nam się takie działanie władz lokalnych i decydowanie w naszym imieniu o tym, co jest naszym wspólnym dziedzictwem. Reprezentujemy całe spektrum społeczności lokalnej – są wśród nas ludzie młodzi i emeryci, ludzie różnych zawodów i wykształcenia, w tym związani od pokoleń z przemysłem drzewnym. Nie zostaliśmy zainspirowani przez żadną grupę interesów, nie reprezentujemy żadnej opcji politycznej, zawodowej ani organizacji. Mamy na uwadze jedynie przyszłość regionu, nas samych oraz naszych dzieci i wnuków. Dlatego też wyrażamy nasze niezadowolenie z instrumentalnego traktowania przez samorządowców zarówno Puszczy, jak i nas, mieszkańców regionu. Wyrażona w ich liście „troska" o Puszczę Białowieską i nasz dobrobyt nie odpowiada realiom, wiedzy naukowej, a przede wszystkim jest przez nas odbierana jako popieranie interesów wąskiej grupy pracowników Lasów Państwowych.

Za niezgodne z zasadami demokracji, dobrą praktyką, a tym samym niedopuszczalne uważamy zajmowanie stanowiska w sprawie Puszczy przez jednostki samorządu terytorialnego regionu Puszczy Białowieskiej bez uprzednich konsultacji społecznych. Zwracamy uwagę na fakt, że znaczna część mieszkańców powiatu nie zgadza się ze stanowiskiem samorządowców hajnowskich. Dodatkowo ich list przyczynia się do polaryzacji nastrojów społecznych, aktów zastraszania i agresji wobec osób reprezentujących inne poglądy.

Według danych GUS region Puszczy Białowieskiej nie jest tak ubogi, jak twierdzą reprezentujący nas samorządowcy. Praca zarobkowa wielu z nas zależna jest od turystów, których przyciąga tu las naturalny, a w nim martwe drzewa – stojące i leżące – ulegające rozkładowi, a także drzewa zasiedlane przez kornika, stanowiące od stuleci integralną część Puszczy.

Planowane ośmiokrotne zwiększenie wycinki drzew w Puszczy Białowieskiej (również tych martwych i zamierających) nie leży więc w naszym interesie, wpisuje się też w niechlubne tradycje eksploatacji Puszczy, zapoczątkowane przez okupanta niemieckiego w 1915 roku, a następnie kontynuowane przez władze PRL. Zwiększenie pozyskania drewna może pogrążyć lokalną, opartą na turystyce ekonomię, doprowadzić do utraty przez Puszczę prestiżowego tytułu Światowego Dziedzictwa Ludzkości UNESCO i otworzyć konflikt z Komisją Europej-

Skąd bierze się wśród miejscowych niechęć do powiększenia białowieskiego parku narodowego?

KA: – Myślę że różne pokolenia mają różne priorytety i dostrzegają inne rzeczy. Pokolenie moich rodziców, czyli pięćdziesięcio-sześćdziesięciolatków to często ludzie, którzy do przyrody mają podejście użytkowe. Puszcza to magazyn drewna, jagód, grzybów. Przyzwolenie na to, by usychały kolejne świerki, to dla nich marnotrawienie potencjału ekonomicznego. Nie patrzą na puszczę przez pryzmat procesów ekologicznych i nie postrzegają ich jako wartości samej w sobie. Nie myślą o tym, że gdy te procesy zostaną przerwane, to nigdzie więcej ich nie zaobserwujemy. Czasy się zmieniły, więcej podróżujemy poza region, widzimy jak wygląda świat i reszta Polski, jak jest przekształcony przez cywilizację. Puszcza to także miejsce specyficzne kulturowo, mieszka tutaj mniejszość białoruska, lokalna kultura jest fascynująca, ale często zamknięta przed obcymi. Ludziom stąd nie podoba się

Joanna Łapińska, przedstawicielka grupy, odczytuje list podczas marszu w obronie Puszczy Białowieskiej, zorganizowanego w Warszawie

ską, która oczekuje zachowania dotychczasowego modelu ochrony Puszczy.

Zwracamy uwagę na fakt, że proponowane przez nadleśnictwa zmiany Planów Urządzania Lasu zostały negatywnie zaopiniowane przez najważniejsze krajowe gremia skupiające najwybitniejszych naukowców – Państwową Radę Ochrony Przyrody, Radę Naukową Białowieskiego Parku Narodowego oraz Komitet Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk. Wdrożenie ich zaprzepaści również działania zainicjowane przez śp. Prezydenta Lecha Kaczyńskiego, który chcąc kontynuować tradycje ochrony Puszczy, zapoczątkowane przez Dynastię Jagiellonów, powołał Zespół Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej do opracowania projektów przepisów regulujących status dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Puszczy Białowieskiej.

Pismo organów powiatu hajnowskiego, sugerujące że my, mieszkańcy regionu, popieramy planowane zwiększenie wycinki drzew w Puszczy Białowieskiej, jest niezgodne z prawdą. Nie zgadzamy się z tym, czego dowodem są m.in. podpisy zebrane pod niniejszym listem.

Zwracamy się do Rządu Rzeczypospolitej Polskiej z prośbą o podjęcie wszelkich działań ochronnych, które pozwolą uniknąć nieodwracalnych zmian w cennej przyrodzie Puszczy oraz zachować jej unikatowy charakter. Należy ochronić naturalne procesy przyrodnicze, starodrzewy i utrzymać pozyskanie drewna w mniejszej lub dotychczasowej wielkości (48000 m^3 rocznie), co w zupełności zaspokaja lokalne potrzeby opałowe. Obserwując regularne próby zwiększania pozyskania drewna przez Lasy Państwowe, dochodzimy również do wniosku, że jedynym rozwiązaniem, gwarantującym stabilną ochronę Puszczy, jest poszerzenie parku narodowego na cały jej obszar.

Domagamy się, aby potrzeby mieszkańców były priorytetem. Obecnie większość drewna jest wywożona poza region, dlatego żądamy, by trafiało ono wyłącznie na rynek lokalny w ramach istniejących uregulowań prawnych (załączona opinia prawna). Pozwoliłoby to na zapewnienie wystarczającej ilości drewna opałowego i przemysłowego społeczności lokalnej przy zachowaniu obecnego poziomu pozyskania. Równocześnie zwracamy się z prośbą o jak najszybsze podjęcie przez Rząd Rzeczypospolitej Polskiej decyzji umożliwiającej doprowadzenie gazu ziemnego do regionu Puszczy Białowieskiej. Ta sprawa jest szczególnie ważna jako warunek konieczny wzmocnienia ochrony środowiska (ochrona powietrza, zmniejszenie zapotrzebowania na drewno opałowe). Jest to także istotny czynnik rozwoju takich gałęzi gospodarki jak turystyka czy przetwórstwo spożywcze, oparte o lokalne zasoby najwyższej jakości surowców.

Szanowna Pani Premier, STAĆ NAS JAKO NARÓD, aby polska Prapuszcza – jedyne w Polsce Przyrodnicze Dziedzictwo Ludzkości, z dumą opisywana przez naszych wieszczów narodowych, chroniona od wieków przez królów i rządy suwerennej Rzeczypospolitej Polskiej, objęta była w całości najwyższą, uznaną na całym świecie formą ochrony, jaką jest PARK NARODOWY.

Mieszkańcy powiatu hajnowskiego i okolic

to, że ktoś obcy próbuje mówić im co mają robić..

JŁ: – Klimat wokół kwestii ochrony Puszczy Białowieskiej wytwarzają w dużej mierze Lasy Państwowe. Leśnicy straszą kornikiem, ich akcje informacyjne przeczą wypowiedziom naukowców, ale ludzie ich słuchają. Miejscowi z reguły mało korzystają z puszczy, ale potrzebują opału i drewna na cele gospodarcze. Potrzebują też gwarancji, że będą mogli wejść do „swojego" lasu i nazbierać jagód, grzybów, ziół bez jakichś przepustek. O tym trzeba dyskutować, a nie ile drewna leśnicy mogą wywieźć, bo to nie ma przełożenia na żadne realne korzyści dla regionu. Dyskutujmy więc o tym, jak zapewnić mieszkańcom drewno, żebyśmy nie słyszeli zewsząd, że nie ma, trudno dostać, że jest drogie. Ironizując spytam – czyżby leśnicy nie umieli zarządzać lasem tak, by mieszkańcom starczyło opału? Czy też może jest to celowa polityka?

W swoim liście do premier Beaty Szydło piszecie, że wielu członków społeczności lokalnej opowiedziało się za zwiększeniem limitu cięć „pod presją wójta, burmistrza, księdza czy bezpośredniego przełożonego", a także o aktach zastraszania i agresji wobec osób prezentujących inne poglądy. Niektórzy z was z tego powodu wolą pozostać anonimowi. Brzmi to bardzo niepokojąco.

JŁ: – Są wśród nas osoby, które pracują w instytucjach powiązanych z lokalnymi władzami samorządowymi i one rzeczywiście bały się wystąpić publicznie. Po wsiach chodzili sołtysi, którzy nakłaniali do podpisywania listy za większą wycinką drzew w puszczy, księża prawosławni i katoliccy zachęcali do tego z ambon. Już po Marszu Entów jeden z księży z regionu powiedział w czasie mszy, że każdy z uczestników marszu dostał za uczestnictwo po 400 zł, że nam nie należy wierzyć, bo jesteśmy opłacani przez Niemców, że przez nas nie udała się demonstracja zorganizowana przez Santę, chociaż drogi naszych marszów nawet się nie przecięły. A ludzie bardzo wierzą księdzu i Kościołowi.

KA: – Sytuacja jest rzeczywiście skomplikowana. Hajnówka jest małą miejscowością i bardzo trudno w niej o pracę. Nasze władze lokalne i osoby z nimi powiązane, w tym pracodawcy, chcą, żeby puszczę ciąć bardziej niż do tej pory. Wielu bało się podpisać naszą listę ze strachu. Można powiedzieć, że panuje społeczna psychoza. Ludzie czują, że gdy będą na przykład szukać pracy, że pracodawca wybierze taką osobę, której poglądy zgadzają się z poglądami lokalnych władz. Podziały przechodzą nawet przez rodziny. Wiele osób uważa, że trzeba być bardzo ostrożnym z wyrażaniem swoich poglądów, albo nawet po prostu siedzieć cicho, bo to najbezpieczniejsze.

W poświęconej puszczy debacie, jaka odbyła się na antenie Radia Białystok, głos zabrała m.in. Elżbieta Laprus, radna gminy Białowieża, która zarzucała, że jesteście jakąś „rzekomą grupą", a podpisy pod petycją zbieracie nie tam gdzie mieszkacie, bo „zostalibyście stamtąd wywiezieni na taczkach".

JŁ: – Zbierałam podpisy na swojej ulicy. Oczywiście kilka razy zetknęłam się także z niechęcią i niezrozumieniem, ale na taczce nikt mnie nie wywiózł. Kilka razy za to byłam pozytywnie zaskoczona, że ktoś dzwonił przez znajomych z naszej grupy, żeby się dopisać do listy, albo że w przypadkowej rozmowie prości ludzie potrafili sami skonstatować, że to leśnicy „ciągną kołdrę" do siebie.

„Leśnicy straszą kornikiem, ich akcje informacyjne przeczą wypowiedziom naukowców. (...) Miejscowi boją się jednak, że nie będą mogli korzystać z lasu, nawet wejść do niego. Ludziom bardzo zależy też na drewnie opałowym. (...) Czyżby leśnicy nie umieli zarządzać lasem tak, by mieszkańcom starczyło opału? Czy też może jest to celowa polityka? (...) Puszcza to także miejsce specyficzne kulturowo, mieszka tutaj mniejszość białoruska, lokalna kultura jest fascynująca..."

List do pani premier, podpisy mieszkańców – to pierwszy krok. Jakie będą następne?

KA: – Chcemy nagłaśniać sprawę w mediach, a także rozruszać się intensywniej w internecie. Powinniśmy też wyprodukować ulotki informacyjne, bo na wsiach ludzie nie mają dostępu do internetu. Głównym problemem wydaje mi się właśnie brak rzetelnej informacji. Chcemy tłumaczyć, że objęcie całej puszczy ochroną w ramach parku narodowego posłuży jej mieszkańcom.

Miejscowi boją się jednak, że nie będą mogli korzystać z lasu, nawet wejść do niego. Ci, którzy mieszkają niedaleko Obrębu Ochronnego Hwoźna, przez cały sezon zbierają jednak jagody, grzyby, nikt im tego nie zakazuje. Ludziom bardzo zależy też na drewnie opałowym. Ilość drewna, jakie wycina się obecnie w Puszczy Białowieskiej, w pełni pokrywałoby potrzeby opałowe miejscowej ludności, sęk w tym, że jego część Lasy Państwowe sprzedają poza region, a ludzie muszą sprowadzać opał z zewnątrz. W tym też rola takiej grupy jak nasza. Na razie rozmawiamy o tym z naszymi znajomymi, rodzinami, oni to przekazują dalej, ale chcemy docierać do jak największej liczby mieszkańców poprzez spotkania i publikacje.

JŁ: – Chcemy pokazać, że nie jesteśmy jakimiś szalonymi ekologami, tylko zwykłymi ludźmi, którzy myślą o realnych potrzebach przeciętnych ludzi. Mam nadzieję, że więcej ludzi w okolicy myśli jak my.

Rozmawiała

Ewa Zwierzyńska ■

Вяртанне Язэпа Драздовіча

Лена Глагоўская

2015 г. „Ніўскія” „ньюсы”

Чакаючы веснавой прэзентацыі карцінаў Язэпа Драздовіча, «выкліканая да дошкі» Мацеем Халадоўскім з «Нівы», вырашыла што-небудзь і я сказаць у гэтай тэме. Не, не таму, што я першаадкрывальнік іх, бо гэта было б няпраўдай. Але лічу сабе за гонар, што – як напісаў Мацей Халадоўскі – прыйшлося мне дастаць іх «на сьвятло дня» («Ніва», № 24, 14.06.2015 г., с. 2) у 2002 г. на выстаўку ў музеі Альфонса Карнага ў Беластоку пры нагодзе канферэнцыі «Беларускае культурнае жыццё ў ІІ Рэчыпаспалітай». Мацею Халадоўскаму трэба было сустрэцца ў Мінску з Васілём Дранько-Майсюком (аўтарам п'есы «Сатурнянка»), каб ўявіць веліч мастацтва Язэпа Драздовіча. І адначасова ўспомніць пра палотны яго на гарышчы памяшканьня Беларускага грамадска-культурнага таварыства пры Варшаўскай 11 у Беластоку. Стаўся ён ініцыятарам перадачы карцінаў у Падляшскі музей, якія трапілі туды 9 верасня 2015 г. у блеску флешаў і ў асысьце здаецца ці не ўсіх беластоцкіх медыяў. З «Нівы» (№ 38, 20.09.2015 г., с. 2) даведалася, што перадача суправаджалася прэс-канферэнцыяй з удзелам старшыні ГП БГКТ Яна Сычэўскага, дырэктара Падляшскага музея Анджэя Лехоўскага і дырэктара дэпартамента культуры і нацыянальнай спадчыны Маршалкоўскай управы Анатоля Вапа. Гэты медыйны «ньюс» мяне асабіста павярнуў у бок розных думак. Тым больш, калі прачытала, што «гэтыя творы Язэпа Драздовіча належаць да такой страчанай спадчыны: так памяць аб Язэпе Драздовічу тут на Беласточчыне, як і яго творы, аб якіх ведала толькі невялікая група людзей». Магчыма залічаюся паводле Анатоля Вапа да той невялікай групкі людзей, якая ведала пра творы мастака, але не магу пагадзіцца са сцьвярджэннем яго пра страчаную спадчыну, бо яна якраз не страчаная! Ніхто гэтых карцінаў не выкапаў з-пад зямлі! А кожны менш-больш сведамы беларус павінен пра іх ведаць з 1998 г., калі пра іх напісаў і зьмясціў іх рэпрадукцыі у «Беларускім каляндары» (с. 128-133) Уладзімір Юзвюк. Каляндар быў выдадзены тыражом 1000 штук! А гэта нямала, калі глядзець на цяперашнія розныя выданьні лікам 100-300 штук. Можа варта было б прызнацца, чаго мы не чытаем. І зноў жа нанава „адкрываем Амерыку”.

Старшыня Беларускага гістарычнага таварыства – Алег Латышонак, аўтарка – Лена Глагоўская і мастак Аляксей Марачкін на фоне „Замка” Язэпа Драздовміча ў Музеі скульптуры Альфонса Карнага ў Беластоку (лістапад 2002 г.)

2002 г. Драздовіч у Музеі скульптуры Альфонса Карнага

Менавіта тая публікацыя Ул. Юзвюка і падштурхнула мяне і на канферэнцыю і на выстаўку беларускага мастацтва ў Музеі скульптуры Альфонса Карнага пры добразычлівасьці яго кіраўніка Рышарда Сацюка. Канферэнцыю ладзіла я ў днях 7-8 лістапада 2002 г. як навукова-дыдактычны супрацоўнік Кафедры беларускай культуры Універсітэта ў Беластоку і член Беларускага гістарычнага таварыства, якое забясьпечыла сродкі на пражываньне і харчаваньне ўдзельнікаў канферэнцыі з датацыяў Міністэрства культуры РП і Гарадской управы ў Беластоку. Калі задумала паказаць пры нагодзе творы беларускага выяўленчага мастацтва, якія бачыла ў прыватных зборах у Польшчы, трэба было ўсё гэта напавер узяць ад уласнікаў і на свой кошт давезьці з Лодзі, Варшавы ці нават з Беластоку. Бо ж страхоўкі не было з чаго плаціць, а прытым не было такой патрэбы – усе з даверам, а нават з задавальненьнем паставіліся да маёй ініцыятывы. І так на працягу пару паездак пазвозіла я ў Беласток працы Пётры Сергіевіча і Язэпа Фарботкі з Лодзі, Вольгі Пракаповіч з Варшавы, Льва Дабжыньскага з Гданьска. Пасьля, вядома, трэба было іх так сама адвезьці. На шчасьце, у Беластоку аказаліся творы Валянціна Рамановіча, Рамана Якімовіча і Вячаслава Багдановіча. Усяго разам сабралася каля 20 прац!

Найбольш праблемаў было з працамі Язэпа Драздовіча. Тут і сама б я іх не прынесла з увагі на памеры, і да таго аказалася, што не так проста іх пазычыць было з БГКТ. Пазваніўшы ў БГКТ, аказалася, што нельга па іх прыйсці, бо старшыня быў... у касцюме! Яму трэба было пераапрануцца ў рабочы строй. Ды не дазволена нам было ўзяць двух палотнішчаў – трэба было выбраць адно. Выбар паў на «Замчышча». Студэнты беларусістыкі – гарадоцкія і гайнаўскія хлопцы – няслі яго скручанага праз горад. Падчас канферэнцыі ўсе ахвотна фатаграфаваліся на фоне карцінаў, якія выклікалі немалое зацікаўленьне. Пра выстаўку, якая трывала два тыдні, інфармавала мясцовая прэса. Шкада, што ў справаздачы з канферэнцыі ў «Ніве» (№ 47, 24.11.2002 г., с. 4) Паўліна Шафран не зьвярнула ўвагі на прысутнасць карцінаў Язэпа Драздовіча, Валянціна Рамановіча і Рамана Якімовіча. Дзіўна, што не заўважана была праца Язэпа Драздовіча, якая памерамі займала ўсю сьцяну. На канферэнцыі мастак Алесь Марачкін расказваў пра выяўленчае мастацтва Заходняй Беларусі, асабліва пра Міхася Сеўрука і Язэпа Драздовіча. Ён таксама прывёз з Мінска сьвежавыдадзены манаграфічны альбом апошняга мастака.

Захаваліся ці згубіліся? (1995 г., 1998 г.)

Вяртанне з забыцця Язэпа Драздовіча ў Беластоку пачалося ў канцы 1995 г. Тады БГКТ адведаў віцебскі мастак Валер Шчасны, які ведаючы, што мастак у 1933 г. быў у гэтым горадзе, вырашыў тут пашукаць яго твораў для арганізаванага ў Беларусі музея. Пошукі пачаткова былі марныя – тыя людзі, якія ў 30-ыя гады маглі ведаць Язэпа Драздовіча, ужо не жылі. Валер Шчасны сустрэўся з Уладзімірам Юзвюком, які некалі атрымаў ад Надзеі Бірук фота шыльды кааператыва «Сяўба» ў Беластоку, якую выканаў Язэп Драздовіч. Кааператыў месьціўся ў двух пакоях дома Варэнгольца па вуліцы Ліповай, 8, насупраць царквы. Надзея Бірук была ў ім сакратаркай. Падчас сустрэчы Валер Шчасны чытаў Уладзіміру Юзвюку дзённік Язэпа Драздовіча, у якім той згадваў пра свой прыезд у Беласток і працу ў ім. Дзённікавыя запісы нагадалі Уладзіміру Юзвюку пра палотны, якімі ў свой час – у 60-ыя гады, калі ён быў сакратаром БГКТ – дэкаравалі сцэну падчас канцэртаў калектыву «Лявоніха». Але паколькі былі яны нявыгадныя для транспарту, асабліва ў мікробусе «Ныса», з увагі на памеры (440 x 225 см і 400 x 270 см), іх зламылі на гарышчы ў памяшканьні БГКТ. Хаця на працягу гадоў мяняліся ўлады БГКТ, нікому не прыйшлося зацікавіцца спадчынай Язэпа Драздовіча. Ды каго цікавіў у той час нежывы ўжо мастак? Нават не ўспомніў пра яго дзеяч даваеннага беларускага руху ў Беластоку Кастусь Сідаровіч («Лёс аднаго пакалення» Беласток 1996, с. 5-13; «Беларуская культурная дзейнасць у Беластоку за часоў санацыі», «Ніва» 1958, №№ 8-10). Трэба было, каб прыехаў мастак з Віцебска і разгарнуў скруткі з мастацкімі творамі. Сумневу наконт аўтарства не было – на адным з палотнаў была сігнатурка і дата: «Я.Д. 1.VI.33». Валер Шчасны ўзрушана казаў: «Гэта адкрыццё, спадчына ўсяго народа! Што нам зараз рабіць?» Уладзімір Юзвюк і старшыня БГКТ Ян Сычэўскі запэўнілі госьця, што спадчына будзе захоўвацца ў Беларускім музеі ў Гайнаўцы, дзе арганізаваўся аддзел жывапісу беларускіх мастакоў. Аднак працы, заміж трапіць у Гайнаўку, праляжалі 20 гадоў на гарышчы. БГКТ «адрэзалася» ад Беларускага музея ў Гайнаўцы і не мела патрэбы перадаваць туды палотнаў. Так і ляжалі на гарышчы, пакуль не «праветрыліся» на выстаўцы ў 2002 г.

А як трапілі ў БГКТ? – нехта запытае. З таго, што апісаў Уладзімір Юзвюк вынікае, што ў пачатку 60-ых гадоў былі яны перададзеныя Кастусём Сідаровічам. Прэзідыум ГП БГКТ дало яму за перахаваньне ўзнагароду – 2000 зл. (тады сярэдні месячны заробак). Ён, былы ТБШавец, менавіта перахоўваў іх у сваім доме. Так як і музычныя інструманты: цымбалы, трубы, кантрабас. На пачатку 60-ых гадоў выявіў гэта Уладзіміру Юзвюку Піліп Кізевіч, таксама даваенны ТБШавец.

1933 г. «Замажджуліла мяне ў гэтым Беластоку, застраў, як у тым бучы рыба...»

Як напісаў у «Ніве» Мацей Халадоўскі, пра факт прабывання Язэпа Драздовіча ў Беластоку і «яго ўспаміны аб цяперашняй сталіцы Падляшша можна прачытаць на сайце Радыё Рацыя «Беларускі Беласток». Аднак там толькі фрагменты – дарэчы – «Дзённіка» (не успамінаў!) мастака. Каб адчуць атмасферу Беластоку 1933 г. (ды не толькі яго) варта пачытаць увесь дзённік, які быў апублікаваны ў 1991 г. у «Маладосці» (№№ 5-10). Дзённікавыя запісы ахопліваюць гады 1933-1937, здаецца, найбольш трагічныя ў жыцці мастака, калі аставаўся без сродкаў да жыцця. Таму і з надзеяй прыехаў у Беласток, але і тут не было каму яму дапамагчы сродкамі. Фактычна не меў нават за што вярнуцца назад у Вільню. Але пачнем ад пачатку...

4 сакавіка 1933 г. Язэп Драздовіч атрымаў прапанову працы ў Беластоку. 5 сакавіка запісаў у «Дзённіку»: «Учора з вечара я атрымаў запросіны паехаць у Беласток на працу». 6 сакавіка пісаў: «Рэчы спакаваны – еду... Ноч... у вагонах цесната – прыходзіцца ехаць напаўстоячы. А вось ён і Беласток. Пераходны мост. Бяром звозчыка-фурманку і едзем наскрозь горада. Доўгая вуліца-праспект – «саджонка» – абсаджаная дрэвамі дарога. Уражанне ад горада такое: вялікае старадаўняе сяло, не надта даўно перайшоўшае ў стан багацеючага горада, у якім адразу кідаецца ў вочы розніца між старымі і новымі будынкамі. Старыя аднастольныя хаты ў перамежку з новымі мнагастольнымі камяніцамі. Па

1927 г. Вучні Радашковіцкай беларускай гімназіі імя Францішка Скарыны ў майстэрні Язэпа Драздовіча (у белай кашулі з беларускай народнай вышыўкай). Фота з калекцыі Мар'яна Пецюкевіча (зараз у Аддзеле рукапісаў і рэдкіх кніг Бібліятэкі Акадэміі Навук Беларусі)

свайму месцу распалажэння Беласток нічым не розніцца ад новаўзбудаваных Баранавіч – ні ракі, ні возера, ні прыгожых узгор'яў ці даліны. Найпрыгажэйшая часць Беластоку – гэта каля гатыцкага касцёлу. Ад т. зв. ратушы да брамы палацу Браніцкіх». Праз два дні Язэп Драздовіч маляваў ужо шыльду на памяшканне Акружной управы Таварыства беларускай школы ў Беластоку. Да 14 сакавіка рабіў вітражныя шыльды кааператыва выдавецка-асветніцкага таварыства «Сяўба». Запісаў гэты факт у дзённіку: «У левым акне па-польску, у правым – па-беларуску, а пасярод, у дзвярах, намаляваў сяўца сівабародага ў белай вопратцы». Дзе пасяліўся Яўэп Драздовіч – не ўспамінае. Але там «на даму, на кватэры, дзе таксама не без холаду – як хукнеш у паветра – пара відацца». Сакавік халодны яшчэ месяц, да таго ў Язэпа Драздовіча пратаптаныя, дзіравыя боты, якія працякалі. 16 сакавіка ў памяшканні клуба ТБШ (на вуліцы Купецкай 44-в) распачаў дэкарацыю (не заслоны!) «Беларуская вёска з вуліцай» у перспектыве. Закончыў яе 18 сакавіка – да пачатку спэктаклю «Суд» паводле Уладыслава Галубка. 20 сакавіка распачаў маляваць наступную дэкарацыю – ландшафт. Умовы былі вельмі скромныя. Пісаў таго дня: «Ды кепска працаваць. Прымаразкі. Памяшканне не атапляецца. Холад». 22 сакавіка закончыў дэкарацыю-краявід «марэнна-лясістага характару (на воддалі лес, узгор'е, рэчка, узгоркі, а на узгорках бярозавыя гайкі. Наўбліжжу ўзмёт з альшынкамі і дубам». На працягу першых двух тыдняў пабыўкі ў Беластоку Язэп Драздовіч пабыў на спектаклі «Суд» і на сходзе сяброў Таварыства кааператыўнай выдавецка-асветніцкай суполкі «Сяўба» (21 сакавіка), на якім студэнт Орса з Навагрдчыны чытаў лекцыю пра развіццё беларускай літаратуры. У скупых дзённікавых запісах не передаецца атмасфера гэтых мерапрыемстваў.

Язэп Драздовіч на працягу месяца рабіў і наступныя дэкарацыі-тыльнікі для аматарскага беларускага тэатра – 5 красавіка закончыў «Пушчу», «незважаючы на недахоп фарб». У міжчасе займаўся таксама дэкарацыямі на паперы для аматарскай фатаграфічнай майстроўні Б-віча. На адной былі піраміды, сфінксы і сонца, на другой вугалём: «знізу куля Зямлі і цёмнага Месяца або іншых планет... Зверху ваўністае воблачча, а з па-за воблачча

з розных пунктаў зверху ўніз, крыжуючы адзін аднаго – косы таямнічых лучоў». На іншай алейнай дэкарацыі: «лёгкахмарнае неба, куртына, парк, стаў, дарога, дрэвы – тапаляватая алея». Апісала іх выгляд, бо магчыма ў каго небудзь з беластачан захаваліся як фон на здымках. Аўтар падсумаваў іх як «беспадзячная праца».

6 красавіка Язэп Драздовіч дапамагаў гаспадару кватэры на вуліцы Васількоўскай 61 – Ваську Л. у гароднітцве. Васька Л. гэта Васіль Лукашык (1905-1975), быўшы вучань Віленскай беларускай гімназіі і студэнт Віленскага ўнівэрсытэта. У Вільні жыў разам з Язэпам Драздовічам, таму магчыма мастак, будучы ў Беластоку, жыў у яго. Магчыма, гэта Васіль Лукашык запрасіў яго на працу ў Беласток. «Васька адзінок – брата Андрушу забралі ў войска, а матка выехала да братоў пад Варшаву, сястра (Таня – Л. Г.) ж яшчэ вучыцца як матурыстка ў Навагродскай гімназіі» – запісаў Язэп Драздовіч. Васіль Лукашык за саветамі стане настаўнікам у беларускай школе ў Крынках, а за немцамі будзе бургамістрам Беластока. Трапіць у Асьвенцім (Аўшвіц), адкуль уцячэ. Пасьля вайны апынецца ў Швэцыі. Андруша будзе жыць пасьля вайны па вуліцы Васількоўскай 61, разам з сям'ёй і маці. Таня выйдзе замуж за Аркадзя Лашэвіча.

А тады ў 1933 г. Васіль Лукашык з Язэпам Драздовічам садзілі рабінкі пры Васількоўскай 61. А ці засталіся яны дасюль? Прафэсар Віктар Лашэвіч, сын Тані і Аркадзя, не прыпамінае, каб яны зараз там расьлі.

7 красавіка 1933 г. (у суботу) у Супрасьлі пры дэкарацыях мастака ставілі камэдыю «Пашыліся ў дурні» Крапіўніцкага. І тут запісана рэфлексія Язэпа Драздовіча пра спектакль: «Сыгралі досыць удала. Публікі было шмат. А галоўнае – зацікаўленасць. Супрасляне аказаліся нашмат тэатральнейшымі за беластачан, якія ідуць на спектаклі толькі дзеля танцаў...» Падчас пабыўкі ў Супрасьлі мастак меў прыемнасць аглядаць «старадаўнейшы памятнік нашай краёвай беларускай архітактуры» – абарончую царкву.

Праз тыдзень Язэп Драздовіч закончыў працу над дэкарацыяй сцэны ТБШ і дапамог устанавіць яе на сцэне ў заарандаванай зале на вуліцы Ружанскай. Там 16 красавіка адбыўся спэктакль-вечарына. Прадстаўлялася п'еса «Пашыліся ў дурні». Уражаньні запісаў Язэп Драздовіч у дзёньніку: «Сайгралі як найлепей. Сама сцэна з маімі дэкарацыямі мела выгляд надта прыстойны, ды на вялікі жаль цаніцеляў на ўсё гэта не хапала. Публікі было шмат. Моладзь уборная, франтаватая, але эстэтычна слаба развітая. Танцы...»

22 красавіка Язэп Драздовіч пачаў «яшчэ адно велічэзнае пано-тыльнік «Пушча» на казэінавым грунце... Аж цэлае кілё свежага харошага сыру тварожнага пусціў на разбараксаваны клей – аж шкода – чаму б мне самому яго не з'есці – замест бы на палотны ды на абрус, у талеркі...» Дзень пазьней запісаў сваё галоднае ды халоднае становішча: «Прастуда і недаедкі... Халоднае і да крайнасці сырое (з мокрымі сутарэннымі мураванымі сценамі) памяшканне, а побач з гэтым посніца і недаедкі зусім падарвалі мне маё здароўе... Ой, хоць бы хутчэй цяпло ды зароблены грошы на дарогу, каб выехаць адгэтуль...»

Праз пяць дзён мастак зайшоў на вуліцу Купецкую 44 у ТБШ, каб закончыць абраз-дэкарацыю «Пушча», але «на вялікі жаль прыходзіцца сядзець і нічога не рабіць – пакосту, клею і некаторых фарб не хапіла, а ў Т-ва, аказалася, няма грошай на дакупку». 4 мая запісаў: «Работа па маляванню дэкарацыі «Пушча» паволі кратаецца наперад, сягодня распачаў накід пакост фарбай левага боку – узвал і паросшае хвойнікам узбярэжжа пушчы».

Май Язэп Драздовіч правёў на вуліцы Васількоўкай 61 у Васіля Лукашыка, дзе капаў, а пасьля садзіў агарод. 13 запісаў у дзёньніку: «А аб запрацаваным на дэкарацыях ад Т. Б. Ш. – ганарары – ні слуху, ні духу. Марная надзея. Хоць ты кінь, рынь, ды сабраўшы свае паношаныя праз доўгі час трохгоднага безрабоцця – лахі пад пахі, ды пехатой з паваротам на Вільню пусціся». Быўшы ў такой сытуацыі майскай парой пісаў: «а мне нуда-нудзішча, няма куды пайсці, няма куды дзявацца. Узноў адзін з нудой, бядой ды тугой». Адзінай радасьцю была праца ў агародзе: «Няма нічога прыемнейшага, як даваць жыццё раслінам – пахаць ды сеяць». Язэп Драздовіч згадваў дзьве сымпатычныя суседкі-сёстры: Рэгіну і Ванду, якія заходзілі да Васіля Лукашыка пазычаць кнігі. 19 мая вярнулася ў Беласток маці Васіля Лукашыка, якая па характары не адпавядала мастаку. «Хутчэй бы адгэтуль... – пісаў 19 мая – Атрымаць свой доўг за працу ад Т. Б. Ш. ды ў Вільню». У размове з сябрамі з Галоўнай управы ТБШ 28 мая выяснілася, што ганарар заплацяць яму толькі першага чэрвеня. Яны замовілі яшчэ адну дэкарацыю «Замчышча» – за 25 злотых. Язэп Драздовіч пачаў яго маляваць наступнага дня на адвароце «Пушчы». 30 мая занатаваў у дзёньніку: «Дарысаваў і падмаляваў замкавыя вежы з брамы, з такім рахункам, каб глядзельнік адчуваў сябе на дзядзінцу, унутры замчышча... На жаль фарбы вышлі – далей няма чым рабіць». 1 чэрвеня закончыў дэкарацыю: «Хай упрыгажаюцца на добрае здароў'е». Аднак заплаты не атрымаў. 4 чэрвеня пісаў: «Учора запрапанаваў адначаму з сяброў Акружной управы Т. Б. Ш. у Беластоку пастарацца на сягодня для мяне сваёю інстытуцыяй хоць бы толькі грашэй, каб я мог купіць сабе білет на праезд з Беластоку да Вільні – аўтобусам. Але на вялікі жаль, як даведаўся сягодня ад сакратара Ляшчынскага, і на гэткую суму ніяк не могуць здабыцца...».

6 чэрвеня, чакаючы ганарару, Язэп Драздовіч перабраўся на новую кватэру – у ТБШ на вуліцу Купецкую 44-в. Там не было лепш: «Голад... Сяджу без грошай і без хлеба. Хутчэй бы ў Вільню ды адтуль на сваю радзі-

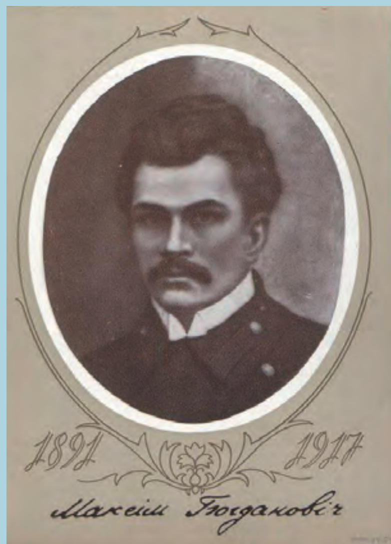
(Працяг на стар. 31)

Максім Багдановіч на паштоўках

Першыя паштоўкі ў гонар беларускіх літаратараў з'явіліся ў 1906 годзе. Іх выпусціла беларуская выдавецкая суполка ў Санкт-Пецярбургу „Загляне сонца і ў наша ваконца". На паштоўках былі партрэты Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, Францішка Багушэвіча і Янкі Лучыны.

Класік беларускай літаратуры, пясняр Чыстае Красы Максім Багдановіч (1891-1917) на паштоўках з'явіўся пасля Другой сусветнай вайны. У 1958, 1963 і ў 1973 гадах у беларускіх дзяржаўных выдавецтвах выдаваліся падборкі паштовак з партрэтамі многіх беларускіх пісьменнікаў. Сярод іх быў і партрэт Максіма Багдановіча. А ў 1978 годзе маскоўскае выдавецтва „Советский художник" партрэт Максіма Багдановіча беларускага мастака Монаса Манансзона (1917-1980) рэпрадуцыравала на паштоўцы.

Арыгінальная паштоўка, прысвечаная Максіму Багдановічу з'явілася накладам 10000 асобнікаў у 1981 годзе ў мінскім выдавецтве „Беларусь". Над паштоўкай працавалі вядомыя майстры – графік Пятро Драчоў (1937-2005) і фатограф Валянцін Ждановіч (1937-1992), якія па архіўных матэрыялах даследчыцы творчасці Максіма Багдановіча Ніны Ватацы (1908-1997) аднавілі партрэт паэта і перанеслі яго на паштоўку. Дарэчы, Ніна Барысаўна Ватацы ўсё жыццё займалася Багдановічазнаўствам. Яна адшукала і апублікавала невядомыя тэксты, аўтографы і фотаздымкі Максіма Багдановіча, склала літаратурны альбом пра яго жыццё і творчасць (сумесна з Алегам Лойкам, 1968) і зборнік успамінаў і біяграфічных матэрыялаў «Шлях паэта» (1975),

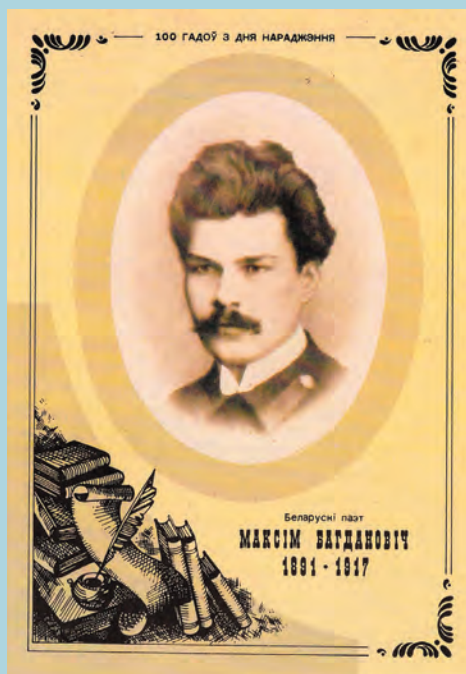
бібліяграфічны паказальнік твораў, аўтографаў і крытычнай літаратуры «Максім Багдановіч» (1977). Ніна Ватацы адсачыла гісторыю партрэта Максіма Багдановіча. На паштоўцы той партрэт, які ўпершыню з'явіўся ў другім выданні зборніка „Вянок" (Вільня, 1927), уяўляе сабой фрагмент з групавога здымка супрацоўнікаў яраслаўскай газеты „Голос", дзе працаваў паэт, зроблены ў 1915 годзе.

Некалькі паштовак з выявамі класіка беларускай літаратуры пабачылі свет да 100-годдзя Максіма Багдановіча. Былое Міністэрства сувязі СССР у 1991 годзе ў Маскве выпусціла 100-тысячным накладам паштоўку на якой адлюстраваны партрэт Максіма Багдановіча, чарніліца з пяром, кнігі ў левым куточку паштоўкі і тэкст зверху: „100 гадоў з дня нараджэння", а ўнізе пад партрэтам напісана: „Беларускі паэт Максім Багдановіч 1891-1917". Аўтарам паштоўкі з'яўляецца мастачка Яўгенія Галубятнікава.

Арыгінальная паштоўка да 100-годдзя Максіма Багдановіча выйшла з друку ў Нью-Ёрку. Паштоўку выпусціў Беларускі Інстытут навукі і мастацтва, аўтарам яе з'яўляецца мастачка Ірэна Рагалевіч-Дудко. Паштоўка выйшла на беларускай і англійскай мове. Вершаваня радкі з беларускай мовы на англійскую пераклала вядомая англійская перакладчыца, журналістка і гісторык Вера Рыч (1936-2009). На паштоўцы намаляваны партрэт Максіма Багдановіча, Пагоня і напісаны радкі з верша "Пагоня" паэта на беларускай і англійскай мовах : „Біце ў сэрцы іх – біце мячамі! Не давайце чужынцамі быць!" (Strike them, strike to the heart with swords brandished, Let them not into foreigners turn!).

Адзначыла 100-годдзе класіка і мінскае выдавецтва „Беларусь". Яно ў 1991 годзе таксама выпусціла паштоўку, прысвечаную Максіму Багдановічу ў афармленні Міхала Баразны. На адным баку паштоўкі – малады і прыгожы Максім, а на адваротным баку надрукаваны яго верш „Пагоня".

Шмат зрабіла для ўшанавання памяці Максіма Багдановіча гарадзенская паэтка і публіцыстка Данута Бічэль. Дзякуючы яе руплівасці ў 1986 годзе ў Гародні быў адкрыты музей паэта, дзе спадарыня Данута да 1998 года яго ўзначальвала. Гэта дзякуючы Дануце Бічэль у гарадзенскім музеі Максіма Багдановіча адбываліся шматлікія вечары, сустрэчы, прэзентацыі. Музей выдаваў буклеты, кнігі, запрашэнні і, вядома ж, паштоўкі. У 1996 годзе у Гарадзенскай друкарні накладам 500 асобнікаў была выпушчана паштоўка, прысвечаная маці Максіма Багдановіча Марыі Багдановіч (1869-1896). На адным баку паштоўкі змешчаны партрэт маладой і прыгожай Марыі Багда-

Паштоўка, якую да 100-годдзя Максіма Багдановіча ў 1991 годзе ў Маскве выпусціла былое Міністэрства сувязі СССР

новіч і радкі з верша Максіма: „І ціха думаў я: быць можа, любоў, палёгшы у трунах, перамагла і смерці жах!”. А на адваротным баку паштоўкі надрукаваны верш паэта „Раманс”:

Не знайсці мне спакою
Ні цёмнай ночай, ні днём,
Бо любоў мяне мучыць і паліць
Пякельным агнём.
Але ведама: каб апаліўшыся,
Боль заглушыць, –
Трэба толькі да раны
Халоднай зямлі прылажыць.
Пэўна прыйдзецца мне
Пахавацца ў сырую зямлю,
Каб суцішыць мучэнні
І тую забыць, што люблю.

У 1997 годзе гарадзенскі музей Максіма Багдановіча выдае яшчэ адну паштоўку, на гэты раз з партрэтам Максіма Багдановіча. Наклад паштоўкі быў 400 асобнікаў.

Грамадска-культурны дзеяч, навуковец, калекцыянер Анатоль Белы (1939-2011) заснаваў ў 1990 годзе і адкрыў у 1999 годзе на ўласнай сядзібе ў горадзе Старыя Дарогі прыватны мастацкі музей. У музеі да сённяшніх дзён экспануецца каля 1700 твораў жывапісу, графікі, скульптуры, медальернага і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва Беларусі. У экспазіцыі прадстаўлены партрэты князёў, палкаводцаў, культурна-асветніцкіх дзеячаў Беларусі, батальныя карціны, краявіды, помнікі дойлідства, гарады і замкі Беларусі, бюсты і медалі, зробленыя ў гонар знакамітых дзеячаў Бацькаўшчыны. Ёсць там і бюсты Максіма Багдановіча і яго бацькі Адама Багдановіча. Анатоль Белы пры жыцці выдаў серыю паштовак на якіх адлюстраваны вялікія беларусы ХХ стагоддзя. Адна з паштовак, прысвечана Адаму і Максіму Багдановічам: на адным баку – бюсты Максіма і Адама Багдановічаў, на адваротным – верш Яўгена Гучка „Парыж – Старыя Дарогі” з радкамі: „Адам і Максім Багдановічы паўсталі таксама ў метале надоечы…”.

Маладзечанская цэнтральная раённая бібліятэка імя Максіма Багдановіча да яго 115-годдзя выпусціла каляровую паштоўку, прысвечаную паэту і Ракуцёўшчыне. Летам на ўскраіне Ракуцёўшчыне ў 1911 годзе гасцяваў Максім. „Страніца лепшая ў штодзённіку жыцця!” – так назваў паэт гэты час. Там ён напісаў два цыклы вершаў: «Старая Беларусь» і «Места» (усяго 17 вершаў) і дзве паэмы «У вёсцы» і «Вераніка».

Музеіфікацыя ракуцёўшчынскіх месцаў пачалася ў 1970-х гадах. А ў 1977 годзе ў вёсцы Ракуцёўшчына на ўспамін аб знаходжанні там паэта пастаўлены два помнікі-валуны: адзін як вечная свечка памяці, на другім — выбіты радкі з „Санета” Максіма Багдановіча. У 1981 годзе ў вёсцы каля помніка беларускімі літаратарамі пасаджаны мемарыяльны „Максімаў сад”.

У 1994 годзе там быў створаны філіял музея Максіма Багдановіча „Фальварак Ракуцёўшчына”, які ўключае сядзібу Лычкоўскіх (домік арандатара, фальварковая хата, гаспадарчыя пабудовы), тэрыторыю вакол сядзібы, Максімаву крыніцу. Штогод тут адбываецца свята паэзіі і песні „Ракуцёўскае лета”, прысвечанае памяці Максіма Багдановіча.

Маладзечанскія краязнаўцы Міхась Казлоўскі і Барыс Брацук да 120-годдзя з дня нараджэння Максіма Багдановіча ў Маладзечне выпусцілі сваю чорна-белую паштоўку з партрэтам Максіма Багдановіча.

Сяргей Чыгрын

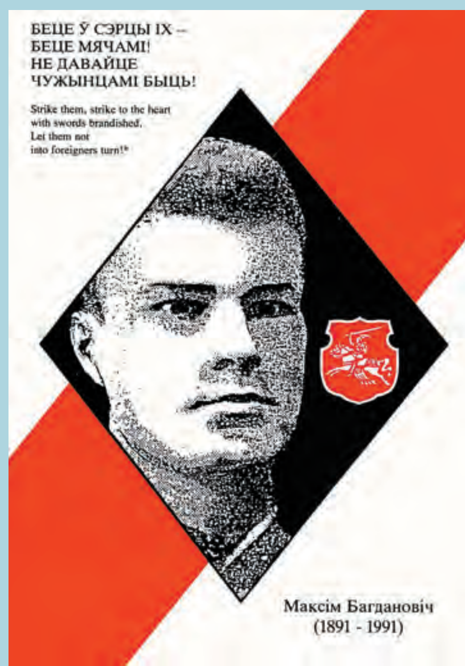

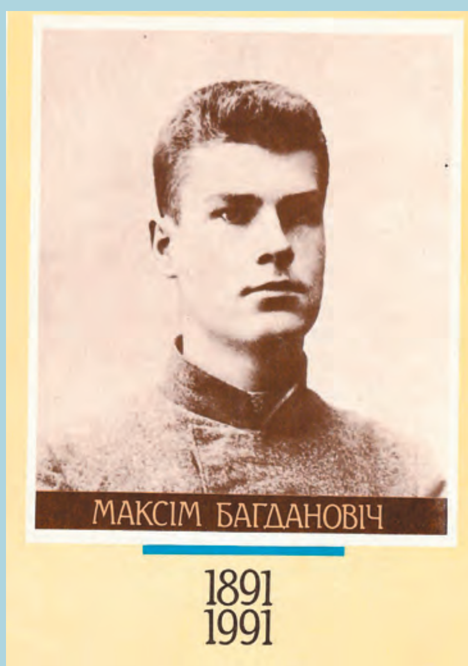
Паштоўка выдадзена навукоўцам і калекцыянерам Анатолем Белым ў рамках серыі паштовак, на якіх адлюстраваны вялікія беларусы XX стагоддзя

Паштоўка выдадзена ў 1997 годзе гарадзенскім музеем Максіма Багдановіча

Паштоўка да 100-годдзя Максіма Багдановіча, якая выйшла з друку ў Нью-Ёрку

Такой паштоўкай адзначыла 100-годдзе класіка мінскае выдавецтва „Беларусь”

Паштоўка выдадзена ў 1981 годзе ў мінскім выдавецтве „Беларусь”

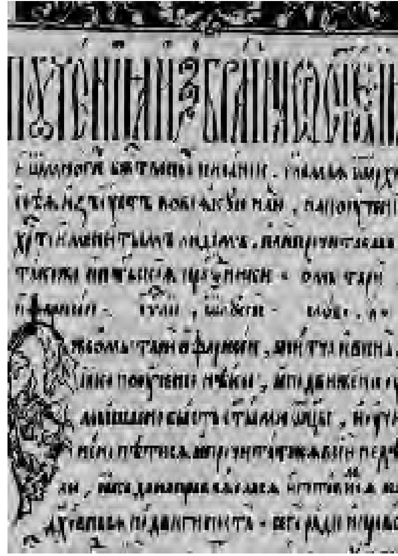

115 год з дня нараджэння М.Багдановіча

Паштоўка, прысвечана паэту і Ракуцёўшчыне (летам на ўскраіне Ракуцёўшчыне ў 1911 годзе гасцяваў Максім). Выпусціла яе маладзечанская цэнтральная раённая бібліятэка імя Максіма Багдановіча

Календарыюм

Красавік – гадоў таму

915 – 14.04.1101 г. памёр князь полацкі Усяслаў Чарадзей, выдатны беларускі палітык, военачальнік.
720 – у 1296 г., узімку ды вясною, крыжакі на чале з магістрам Райбэргам (загінуў потым у бітве зь беларускімі воямі) і Зуцвэртам напалі на Гарадзенскае Княства. Асабліва цяжкія страты панесьлі жыхары цяперашняй Аўгустоўшчыны, Дуброўшчыны ды Сакольшчыны.
685 – у 1331 г. войскі старабеларускай дзяржавы Вялікага Княства Літоўскага разграмілі крыжакоў на рацэ Акмені.
385 – у 1631 г. у Куцеінскай манастырскай друкарні быў выдадзены „Буквар” падрыхтаваны С. Собалевым.
380 – выданьне ў 1646 г. „Дыярыуша” Афанасія Філіповіча. У „Дыярыушы” быў зьмешчаны адзін з найбольш раньніх нотных запісаў беларускай музыкі.
365 – каля 1651 году нарадзіўся І.Ф. Капіевіч, беларускі асьветнік і кнігавыдавец. Аўтар каля 20 падручнікаў, слоўнікаў, навучальных дапаможнікаў. Памёр у 1714 годзе.
355 – пачатак у красавіку 1661 антырасійскага паўстаньня ў Дзісьне, Себежы, Гомелі ды іншых беларускіх гарадах.
170 – 4.04.1846 г. памёр Лявон Бароўскі (нар. 27.06.1784 г. на Піншчыне), літаратуразнавец, пэдагог і публіцыст. У1807-1811 гг. выкладаў рыторыку і паэтыку ў Сьвіслацкай гімназіі, з 1814 г. выкладаў літаратуразнаўства і красамоўства ў Віленскім унівэрсытэце, а ў 1831-1842 гг. – у Віленскай духоўнай акадэміі. Супрацоўнічаў з час. „Dziennik Wileński” (1815-1826). Яго вучнямі былі між іншым Адам Міцкевіч і Юльюш Славацкі.
135 – 19.04.1881 г. у в. Такары на Беласточчыне (сучасным памежжы з Рэспублікай Беларусь) нар. Усевалад Ігнатоўскі – выдатны беларускі гісторык, грамадзкі дзеяч. Скончыў у 1911 г. Юр’еўскі Унівэрсытэт у Тарту. У 1912-1914 гг. быў выкладчыкам у Віленскай жаночай гімназіі М. Вінаградавай, у 1914-1919 гг. – Менскага Настаўніцкага Інстытуту. У час вайны ўключыўся ў нацыянальную ды палітычную дзейнасьць, быў між іншым членам Цэнтральнага Камітэту Беларускай Партыі Сацыялістаў Рэвалюцыянераў. У 20-ыя гады займаў шэраг дзяржаўных пасадаў у БССР. Меў вялікі ўплыў на праведзеньне працэсу беларусізацыі. З 1926 г. быў старшынёй Інстытуту Беларускай Культуры, а з 1928 г. прэзідэнтам Беларускай Акадэміі Навук. Напісаў больш за 30 навуковых прац, адна з найбольш вядомых гэта „Кароткі нарыс гісторыі Беларусі”. З 1930 г. прасьледаваны савецкімі ворганамі бясьпекі. Пасьля аднаго з допытаў, 4.02.1931 г. паконччыў жыцьцё самагубствам. У 1937 г. жонка была асуджана на 8 гадоў лагераў, а двух сыноў расстраляных.
130 – 23.04.1886 г. у мястэчку Пасадзец Вілейскага павету нар. Зьмітрок Бядуля (сапр. прозьвішча Самуіл Плаўнік, пам. 3.11.1941 г.), пісьменьнік. Друкаваўся з 1910 г., пачаткова ў „Нашай Ніве”.
125 – 4(16).04.1891 г. на Сакольшчыне нар. Язэп Варонка, старшыня і міністр замежных спраў Народнага Сакратарыята Беларускай Народнай Рэспублікі (21.02. – 23.07.1918 г.), удзельнічаў у падрыхтоўцы і правядзеньні Першага Усебеларускага Зьезду ў Менску ў сьнежні 1917 г., быў старшынёй Выканаўчага Камітэту Зьезду, быў адным з ініцыятараў абвяшчэньня БНР. Рэдагаваў беларускія газэты ў Менску: „Варта”, „Белорусская земля”. З 23 ліпеня 1918 г. быў прызначаны надзвычайным паслом БНР у Літву, Украіну, Малдову, Грузію. Удзельнічаў са стараны БНР у перамовах з украінскім урадам і з Ю. Пілсудскім. 7 сьнежня 1918 г. заявіў аб выхадзе з урада БНР Антона Луцкевіча і стаў міністрам беларускіх спраў ва ўрадзе Літоўскай Рэспублікі (спярша ў Гродне, а пасьля ў Коўне (сакавік 1919 г. – красавік 1920 г.). Выдаў „Часопісь” (верасень 1919 – люты 1920), брашуры „Беларуская Справа да Міравой Нарады у Вэрсалі. Гістарычна-палітычны нарыс” (Коўна 1919), „Заходняя Беларусь” (Коўна

1919), „Беларускі рух ад 1917 да 1920 году. Кароткі агляд” (Коўна 1920). З вясны 1921 г. старшыня беларускага Чырвонага Крыжа, з лістапада 1922 г. – старшыня таварыства „Беларуская Грамада” ў Коўне. Выдаваў там рускамоўную газэту „Вольная Литва” (1921-1922), публікаваў вершы пад псэўданімам „Юрий Вегов”. У 1923 г. зьехаў у ЗША, жыў у Чыкага. Узначальваў Беларуска-Амэрыканскую Нацыянальную Асацыяцыю, быў у кіраўніцтве Беларуска-Амэрыканскай Нацыянальнай Рады. Выдаваў там м. інш. газэту „Белорусская трибуна”, вёў беларускія і рускія праграмы ў радыё. Памёр 4 ліпеня 1952 г. у Чыкага.

95 – 18.04.1921 г. афіцыйнае адкрыцьцё ў Менску Беларускага Дзяржаўнага Унівэрсытэту.

85 – 29.04.1931 г. у Ленінградзе памёр Яўхім Карскі (нар. 20.12.1860 г. у в. Лаша на Гарадзеншчыне), беларускі вучоны – мовазнавец, фальклярыст, літаратуразнавец. Удзельнік беларускага нацыянальнага руху.

70 – 1.04.1946 г. у Ватэнштаце (Нямеччына) выйшаў першы нумар часопіса „Шляхам жыцьця”, рэдагаваны Хведарам Ільляшэвічам.

70 – 9.04.1946 г. заснаваньне ў Міхэльсдорфе (Нямеччына) Беларускага Літаратурнага Згуртаваньня „Шыпшына”.

65 – 7.04.1951 г. заснаваньне ў Лёндане Каардынацыйнага Камітэту Беларускіх Арганізацыяў у Вялікабрытаніі.

50 – 18.04.1966 г. памёр у Кліўлендзе (ЗША) беларускі нацыянальны дзеяч Станіслаў Грынкевіч (народжаны ў 1912 г. у Новым Двары на Дуброўшчыне).

30 – 26.04.1986 г. катастрофа на Чарнобыльскай Атамнай Электрастанцыі. Большасьць радыяцыі апала на тэрыторыі Беларусі – дзякуючы загаду савецкіх уладаў, самалёты савецкай арміі асадзілі хмары з атамным праменяваньнем над беларускімі землямі.

20 – 26.04.1996 г. у Менску адбылася масавая акцыя „Чарнобыльскі Шлях”, брутальна разагнаная АМОНам.

Апрацавалі **Лена Глагоўская** і **Вячаслаў Харужы** ■

Konstanty Kalinowski (Kastuś Kalinoŭski) w świadomości Białorusinów w Polsce

5. Pod koniec 1964 r. na łamach „Nivy” ogłoszono akcję zbierania książek dla biblioteki Domu Kultury w Gródku, która trwała przez cały rok. W tygodniku publikowano nazwiska darczyńców oraz tytuły podarowanych książek. Wśród darczyńców znaleźli się: Biblioteka Powiatowa i Miejska z Bielska Podlaskiego, która podarowała dzieła W. Lenina oraz polską literaturę piękną, Łarysa i Jan Hieniuszowie z Zelwy (podarowali m.in.: „Туристские маршруты па Белоруссии”, „Наша родная мова” A. Krywickiego, „Нагбом” R. Baradulina, „Віленскія камунары” M. Hareckiego, „Мой родны кут” J. Bryla, „Новая зямля” i „Сымон Музыка” J. Kołasa, „Кастусь Каліноўскі ў паўстанні 1863 года” F. Smirnowa), Muzeum Literackie J. Kupały z Mińska – „Ой, рана на Івана” Z. Bandarynaj, Akademia Nauk BSRR – „Янка Купала ў беларускім мастацтве”, „Кацярына” T. Szewczenki, „Янка Купала” I. Szarachauskiego, „Паэмы, драматычныя творы”, „Вершы і паэмы” J. Kupały. Zbiorek swych wierszy z dedykacją podarował też Michaś Maszara z Mińska, Stefan Zieniuk z Białegostoku – „Нарысы беларускай літаратуры XIX стагоддзя” S. Majchrowicza i „Гісторыя БССР” w dwóch tomach.

12 czerwca 1966 r. Domu Kultury w Gródku uroczyście nadano imię Kontantego Kalinowskiego, odsłaniając przy okazji tablicę z imieniem K. Kalinowskiego. Uroczystość połączono z 21. rocznicą utworzenia białostockiego Oddziału Wojsk Ochrony Pogranicza: „Найперш жыхары Гарадка сабраліся ў кіно дома культуры. Урачыстае пасяджэнне адкрыў сакратар прапаганды Павятовага камітэта ПАРП у Беластоку, тав. Аляксандр Давідзюк. Выступіў таксама афіцэр Польскага войска. Затым гарцэры гарадоцкай школы прывіталі гасцей. І тады наступіў найбольш урачысты момант: намеснік старшыні прэзідыум ПРН у Беластоку, тав. Тадэуш Вонсэк зняў заслону з таблiцы з імем Кастуся Каліноўскага” (В. Рудчык, Дом культуры імя К. Каліноўскага ў Гарадку, „Ніва”, nr 27, z dn. 3.07.1966 r., s. 4). Wiktor Rudczyk w sprawozdaniu z uroczystości na łamach „Nivy” przedstawił zasadność nadania takiego imienia Domowi Kultury w Gródku: „Кастусь Каліноўскі нарадзіўся ў вёсцы Мастаўляны, адкуль у Гарадок амаль рукой падаць – усяго 15 кіламетраў. Значыць правадыр паўстання з 1863 года ў Беларусі і на Літве з'яўляецца для жыхараў Гарадка проста земляком. Ёсць тады чым ганарыцца, і нездарма папрасілі яны Міністэрства культуры і мастацтва, каб менавіта гэтае імя прысвоіць свайму дому культуры”.

Jak wskazano powyżej popularyzacja postaci Konstantego Kalinowskiego na przełomie lat 50. i 60. XX w. wśród Białorusinów na Białostocczyźnie, przyniosła wymierne efekty: nadano jego imię Szkole Podstawowej w Mostowlanach, Domowi Kultury w Gródku, nazwano jego imieniem ulicę w Białymstoku. Ukazały się liczne artykuły o nim w białoruskiej „Nivie” i w kalendarzach białoruskich. W Nivie publikowano też fragmenty przedwojennych poematów o K. Kalinowskim Michasia Maszary i Maksima Tanka:

„Трэба заклік да раніцы кончыць, –
Ты па сёлах яго разнясеш.
Апранешся у торбы, лахмоцце,
Можа, возьмеш цымбалы і кій.
Хутка золак заззяе на плоце,
Хутка...
Трэба пісаць...
„Дзяцюкі”.

Opublikowano też fragmenty sztuki „Kastuś Kalinouski” Jeuścihnieja Mirowicza, granej w Mińsku w okresie międzywojennym (Е. Міровіч, *Апошнія гадзіны* (урывак з п'есы „Кастусь Каліноўскі”), „Ніва”, nr 12, z dn. 22.03.1963 r., s. 3-4). Przy okazji artykułów publikowano też reprodukcje portretu K. Kalinowskiego oraz obrazów Piotra Sierhijewicza „K. Kalinowski wśród powstańców” i K. Kalinowski i W. Wróblewski na przeglądzie oddziałów powstańczych”.

Ważny był też wymiar edukacyjny – postać K. Kalinowskiego znalazła się w programach nauczania języka białoruskiego na Białostocczyźnie i pojawiała się w stopniowo wydawanych – poczynając od drugiej połowy lat 60. podręcznikach do nauki języka białoruskiego. W lekcjach publikowanych wcześniej w „Nivie” dla klasy VIII znalazł się materiał „Мужыцкая праўда”, a pod nim 8 pytań do tekstu: „1. Што ведаеш аб студзеньскім паўстанні і ўдзеле ў ім Кастуся Каліноўскага?, 2. Прачытай з кнігі „Мой родны кут” Абразкі з жыцця Кастуся Каліноўскага, 3. Што гаворыць аўтар аб сялянскім жыцці ў часы паншчыны?, 4. Як адносіцца Каліноўскі да цара, чыноўнікаў і памешчыкаў?, 5. Да чаго заклікае аўтар беларускіх сялян?, 6. Чаму Каліноўскі падпісваўся псеўданімам „Яська гаспадар”?, 7. Складзі малы слоўнік выразаў, якія зачэрпнуты аўтарам з народнай мовы і якіх няма ў мове літаратурнай, 8. Якія польскія пісьменнікі пісалі творы аб студзеньскім паўстанні?” (*Дружба і праца, Хрэстаматыя для VIII класа*, „Ніва”, nr 32, z dn. 7.08.1966 r., s. 5)

W 1968 r. z okazji 130. rocznicy urodzin K. Kalinowskiego w „Nivie” Mikołaj Hajduk w cyklu „Hutarki pa rodnaj historii” przedstawił w dwóch odcinkach Konstantego Kalinowskiego i „Mużycką Praudę”. Pisał o nim: „Вялікім барацьбітом за вызваленне беларускага народа з-пад сацыяльнага і нацыянальнага прыгнёту быў Кастусь Каліноўскі”. Podkreślał także, że urodził się on w rodzinie drobnego białoruskiego szlachcica w folwarku Mostowlany na Białostocczyźnie. O „Mużyckiej Praudzie” pisał, że była to pierwsza białoruska gazeta. Cały cykl był przystosowany do nauczania historii Białorusi w szkole. Do każdej części były pytania. Cały cykl został opublikowany w kalendarzu białoruskim na 1969 r.

130. rocznica urodzin K. Kalinowskiego była szczególnie świętowana w 1968 r. 10 lutego z tej okazji w siedzibie BTSK w Białymstoku odbyła się uroczysta akademia, na której referat o „rewolucyjnej działalności” K. Kalinowskiego na Białostocczyźnie wygłosił redaktor naczelny „Nivy” Jerzy Wołkowycki. W części artystycznej wystąpiła Wiera Lewczuk z montażem poetyckim „Кастусь Каліноўскі ў літаратуры”. W „Nivie” z tej okazji zamieszczono reportaż Aleksieja Karpiuka z Mostowlan oraz fragment powieści Sokrata Janowicza „Srebrny jeździec”. A. Karpiuk cytując K. Kalinowskiego („Так сейце ж, дзецюкі, як прыдзе пара, поўнаю рукою, не шкадуйце працы, каб і мужык быў чалавекам вольным, як е на цалюткім свеце!” – „Мужыцкая праўда” nr 2), pisał: „Шмат чаго напісана аб Кастусю Каліноўскім, рэвалюцыянеру, змагару за мужыцкую праўду, за Беларусь. І за кожным разам, калі вяртаешся да літаратуры аб Каліноўскім, магутнейшым стаецца яго веліч, як чалавека, беларуса, інтэрнацыянала. Усё больш хацелася б аб ім ведаць, пазнаць гэтага своеасаблівага чалавека. Думкі тым больш азартныя, што радзіма „Яські гаспадара з-пад Вільні” знаходзіцца ў Мастаўлянах на Беласточчыне ля самой граніцы Польшчы і БССР. Іменна ў гэтай вёсцы 2 лютага 1838 года ў сям'і беззямельнага шляхціца Сымона Каліноўскага нарадзіўся сын Канстанцін. Знамянальная гадавіна нараджэння аднаго з найвялікшых сыноў беларускага народа завяла мяне, у адзін студзеньскі марозны дзень, на радзіму Каліноўскага. Гэта мой першы візіт у Мастаўлянах, і можа таму мне больш чым іншым, удалося адчуць моўную атмасферу „Мужыцкай праўды”, рэдактарам якой быў Каліноўскі. Нават мастаўлянскія школьнікі часта ўжываюць слоў, пры дапамозе якіх Каліноўскі заклікаў мужыкоў, каб былі людзьмі вольнымі. У Мастаўлянах пастаўлена помнік Кастусю – новы школьны будынак. Гэты помнік хіба і з'яўляецца найбольш наяўным прыкладам таго, за што змагаўся Каліноўскі. Школа, у якой зараз навучаецца 122 дзяцей, мае імя Кастуся Каліноўскага, аб чым паведамляе выпісаная на польскай і беларускай мовах мемарыяльная дошка. У гэтай жа школе дзеці вучацца беларускай мовы, працуе аж 6 настаўнікаў, вядуцца курсы для дарослых для заканчэння пачатковай школы. Моладзь з гуртка ЗМВ пры дапамозе настаўнікаў ставіць беларускія п'есы. Вучні вядуць багатую перапіску з сябрамі ў БССР. Бывалі таксама пісьмы і з Вялікай Бераставіцы, дзе дзейнічаў родзіч Мастаўлян, а школа мае таксама яго імя. Кожны год адбываюцца ў школе вечырыны ці „паранкі” прысвечаныя памяці Кастуся” (А. Карпюк, *На радзіме „Яські гаспадара”. Да 130 гадавіны нараджэння К. Каліноўскага*, „Ніва”, nr 5, z dn. 4.02.1968 r., s. 1, 5).

Fragment powieści Sokrata Janowicza „Сярэбраны яздок” zaczynał się słowami: „Прысніўся мне кароль Беларусі, а каралём гэтым быў Кастусь Каліноўскі. Уцякаць!... Трупа завалаклі ў зараснік, прыкрылі сухападам…”. Powieść dla młodzieży – jak ją rekomendowano – powstała specjalnie z okazji 130. rocznicy urodzin K. Kalinowskiego i jej akcja rozgrywa się m.in. na Białostoc-

czyźnie. Powieść ukazała się dopiero w 1978 r. w Mińsku. Przy fragmencie powieści w „Nivie" zamieszczono reprodukcję pracy Piotra Sierhijewicza „K. Kalinowski i W. Wróblewski przeprowadzają przegląd powstańców w 1863 r." W 1973 r. w kalendarzu białoruskim opublikowano opowiadanie „Апошні" Mikołaja Hajduka, poświęcone powstaniu styczniowemu i jego tragedii dla Białorusinów.

Przy okazji rocznic urodzin i śmierci K. Kalinowskiego jego postać stała się popularnym tematem dzieł sztuki zwłaszcza w BSRR, o czym w 105. rocznicę śmierci informowano w „Nivie". Wśród artystów, których tematem prac stał się K. Kalinowski, wymieniono rzeźbiarzy H. Sielichanowa i Z. Azhura, malarzy D. Masłowa, A. Huhela, R. Kudrewicza, P. Sierhijewicza, grafików S. Hierusa, P. Maslenikowa, A. Maryksa, M. Niczyporuka (Дзмітрый Маслаў мастак – жыхар вуліцы К. Каліноўскага ў Мінску, „Ніва", nr 12, z dn. 23.03.1969 r., s. 3).

W latach 70. zainteresowanie K. Kalinowskim na łamach „Nivy" znacznie osłabło. W kalendarzach wprawdzie ukazywały się nadal okazjonalne artykuły rocznicowe – w 1974 r. z okazji 110. rocznicy śmierci pisał o nim Aleksander Barszczewski: „Прозвішча, ідэі, дзейнасць Кастуся Каліноўскага – бадай, што найпрыгажэйшай постаці ў беларускім руху XIX ст. – выклікаюць асаблівую эмоцыю ў нас, у беларусаў Беласточчыны. Прычына гэтай эмацыянальнасці ў тым, што Каліноўскі вырас на нашай зямлі, марыў аб яе свабодзе, ваяваў за яе і за яе загінуў".

Jakby w sukurs Aleksandrowi Barszczewskiemu pisał na łamach „Nivy" Mikołaj Hajduk, który przeżywał brak właściwego upamiętnienia K. Kalinowskiego w Mostowlanach: „Факт, што школе прысвоена яго імя, абавязвае да таго, каб у ёй быў адпаведны пакой-музей, прысвечаны вялікаму барацьбіту. Такога музея ў школе да гэтага часу няма. І, як здаецца, намер дырэктара школы абсталяваць усяго толькі „куточак памяці К. Каліноўскага" зусім не адпавядае рангу справы і патрэбам. Лішнія словы тут не на месцы. Напрошваюцца балючыя пытанні: як жа ж маглі дапусціць да такога стану бацькі і школа ў Мастаўлянах? Чаму не паклапаціліся пра гэта грамадскія арганізацыі гміны ў Гарадку, Беластоцкага павету? На што глядзяць працаўнікі аддзела асветы прэзідыума ПРН і беластоцкая куратoрыя? Калі гэтай справай займецца аддзел БГКТ? Недзе каля паўтара стагоддзя таму назад па вузкай вулачцы Мастаўлянаў блукаў хлопчык Кастусь, а першая беларуская газета „Мужыцкая праўда" была пісана на роднай мове мастаўлянцаў". Z okazji 140. rocznicy urodzin K. Kalinowskiego M. Hajduk napisał reportaż o miejscach z nim związanych na Białostocczyźnie: „Пасля невялічкага фальварку Каліноўскіх у Мастаўлянах каля Ялоўкі, дзе 21 студзеня (2 лютага па новаму стылі) 1838 года прыйшоў на свет Кастусь, засталіся толькі пакарэжаныя навалніцамі ды старасцю дрэвы. (...) Ніхто не ходзіць з ірдзістымі ружамі на магілу Канстанціна Каліноўскага, бо нікому невядома, дзе яна знаходзіцца. Затое мы штодня ходзім яго паўстанцкімі шляхамі-сцяжынамі, што пралеглі на вуліцах Беластока, Гродна, Вільна, прайшлі па Саколцы, Ялоўцы, Гарадку, прабеглі па многіх навакольных вёсках, асталіся ў лясной чашчобе паміж Нёманам і Бугам. І ходзім мы па іх, і не зарастаюць яны ніколі – неабсяжныя помнікі вялікаму нашаму герою". Przy okazji zamieszczono reprodukcje portretów K. Kalinowskiego autorstwa A. Huhela i R. Kudrewicza.

Z okazji 120. rocznicy powstania styczniowego w kalendarzu białoruskim ukazał się krótki artykuł, który w całości poświęcono K. Kalinowskiemu: „Вялікую ролю адыграў у Студзеньскім паўстанні Кастусь Каліноўскі, наш зямляк, які родам з Мастаўлян". Przypomniano, że akurat przypada jego 145. rocznica urodzin. Przytoczono fragment opinii wybitnego pisarza białoruskiego Uładzimiera Karatkiewicza o nim, wyrażonej w piśmie „Biełaruś" z okazji 100. rocznicy śmierci: „Яго звалі Кастусём Каліноўскім і за тыдзень да страшнай ночы 29 студзеня яму мінуў дваццаць шосты год. За такі час большасць людзей паспявае зрабіць мала. А гэты паспеў стварыць вольную беларускую прэсу, пасеяць насенне народнага гневу, узрасціць яго і зняць пасеў. Спачатку ён кіраваў паўстанцамі Гродзеншчыны, а потым усклаў на свае плечы паўстанне ўсёй Беларусі і Літвы. І калі белае панства здрадзіла і пакінула народ, Каліноўскі ўзначаліў яго і неймавернай сілай волі трымаў гэты цяжар пяць месяцаў. (...) І гэтыя яго трагічныя апошнія часіны, гэтая тытанічная праца, гэтая мужная ўпэўненасць у тым, што яшчэ не скончана барацьба, гэтая гатоўнасць біцца да канца, гэтая невычэрпная любоў да волі, да радзімы, да дэмакратыі, – робяць асобу Каліноўскага самай трагічнай і велічнай у гісторыі Беларусі, яе нацыянальным героем. Вось ён, студэнт, люта спрачаецца з „белым" за волю і зямлю для народа. І мы на яго баку. Вось ён ідзе на чале мужных атрадаў: за поясам чамаркі два пісталеты, на чамарку накінута белая сялянская світка, а побач трапеча баявы сцяг. І мы захапляемся ім. Вось ён сядзіць за пяром над пробным нумарам „Мужыцкай праўды". А мы сочым за ходам яго думак і згаджаемся з імі. Каб ніхто больш не асмеліўся назваць рабом простага чалавека і крыўдзіць яго, ...ён, гэты малады чалавек змагаўся словам, пяром і зброяй". Polecano także lekturę książki Wiktora Kordowicza „Konstanty Kalinowski", wydanej przez Ludową Spółdzielnię Wydawniczą w 1955 r. W „Nivie" z tej okazji zamieszczono fragment przedwojennego poematu Maksima Tanka „Каліноўскі", który zaczynał się od słów:

„Калісь Кастусём яго звалі ў Мастаўлянах,
У Гарадзеншчыне клікалі Світкай сяляне..."

W 1984 r. z okazji 120. rocznicy tragicznej śmierci Sokrat Janowicz pod pseudonimem Aleksander Antoszewicz potraktował K. Kalinowskiego po nowatorsku – uznał go

za prekursora idei współczesnej Białorusi: „Ён – наша легенда і пакутная святасць. З яго імем мы атаясамліваем п а ч а т к і ідэі незалежнасці Беларусі. У ім выявіўся нас, беларусаў, упершыню самастойны голас" (А. Анташэвіч, Каліноўскі – пачаткі ідэі сучаснай Беларусі, (w:)Беларускі каляндар 1984, Беласток 1984, s. 113). Odpowiadając na pytanie, co wiadomo o K. Kalinowskim, stwierdzał: „На дзіва вялікае – няшмат. Бачна ў гэтым нейкая заканамернасць – выдатнасць такіх людзей, іх эпахальную велічыню, дакладна заўважаюць будучыя пакаленні, ужо ўнукаў ды праўнукаў, калі, зазвычай, робіцца аднак запозна на падрабязную рэканструкцыяю побыту ды дзеянняў апостальскай постаці (вымiраюць сведкі адлеглых падзей, губляюцца архіўныя матэрыялы і г.д.)". Sokrat Janowicz rekonstruując legendę K. Kalinowskiego uważał, że niedopuszczalne są dyskusje na temat jego narodowości, które pojawiły się w środowisku: „Некаторыя з нас у сваіх роздумах пра Кастуся Каліноўскага і ягоныя справы дапускаюць кардынальную памылку, менавіта, якойсці міжвольнай агістарычнасцю (што не павінна мець месца ў інтэлігентна думаючага чалавека). Гэта звычайна недапушчальнае гаварыць пра гэтага беларускага палітыка і барацьбіта паняццямі сённяшняга дня і эпохі. Адчуваў сябе Каліноўскі беларусам ці не? Уяўляў ён сабе Беларусь як дзяржаву беларусаў ці не? І ці ёсць у нас дзеля таго падставы, каб лічыць яго будаўніком нашай нацыянальнай свядомасці? Бо, на ўсё тое, не знаходзім мы выразных ягоных выказванняў, ну, у тым, што ўцалела ці то ў выглядзе друкаў ці проста запісаў... (...) Што ж, праўда, няма такіх. Але гэтая праўда, так сказаць, чыста фармальная. Беларусы ў сваёй масе ўсяго толькі прачыналіся да ўласнага свядомага існавання як народ з уласнай зямлёй, моваю, светапоглядам".

Z okazji 150. rocznicy urodzin K. Kalinowskiego przypomniał go w kalendarzu białoruskim na 1988 r. Aleksander Barszczewski: „Да постаці Кастуся Каліноўскага будуць вяртацца ўсе пакаленні свядомых беларусаў, незалежна ад таго, калі яны паявяцца на нашай зямлі. Выключная палымянасць характару, ахвярнасць у барацьбе, вера ў будучыню, нянавісць да ворагаў і любоў да роднага краю – усё гэта складаецца на сілуэт чалавека-барацьбіта, які будзе на працягу стагоддзяў прыгожым сімвалам вернасці і аддання Айчыне". Была to szczególna okazja, bowiem zarówno na Białostocczyźnie, jak i w BSRR miało miejsce białoruskie odrodzenie narodowe. Sokrat Janowicz na łamach „Nivy" pisał: „Сто пяцьдзесят гадоў у нашым баку Еўропы таксама бывае нямала. Мы, беларусы, думаючы сёння пра так круглую дату сардэчна ўспамінаем Кастуся Каліноўскага. Апостал нашага народа нарадзіўся ў перадграмнічную сярэдзіну зімы, 2 лютага 1838 года ў Мастаўлянах, што за Гарадком, у Беластоцкім цяпер краі. (...) Рыма-каталік і паляк па-свайму выхаванню, ён пачуўся беларусам. Гэтага не разумеў ніхто, акрамя жменькі ягоных сяброў, гэтак жа „хворых на сумленнасць і справядлівасць". (...) Нехта можа сказаць: утопія Кастуся Каліноўскага! Што зваяваў паўстанец у лапцях ды з касою ў руках супроць казацкіх сотняў і армейскіх палкоў? Так пытаць, а яшчэ і з сур'ёзным выглядам твару можна якраз з перспектывы паўтара стагоддзяў" (А. Анташэвіч, Святыя жылі сярод нас. Да 150-годдзя з дня нараджэння, „Ніва", nr 5, z dn. 31.01.1988 r., s. 1, 4). Przy artykule zamieszczono także linoryt Mikoły Kupawy z 1977 r. „Напачатку Кастусь Каліноўскі". Było to wynikiem kontaktów z młodym pokoleniem artystów-plastyków z BSRR, którzy z okazji 150. rocznicy urodzin K. Kalinowskiego i 125. rocznicy powstania styczniowego przygotowywali wystawę w Mińsku i postanowili jesienią 1987 r. odwiedzić rodzinne strony K. Kalinowskiego. W wywiadzie dla „Nivy" Wiktor Markawiec i Mikoła Kupawa opowiedzieli, jak ich zainspirował K. Kalinowski: „Як вядома, у 1988 г. адзначаем дзве выдатныя гадавіны: 150-ую гадавіну з дня нараджэння Кастуся Каліноўскага і 125-ую гадавіну Студзеньскага паўстання. (...) Саюз мастакоў рыхтуе адмысловую мастацкую выстаўку. Але, вядома, за доўгія часы беларускія мастакі не мелі магчымасці наведаць родныя аселіцы Кастуся Каліноўскага, якія знаходзяцца на Беласточчыне. Узнікла задума не толькі зрабіць замалёўкі, але вывучыць і мастацка засвоіць мясціны, дзе нарадзіўся К. Каліноўскі і дзе праходзілі падзеі Студзеньскага паўстання. Прыехала нас група 5 чалавек мастакоў: мы ўдвох з Мінска і трох нашых калег з Гродна (Уладзімір Коўзусь, Сяргей Асапрылка і Уладзімір Казакоў). В. Маркавец: Асноўную ўвагу мы звярнулі на Мастаўляны, радзіму К. Каліноўскага. І прыемна ўражаны маляўнічасцю тых мясцін над рэчкаю Свіслаччу. Мы перш за ўсё імкнуліся спасцігнуць адметныя рысы гэтага цудоўнага кутка. (…) Мы замалявалі агульныя віды Мастаўлян, асабліва месца, дзе была сядзіба Каліноўскіх, падмуркі сядзібы, рэшткі парку, наваколле, будынак былой школы імя К. Каліноўскага. Потым наведалі магілу паўстанцаў у Перацёсах у былой Крыноцкай пушчы, пабывалі ў Ялоўцы, Гарадку і ў Доме культуры імя К. Каліноўскага, пазнаёміліся са старымі раёнамі горада Беластока, дзе, магчыма, Б. Шварцэ, В. Урублеўскі і К. Каліноўскі друкавалі „Мужыцкую праўду". (...) Перш за ўсё з жыхарамі Мастаўлян. Цікавыя гэта былі апавяданні пра даўнія часы. Пачулі мы ад старэнькага селяніна легенду пра тое, што Кастусь Каліноўскі не загінуў на шыбеніцы. Ён з'яўляецца ў родных мясцінах. Як старэнькі чалавек з'явіўся таксама ў Мастаўлянах і прасіў людзей пацвердзіць, што ён тут жыў, бо яму тое патрэбна ў якойсці ўстанове. „Я цяпер – вандраўнік. Але тут нарадзіўся і жыў, – казаў. – Вы ж усе мяне добра памятаеце..." Размаўлялі мы з людзьмі, якія жывуць на тым месцы, дзе была сядзіба Каліноўскіх".

Przemiany, jakie miały miejsce w Polsce i na Białorusi na przełomie lat 80. i 90. XX w. pozwoliły na przywrócenie pamięci o wielu zapomnianych białoruskich bohaterach narodowych. K. Kalinowski znalazł się niejako na drugim planie zainteresowań dziennikarskich. Jego postać przypomniano w 1998 z okazji kolejnej okrągłej rocznicy urodzin. W „Nivie" obok portretu K. Kalinowskiego pojawił się kontrowersyjny artykuł Konstantego Masalskiego, w którym pisał: „І Каліноўскі, і Малахоўскі хацелі тэрорам прымусіць насельніцтва беларускіх зямель падтрымаць паўстанне. (...) Паўстанцы мардавалі таксама праваслаўных святароў на тэрыторыі сённяшняй Беласточчыны. (...) Можна сказаць, што Каліноўскі не змагаўся за незалежную Беларусь і свабоду беларусаў, але хацеў, каб беларусы былі падданымі польскіх паноў. Таму лічу, што асоба Каліноўскага не можа быць узорам беларускага патрыёта, тым больш, што ён не пераносіў праваслаўя. Можна яго таксама надзяліць мянушкай „вешателя", паколькі яшчэ перад Мураўёвым шырока прымяняў гэтую меру пакарання. Прапаную таксама ля абеліска ў гонар паўстанцаў 1863-64 гадоў у Сакалдзе паставіць крыж для ўшанавання нявінных ахвяр, якія пацярпелі ад атрада Каліноўскага". Polemikę z nim podjął historyk Oleg Łatyszonek, który stwierdził, że K. Kalinowski nie jest postacią jednoznaczną, ale nie można jednego mitu zastępować innym: Асоба, вядомая ў беларускай гістарыяграфіі і літаратуры як нехта „Кастусь" Каліноўскі, беларускі нацыянальны герой, у сапраўднасці не так адназначная. Сам я неаднойчы выступаў супраць гэтага міфа. Тым не менш нельга адзін міф заступаць іншым (бо не новым), як гэта робіць Канстанцін Масальскі. Ніякая спрэчка немагчымая, пакуль бакі не дамовяцца адносна паняццяў, г.зн. што яны разумеюць пад гэтым ці іншым словам. (...) Безумоўна, Каліноўскі не змагаўся за незалежную Беларусь. Згодны я і з тым, што асноўным грэхам Каліноўскага было тое, што ён не пераносіў праваслаўя. Усё ж такі дакараць Каліноўскага ў тым, быццам бы ён не зважаў, што карэннымі жыхарамі былога ВКЛ былі беларусы і літоўцы – гэта ўжо замнога. З гэтакім апрыярычным сцвярджэннем проста немагчыма дыскутаваць. Дык да каго пісаў пабеларуску і па-літоўску ўсе свае загады, вершы і запаветы? І кім была ягоная Марыська чарнабровая – няўжо полькай? (...) К. Масальскі не разумее, да якой Польшчы Каліноўскі хацеў далучыць Літву і Беларусь. (...) Каліноўскі не быў жа ніякім каланізатарам. Змагаўся за свабоду сваёй роднай зямлі. Мы сёння можам інакш разумець гэтую свабоду, але гэта не мяняе факту, што каланізатарамі былі расейцы. *(Працяг будзе)*

Лена Глагоўская

Пасля публікацыі

Яшчэ раз пра аўтарку „Заранкі"

У сакавіцкім нумары „Czasopisa" быў апублікаваны мой артыкул „Марыя Ласько – аўтарка „Заранкі". Пасля публікацыі адгукнуўся краязнавец і настаўнік з вёскі Заполле Івацэвіцкага раёна Брэсцкай вобласці Алесь Зайка. Алесь Зайка паведаміў, што, сапраўды, у Косаве жыла Марыя Ласько. Яна пражыла доўгае жыццё. Ніколі не была замужам, працавала на будоўлі. Жыла разам з роднай сястрой у невялікай старой хаце. Былі яны мяшчанкі, заўсёды акуратныя і прывабныя. У свой час Марыя Ласько разам з сястрой скончылі 7 класаў польскай школы ў Косаве, таму былі адукаванымі жанчынамі. Праўда, пасля „Заранкі" Марыя Ласько нідзе не друкавалася.

Жанчыны ўжо даўно памерлі і пахаваныя ў Косаве. Спадар Зайка таксама даслаў мне два фотаздымкі, якія сёння прапаную чытачам Часопіса. На адным старым здымку канца 1920-х гадоў сфатаграфавана Марыя Ласько (злева) з сястрой, на другім фотаздымку – Марыя Ласько ў сталым узросце. Фотаздымкі друкуюцца ўпершыню.

Сяргей Чыгрын

Kultowa „Iwa”

Spotykając się z różnymi ludźmi spoza Białowieży, nierzadko słyszę od nich pochlebne opinie o szeroko znanej niegdyś białowieskiej restauracji „Iwa”. A przecież nie istnieje ona już od prawie dwudziestu lat!

„Iwa” wyróżniała się pośród innych białowieskich lokali gastronomicznych znacznie wyższym standardem. Wokół niej roztaczał się piękny widok na Park Pałacowy, który można było podziwiać przez przeszklone ściany. Mieszkańcy Białowieży często przyprowadzali tutaj swoich gości. Wokół „Iwy” kwitło miejscowe życie towarzyskie. – To była kultowa restauracja! – powiedział kiedyś mój znajomy. I chyba miał rację!

„Iwa” wyrosła na miejscu rozebranych w 1961 roku ruin dawnego pałacu carskiego. Kompleks budynków składał się z trzech połączonych ze sobą brył architektonicznych. Hotel i restaurację umieszczono w części zachodniej i środkowej kompleksu. Natomiast jego część wschodnia przeznaczona została na siedzibę Muzeum Przyrodniczo-Leśnego Białowieskiego Parku Narodowego. Funkcjonalnie rozdzielone budynki hotelu i muzeum zostały umiejętnie wkomponowane w miękki relief terenu i w piękny stary drzewostan, który wraz z nowocześnie potraktowaną architekturą utworzył świetne połączenie

Hotel podzielono na dwie części – turystyczną i reprezentacyjną. Hotel turystyczny zajmował zachodnią bryłę kompleksu, natomiast reprezentacyjny mieścił się na piętrze części środkowej. Na parterze zaś umieszczono restaurację z bufetem i kawiarnią oraz niedużą salę konferencyjną. Recepcja była wspólna dla obu hoteli. Ozdobę patio w części środkowej stanowiła fontanna.

Generalnym projektantem tego zespołu turystycznego było Mazowieckie Biuro Projektów Budownictwa, a inwestorem Ministerstwo Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego, reprezentowane przez dyrekcję Białowieskiego Parku Narodowego. Generalne wykonawstwo spoczywało w rękach Białostockiego Przedsiębiorstwa Budownictwa Przemysłowego w Białymstoku.

Projekt szczegółowy zespołu budynków opracowali Wacław Kłyszewski, Jerzy Mokrzyński i Eugeniusz Wierzbicki, którzy tworzyli znany w owym czasie stołeczny zespół architektów pod nazwą „Tygrysy”. Projekt został ukończony i zatwierdzony w 1962 roku.

Na plac budowy jako pierwsza weszła ekipa Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa Geologiczno-Badawczego Przemysłu Terenowego w Białymstoku. Wykonała ona wiercenia geologiczne i sporządziła dokumentację geologiczno-inżynierską.

W ostatnim dniu sierpnia 1962 roku Białowieski Park Narodowy przekazał plac budowy generalnemu wykonawcy, który przystąpił do robót już w połowie września i do listopada zdążył wykonać fundamenty i mury piwnic. Jak wynika z korespondencji pomiędzy dyrektorem BPN a BPBP, na budowie pracowało w tym czasie sześciu murarzy, dwóch cieśli, trzech operatorów sprzętu i piętnastu robotników niewykwalifikowanych. O wiele za mało, jak na tak dużą inwestycję.

To był okres, kiedy dotkliwie odczuwało się brak rąk do pracy. Wykonawca ściągał robotników z całej Białostocczyzny, ale tempo robót wcale nie wzrastało, zdarzały się krótsze lub dłuższe przestoje. Miejscowych robotników było tylko kilku. Rano szli oni do pracy w polu, a potem przychodzili na budowę, by po południu znów udać się na pole.

Pod koniec 1963 roku mury hotelu i restauracji ledwie wystawały ponad otaczający budowę parkan. Ukończono je z trudem trzy lata później. Trudno zliczyć, ilu kierowników zmieniło się w tym czasie na budowie. Każdy z nich musiał poprawiać to, co naknocili jego poprzednicy. Jeszcze szybciej zmieniali się pracownicy. Pod koniec budowy odczuwany był dotkliwie brak rzemieślników do robót wykończeniowych. Część winy za taką sytuację spadała na miejscowe władze, które nie potrafiły zapewnić robotnikom odpowiednich warunków bytowych.

Pojawiały się również przeszkody innego typu. Na ostatnim etapie prac wykończeniowych główny projektant zakwestionował projekt instalacji sanitarnych i elektrycznych, który kolidował z architekturą wnętrz i w związku z tym nakazał przerwanie robót. Projekt oddano do poprawy. Mijały miesiące, a projektantom jakoś się nie spieszyło. W takiej sytuacji Białostockie Przedsiębiorstwo Instalacji Sanitarnych zeszło z placu budowy i czekało na decyzję z Warszawy.

O ślamazarności prac na budowie krążyły anegdoty, czasem o zasięgu międzynarodowym. Jedna z nich opowiadała, jak to pewien Niemiec domagał się stanowczo pokoju w nowoczesnym hotelu i ani rusz nie chciał uwierzyć, że takiego hotelu w Białowieży nie ma. Dopiero kiedy na własne oczy zobaczył zasłonięty rusztowaniami budynek, wykrzyknął: „To ten, poznaję go, rok temu właśnie zdjęcie zrobiła w Białowieży moja matka. Sądziłem, że przez rok budowa zostanie zakończona”. Naiwność owego Niemca wywoływała powszechną wesołość. Opowiadano więc o tym każdemu, kto tylko zapytał o nowy hotel w Białowieży.

Tymczasem tysiące turystów krajowych i zagranicznych, przepływających przez Białowieżę, musiało dusić się w schronisku, przerobionym z dawnej carskiej stajni. Przy okazji roznosili oni po świecie wieści o tutejszej ślamazarności i niezaradności.

W 1966 roku w jednym z wykopów na terenie budowy natrafiono na szczątki ludzkie. Powołana została siedmioosobowa komisja do wyjaśnienia ich pochodzenia. Niestety, brak w łonie komisji specjalistów nie pozwolił na ustalenie chociażby przybliżonego okresu dokonania pochówku. Komisja na podstawie wywiadów ze starszymi ludźmi stwierdziła, że szczątki ludzkie pochodzą prawdopodobnie z końca XIX wieku. Kierownictwu budowy i inwestorowi zalecono zebranie szczątków do odpowiedniej skrzynki i przewiezienie ich na cmentarz w Białowieży, celem pochowania. W końcu jednak skrzynię ze szczątkami postanowiono pozostawić na miejscu, w ziemi.

W Białowieży zaczęto żartować, że to chyba zmarli wstrzymują budowę. Ale w końcu inwestycja, po blisko sześciu latach od rozpoczęcia budowy, zaczęła być przekazywana etapami do użytku. W lipcu 1968 roku ruszył hotel turystyczny. Budynek wraz z wyposażeniem przyjęło do prowadzenia Spółdzielcze Biuro Turystyczne „Turysta" w Warszawie. Szeptano po kątach, że przy wydzierżawianiu hotelu nie obyło się bez protekcji jednego z członków władz centralnych. Ile było w tym prawdy? – nie wiadomo.

Fot. Piotr Bajko

Ośrodek Turystyczny „Iwa". Widok od strony północnej, 1977 r.

Obiekt otrzymał nazwę: Ośrodek Turystyczny „Iwa". Dodajmy, że iwa – to gatunek wierzby, której liście i korę chętnie zjadają żubry.

W następnym roku do hotelu turystycznego dołączył hotel reprezentacyjny, przeznaczony dla gości zagranicznych, z restauracją. Ich oficjalne otwarcie nastąpiło 12 listopada 1969 roku. Hotel reprezentacyjny posiadał I kategorię, natomiast hotel turystyczny i restauracja II kategorię. Oddział Kongresów i Turystyki Specjalnej Polskiego Biura Podróży „Orbis" mógł już wpisać Białowieżę na listę miejscowości, do których organizuje wycieczki uczestników międzynarodowych zjazdów i konferencji specjalistycznych, odbywających się w Warszawie.

Fot. Piotr Bajko

Widok na część kompleksu, w którym mieścił się hotel turystyczny, 1977 r.

Pierwszym kierownikiem Ośrodka był Ryszard Migdalski. Pod koniec 1969 roku wymienił go na tym stanowisku Leszek Chmieliński.

Kompleks hotelowo-restauracyjny prezentował się okazale, a jego wnętrze – zdaniem wielu gości – nie ustępowało standardowi europejskiemu. Pod adresem hoteli i restauracji kierowano pochlebne opinie. „Warszawski Informator Kulturalny" (nr 32/1971) napisał: „W ogóle cała „Iwa" udała się projektantom, ma europejski sznyt. Doczekała się wreszcie Białowieża ośrodka na skalę swojej popularności, nie musi łykać wstydu za dotychczasowe obskurne i wysłużone schronisko PTTK".

W opinii ówczesnego dyrektora BPN, Stanisława Kujawiaka, SBT „Turysta" było dobrym gospodarzem obiektu. Hotele i restauracja prosperowały świetnie. Ponad 150 miejsc noclegowych wykorzystywano w sezonie w 70-80 procentach. W ciągu miesiąca ośrodek gościł po kilka konferencji, nierzadko międzynarodowych, na najwyższym szczeblu.

Można bez cienia przesady stwierdzić, że pierwsza połowa lat siedemdziesiątych to były czasy świetności „Iwy". Do Białowieży przyjeżdżało sporo znanych ludzi ze świata kultury, sztuki, nauki i polityki – także z

zagranicy. Odwiedzając „Iwę", można było zobaczyć w niej osoby dobrze znane z pierwszych stron gazet czy z telewizji.

Częstym gościem w „Iwie" był Władysław Juszkiewicz – ówczesny I sekretarz Komitetu Wojewódzkiego PZPR z Białegostoku. W 1973 roku, gdy w Białymstoku urządzano centralne dożynki, w hotelu przebywali, choć w nim nie mieszkali, Edward Gierek i Piotr Jaroszewicz. Do Białowieży przyjechał w tym czasie na rozmowy z Jaroszewiczem ambasador Włoch. W „Iwie" nie chciano mu wynająć pokoju, gdyż nie zostało to

Fot. Piotr Bajko

Część środkowa kompleksu – na piętrze hotel reprezentacyjny, na parterze – restauracja z tarasem, 1978 r.

wcześniej uzgodnione z odpowiednimi organami. Ambasador poskarżył się gdzie trzeba i ówczesnego kierownika „Iwy" zwolniono ze stanowiska. Nowym kierownikiem został Marian Chodakowski z Hajnówki.

Swoją bazę w „Iwie" urządzali tradycyjnie artyści-plastycy, organizujący w Białowieży corocznie międzynarodowe plenery malarskie. Tutaj także gościli uczestnicy białowieskich edycji Festiwalu Słuchowisk i Reportaży Radiowych (w 1977 i 1979 roku).

W „Iwie" zatrzymywali się również zwyczajni turyści – tak indywidualni, jak i zbiorowi. Urządzano tutaj wczasy pracownicze, szczególnie dla mieszkańców Śląska. W przypadku, gdy dla notabli zabrakło miejsc, turystów przekwaterowywano do leżącego w pobliżu Domu Wycieczkowego PTTK.

Personel „Iwy" starał się realizować wszelkie zachcianki wysoko postawionych gości. Często organizowano dla nich okazałe przyjęcia, ogniska w puszczy, kuligi. „Kilka razy w tygodniu piekły się prosiaki, a wódka lała się litrami" – pisały Dorota Naumczyk i Agnieszka Żero w „Gazecie Współczesnej" (nr 15/1999).

Specjalnością „Iwy" były organizowane co roku bale sylwestrowe. Cieszyły się tak dużym powodzeniem, że zamówienia na uczestnictwo w nich trzeba było składać rok wcześniej. Bawiło się na nich przeciętnie około dwustu osób, w tym również goście zagraniczni. Zabawy trwały do białego rana, grały zespoły sprowadzane z Białegostoku. Szampan lał się wprost strumieniami. Furorę robiły płonące szaszłyki zbójeckie, czyli wieprzowina z cebulką i przyprawami, ekstra utuszone i na półmiseczku podpalone. Gorejące półmiski, wnoszone na salę przy zgaszonych światłach, robiły świetne wrażenie.

Zdarzały się również bale z niespodziankami. Któregoś roku… zmarł jeden z jego uczestników. To smutne zdarzenie ukryto przed gośćmi, by nie psuć zabawy.

Oczywiście „Iwa" nie wszystkim potrafiła dogodzić. Malkontenci interweniowali głównie poprzez prasę. Wytykano na przykład, że szafa grająca w restauracji połyka monety i nie puszcza „zamówionej" melodii, że w restauracji brak ciastek w sprzedaży, że używa się tandetnych sztućców, a zestaw dań jest ubogi itp.

„Iwa" na ogół chętnie współpracowała z prasą regionalną i ogólnokrajową. W lipcu 1973 roku udostępniła swoje pomieszczenia ekipie reporterskiej „Gazety Białostockiej", która przyjmowała od turystów wszelkie uwagi na temat bazy gastronomicznej i hotelowej, działalności informacji turystycznej, handlu, zaopatrzenia i usług w Białowieży.

Węzłem gordyjskim w sezonie turystycznym była niedostateczna przepustowość restauracji. Chętnych do zjedzenia posiłków znajdowało się zawsze więcej, niż można było obsłużyć. W takich przypadkach najpierw obsługiwano wycieczki, a klienci indywidualni musieli czekać na przerwę pomiędzy wycieczkami.

W początku 1974 roku w „Iwie" zorganizowano mistrzowsko-czeladniczy kurs kucharzy i kelnerek. Wzięło w nim udział około dwudziestu pracowników trzech restauracji – „Iwa", „Żubrówka", „Hajnowianka". Dużym powodzeniem cieszył się też kurs języka niemieckiego.

Sukcesem Ośrodka Turystycznego „Iwa" w 1975 roku było zdobycie za rok 1974 drugiego miejsca w skali krajowej w konkursie „Kuriera Polskiego" pod hasłem „Byłem i polecam". W tym czasie z noclegów w „Iwie" korzystało rocznie kilkadziesiąt tysięcy osób, a z gastronomii wielokrotnie więcej. Ośrodek dysponował 167 miejscami noclegowymi, które wykorzystywano niemal w ca-

łości. Dyrekcja Ośrodka we własnym zakresie uzyskała dodatkowo 24 miejsca noclegowe.

Niestety, już po kilkuletnim okresie eksploatacji budynku „Iwy", dał znać o sobie płaski dach, zupełnie niedostosowany do naszego klimatu. Powstawały zacieki. Zaczęły też butwieć ściany, zwłaszcza od strony północnej. Dyrektor Chodakowski robił co mógł, a że mógł niewiele – skończyło się na wielkim szorowaniu drucianymi szczotkami i okładaniu „Iwy" lnianym pokostem. To jednak niewiele pomogło, spore partie drewnianej okładziny trzeba było wymienić. Remonty budynku zmieniły kolorystyczny walor drewnianych podokienników, umniejszając istotną wartość całości.

1 stycznia 1977 roku zmienił się dotychczasowy dzierżawca Ośrodka „Iwa", który oprócz hotelu i restauracji prowadził w tym czasie także gospodę „Turystyczną". Wojewoda białostocki wydał decyzję o przejęciu Ośrodka przez nowo powstałe Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Usług Turystycznych w Białymstoku. W Białowieży utworzono Oddział WPUT, któremu podporządkowano także kwatery prywatne. Wiele z nich, ze względu na brak odpowiednich warunków sanitarnych, zamknięto. Dyrektorem białowieskiego Oddziału WPUT był początkowo Aleksy Grygoruk, później Teodor Iganowicz.

W sierpniu 1978 roku w „Iwie" otwarto kiosk „Pewexu". Przetrwał on tutaj do jesieni 1984 roku. Zwolnione pomieszczenie zajął kiosk „Ruchu", a w 1991 roku przejął je Sławomir Dowbysz, urządzając w nim sklep z pamiątkami regionalnymi.

Przeciętne roczne „obłożenie" hotelu w pierwszej połowie lat osiemdziesiątych wynosiło 55 procent. Przy takiej frekwencji i całkiem umiarkowanych cenach hotel w 1983 roku osiągnął zysk 3 mln złotych. Załoga Ośrodka „Iwa" składała się wówczas z 74 osób, w tym tylko dziesięciu mężczyzn.

W połowie lat osiemdziesiątych bardzo dobrą opinię wystawił hotelowi Zygmunt Szeliga. Napisał on w „Rzeczpospolitej" (nr 125/1984), że w hotelu jest schludnie i cicho. W recepcji uśmiechnięta i uprzejma obsługa. Goście są mile witani, od pierwszej chwili mają wrażenie, że hotel czeka tylko na nich. Pokój dziennikarza był czysty, działały w nim wszystkie żarówki i kontakty. Woda z wanny i umywalki spływała jak należy. Prysznic w najzupełniejszym porządku. Nawet radio było całkowicie sprawne. Redaktor pół godziny sprawdzał wszystkie detale wyposażenia i nie znalazł żadnego braku. Pochwalił też hotelową restaurację, stojącą na takim samym poziomie estetyki i sprawności obsługi. Choć w jadłospisie brakowało obfitości potraw, to jednak można było przyzwoicie się posilić. Najważniejsze, że nie było tu żadnych pijaków ani w dzień, ani wieczorem.

Hotelowa restauracja w latach osiemdziesiątych wydawała w sezonie od pięciuset do ośmiuset obiadów dziennie. Ich cena kształtowała się przeważnie w granicach 90-150 złotych.

Na początku 1989 roku dyrektor rozpadającego się WPUT w Białymstoku przekazał restaurację w ajencję. Konkurs na ajenta wygrały kierowniczka restauracji Zofia Wołkowycka i główna księgowa Łarysa Ciepłuch. Restauracja pod ich kierownictwem zaczęła funkcjonować z początkiem lutego 1989 roku. Hotel natomiast przejęła w dzierżawę spółka „Gama" z Białegostoku. Prowadziła go do końca 1992 roku. Od stycznia 1993 roku umowa na dzierżawę hotelu i restauracji została zawarta bezpośrednio z ajentami prowadzącymi restaurację. W związku z tym Zofia Wołkowycka i Łarysa Ciepłuch założyły firmę pod nazwę „Usługi Gastronomiczno-Hotelarskie i Turystyczne w Białowieży".

Koszt noclegu w „Iwie" utrzymywał się cały czas na znośnym poziomie.

Z początkiem lipca 1992 roku w jednym z pokojów hotelu turystycznego ulokowało się Biuro Turystyczne „Guliwer" Aleksego Grygoruka. Z końcem września 1999 roku wyprowadziło się ono do budynku przy ul. Kolejowej w Białowieży.

W 1992 roku poprawiły się warunki dojazdowe do całego kompleksu, gdyż na tej trasie ułożono kostkę brukową. Cztery lata później w „Iwie" zainstalowany został automat telefoniczny. W styczniu 1997 roku wprowadzono asystę kapeli ludowej z Siemiatycz do organizowanych przez hotel kuligów do Starej Białowieży.

Ze zbiorów Ireny Sućko

Personel restauracyjnej kuchni, lata 70.

Fot. Stefan Kropiński

Przy hotelowej fontannie wycieczka z Bydgoszczy, czerwiec 1972

Członkowie kapeli występowali w strojach ludowych.

Niestety, stan nieremontowanego obiektu pogarszał się. W drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych do wymiany kwalifikowała się stolarka i instalacja elektryczną, trzeba było też naprawić dach oraz zrobić nową elewację. Dużo pokoi (60 proc.) wciąż nie miało łazienek. Oczywiście, taki standard przestał satysfakcjonować nawet turystę krajowego. W 1998 roku właściciel całego obiektu, czyli Białowieski Park Narodowy, wymówił użytkownikowi umowę dzierżawną. Miała ona wygasnąć z końcem lutego 1999 roku. Część pracowników po tym terminie została definitywnie zwolniona, jednak z niektórymi pracownikami właścicielki przedłużały umowy aneksami na czas nieokreślony. Brak odpowiednich dochodów błyskawicznie wygenerował problemy z wypłaceniem należności za pracę. Ostatnim dniem działalności firmy był 30 września 1999 roku.

Do prac przy przebudowie i modernizacji części kompleksu, w której mieściły się restauracja i hotel, przystąpiono w październiku 1999 roku do. Prace trwały dość długo i z przerwami.

Projekt przebudowy i modernizacji całego obiektu, łącznie z muzeum, opracował architekt Janusz Kaczyński z Białegostoku. Patio z fontanną w części środkowej kompleksu zostało zlikwidowane i zabudowane – w tym miejscu umieszczono salę konferencyjną Białowieskiego Parku Narodowego. Dawna część hotelowa i restauracyjna nadal pełnią te same funkcje. Natomiast w pomieszczeniach zajmowanych wcześniej przez hotel reprezentacyjny umieszczono administrację BPN. Restauracja zmieniła nazwę na „Parkowa". Została otwarta 29 kwietnia 2005 roku. Część hotelowa funkcjonuje obecnie jako pokoje gościnne Białowieskiego Parku Narodowego. Pomieszczenia były oddawane dwuetapowo – w 2008 roku.

Koszty przebudowy i modernizacji całego kompleksu Białowieski Park Narodowy pokrył ze środków otrzymanych z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Ekofunduszu oraz budżetu państwa.

Piotr Bajko

Успаміны з 1999 г.

***1.* Польшча.** У першай палове 1999 г. ад 31 кастрычніка 1997 года, пасля прам'ер-міністра У. Цімашэвіча, прэм'ер-міністрам быў Ежы Бузэк з Акцыі Выбарчай „Салідарнасць". Пры ім ужо ў першай палове 1999 г. павялічылася беспрацоўе ў Польшчы з 10,4% у снежні 1998 г. да 11,6 % у чэрвені 1999 г. і паменшылася інфляцыя з 11,6 % у 1998 г. да 7,3 % у канцы 1999 г. Сярэдні заробак да снежня 1999 г. узрос з 1239 зл. да 1707 злотых, пры курсе амерыканскага долара пры канцы чэрвеня роўным 3,9164 зл. за долар. Аднак натуральны прырост насельніцтва паменшыўся з 0,5 праміля ў 1998 г. да 0,0 праміля ў 1999 г. толькі дзяцей нарадзілася, колькі людзей памерло.

У 1999 годзе было невялікае далейшае аслабленне гаспадарчай дынамікі ў Польшчы. Згодна са статыстыкай айчынняная прадукцыя вырасла толькі на 4,1% у параўнанні да 1998 года, калі яна вырасла на 4,7 % у 1998 годзе. Ды узрост быў большы, чым у дзяржавах на ўсходзе і поўдні Польшчы. Аднак прадукцыя прадаеная ў 1999 годзе вырасла на 4,3 %, а ў 1998 годзе толькі на 3,5 %. Цэны тавараў выраслі на 9,8 %, дзяржава не атрымала планаванага даходу. Налічваў ён толькі 125,8 мільярдаў зл. – 97,3 % планаванага даходу. 34% прадпрыемстваў мелі страты. Сярэдняя пенсія пенсіянераў налічвала 873 злотых.

1 студзеня ўвайшоў новы адміністрацыйны падзел дзяржавы. Было ўжо толькі 16 ваяводстваў з назвамі рэгіёнаў і ў ваяводствах вярнуліся паветы. Ваяводствам кіраваць стаў ваявода, а паветам – староста. Закончылі першую праграму рэформы чатырох праграм з запланаваных урадам Бузка: адміністрацыйнай, асветнай (паўсталі гімназіі і ліцэі), здароўя (паўсталі Касы Хворых) і пенсійнай (паўстаў Адкрыты Пенсійны Фонд – OFE).

1 студзеня сяляне пачалі рабіць блакады дарог, пратэстуючы супраць вельмі нізкім цэнам на сельскія прадукты.

10 студзеня прайшоў VII фінал Вялікага Аркестра Святочнай Дапамогі.

19 студзеня быў створаны Інстытут Народнай Памяці.

21 студзеня Сейм прыняў закон аб сеймавай следчай камісіі.

22 студзеня Сейм прыняў закон аб ахове няяўных інфармацый.

8 лютага ўрад дагаварыўся з часткай сялянскіх арганізацый, блакаваўшых дарогі, аднак Андрэй Лепэр, кіраўнік Самаабароны, адкінуў гэты дагавор.

17 лютага Сейм упаўнаважыў прэзідэнта Аляксандра Кваснеўскага ратыфікаваць Паўночнаатлантычны Трактат.

19 лютага пачаліся забастоўкі працаўнікоў медыцыны.

23 лютага прэм'ер-міністр Ежы Бузэк падпісаў ратыфікацыйны акт аб уваходзе Польшчы ў НАТА.

12 сакавіка Польшчу прынялі ў НАТА.

30 сакавіка прэзідэнтам Варшавы стаў Павел Піскорскі.

31 сакавіка ў рэстаране „Гама" ў Варшаве згінула ў страляніне 5 гангстараў.

15 красавіка паўстала партыя Саюз Левых Дэмакратаў.

15 красавіка пачалася ў Польшчы прадукцыя аўтамашыны Паланез-комбі.

16 красавіка прыехаў з візітам у Камень-Зомбкавіцкі прэм'ер-міністр Швецыі Геран Персона, каб адкрыць нядаўна збудаваны пасёлак з 32 аднасямейных дамоў для пацярпеўшых ад паводкі. Пасёлак назвалі імем Баляслава Хробрага.

21 мая Сейм прыняў закон аб зброі і амуніцыі.

30 мая ў Варшаве адкрылі Помнік Бітвы пад Монтэ-Касіна.

5 чэрвеня прыляцеў з візітам з Ватыкана папа рымскі Ян Павел II, быў у Польшчы да 17 чэрвеня.

19 чэрвеня ў Катавіцах адкрылі помнік Вайцеху Карфантаму.

Беларусь

Фінансавы крызіс ў Расіі моцна адбіўся на гаспадарцы Беларусі, аб чым я пісаў раней. Нават малаверагодная статыстыка Беларусі падае, што прырост ВУП з 8,4% у 1998 годзе ўпаў да 3,4% у 1999 годзе, а курс беларускага рубля ў снежні 1998 года з 30 тыс. рублёў за амерыканскага долара па афіцыйным курсе павысіўся да 220 тыс. рублёў за долар, а 1 студзеня 1999 г. ён каштаваў 320 тысяч рублёў. А ў студзені 2000 года 1 амерыканскі долар каштаваў ужо 1 мільён беларускіх рублёў. А былі яшчэ неафіцыйныя курсы валют, дзе долар каштаваў намнога больш. Пачаўся абмен купюр на новыя купюры. У красавіку Нацбанк выпусціў купюру ў 1 мільён рублёў. Мінімальная зарплата вырасла да мільёнаў рублёў, дык усе беларусы сталі мільянерамі. Старыя купюры ў 100, 200, 500 рублёў сталі няважнымі, нават банк іх не прымаў. Па беларускай статыстыцы ў студзені сярэдні заробак у Беларусі налічваў 897 850 рублёў, а ў чэрвені – 19 061 799 рублёў.

29 студзеня пачаўся канфлікт з Газпромам у Расіі, які аб'явіў, што на 12% абніжае пастаўку газа на Беларусь, бо не згаджаецца, каб Беларусь плаціла за газ па ўнутраных расійскіх цэнах, бо Беларусь разлічвалася бартэрам, а не валютай.

З 16 па 23 лютага прайшоў у Беларусі перапіс насельніцтва. Выказаў ён, што ў Беларусі жыве 10 міл. 69 тыс. жыхароў, што радзілася 92 975дзяцей, а памерла 142 027 дюдзей. Больш людзей памерла, чым нарадзілася дзяцей.

1 сакавіка паўстаў Эканамічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

У красавіку па загаду прэзідэнта А. Лукашэнкі стварылі праект дагавору аб аб'яднанні дзвюх дзяржаў у адну саюзную дзяржаву, якую прапанавалі назваць ССР – Саюз Суверэнных Рэспублік. Гэты праект хацелі перадаць у Маскву. Згодна з праектам кожная дзяржава захоўвала свой суверэнітэт за выключэннем замежнай палітыкі, абароны, бяспекі, бюджэтна-грашова-крэдытных спраў, падаткавай сістэмы, мытных спраў, энергетыкі, транспарту і сувязі. Іх мелі перадаць Саюзу. Дзяржаўнымі органамі ССР прапанавалі стварыць Найвышэйшы Савет, парламент, урад, банк, суд, Найвышэйшы Савет меў падпісваць саюзныя законы,-зацвярджаць ваенную дактрыну і замежныя дагаворы, тварыць Савет бяспекі і наднацыянальныя органы кіравання, вызначаць даты выбараў у парламент Саюза і так далей. Перад сустрэчай з прэзідэнтам Расіі Б. Ельцыным, калі меў перадаць яму гэты праект, А. Лукашэнка заявіў, што „сегодня в России тормозится практически всё". „Просто невозможно что-либо решить в России. Именно поэтому и именно в этом ключе я хочу откровенно побеседовать с Борисом Николаевичем", абураўся А. Лукашэнка. Відаць Б. Ельцын не згадзіўся нават разглядваць гэты праект.

30 мая многа жыхароў Мінска выйшла на бераг ракі Свіслачы на свята піва і канцэрт групы „Манга-Манга". Пачаўся праліўны дождж з моцным градам. Дзве і паўтысячы маладых людзей кінуліся схавацца ад непагоды ў падземным пераходзе метро. Ад ціску згінула 53 асобы: 40 дзяўчын, і двух міліцыянераў. Больш чым 150 асоб было параненых.

Бамбёжка самалётамі ЗША і НАТА Югаславіі за атакі міліцыі Югаславіі ў Косаве супраць албанскіх паўстанцаў-тэрарыстаў вызвала бурную рэакцыю ў Беларусі. У Бялград з Беларусі ехалі канвоі з гуманітарнай дапамогай. Прэзідэнт А. Лукашэнка, выступаючы перад дэпутатамі парламента, заявіў, што пачаўся новы падзел свету, а ракетна-бамбавыя ўдары НАТА паказва-

юць праўдзівую мэту заходніх дэмакратаў, якія прынялі злачыннае права караць іншыя нацыі.

9 красавіка старшыня Дзяржаўнай Думы Расіі Генадзій Селязнёў вярнуўся з Югаславіі і аб'явіў Б. Ельцыну просьбу Слабодана Мілошавіча далучыцца да саюза Расіі і Беларусі „Гэты саюз мажлівы, бо нават тыя аргументы, якія былі ў нейкіх людзей, што ў нас няма супольнай мяжы з Югаславіяй не з'яўляюцца важнымі" – заявіў Селязнёў, падаючы прыклад ЗША і штата Аляскі. Некалькі дзён пасля заяўлення Селязнёва ў Бялград з рабочым візітам паляцеў А. Лукашэнка. Калі вярнуўся, то заявіў, што адказ на просьбу Югаславіі будзе „ўмеркаваным". „Мы будем рассматривать эту просьбу и решать этот вопрос не завтра и послезавтра, а в течение какого-то времени". Аднак вайна закончылася распадам Югаславии, НАТА силай адарвала ад Югаславии Косава и стварыла з Косава незалежную дзяржаву, дзе ЗША мае сваю ваенную базу. І праблема загінула.

Дэпутаты Вярхоўнага Савета XIII склікання, якія не прызналі сфальшаванага А.Лукашэнкам рэферэндуму 1996 года і якія працягвалі працу гэтага парламента пасля канстытуцыйнай рэформы 1996 г. і апазіцыя да прэзідэнта А. Лукашэнкі пастанавілі правесці выбары прэзідэнта згодна са старой канстытуцыяй 1994 года, якія мелі быць 20 ліпеня 1999 года. Выбары былі арганізаваны ва ўмовах двоеўладдзя. Згодна са сфальшаваным А.Лукашэнкам рэферэндумам 1996 г. выбары прэзідэнта мелі быць у 2001 годзе. Частка дэпутатаў Вярхоўнага Савета XIII склікання, спасылаючыся на рашэнне Канстытуцыйнага Суда, прызнала пастановы А. Лукашэнкі беззаконнымі і прымаючы за важную канстытуцыю Беларусі з 1994 года пастанавілі з галоўнымі дэмакратычнымі партыямі і арганізацыямі Беларусі самастойна правесці выбары прэзідэнта Беларусі ў 1999 годзе, 5 год па выбарах Лукашэнкі. Кандыдатамі ў выбарах былі былы прэм'ер- міністр Беларусі Мікалай Чыгір і кіраўнік Народнага Фронту Зянон Пазняк, які тады быў на эмігацыі ў Польшчы. Падрыхтаванне да выбараў і выбары прайшлі, ды праходзілі яны пры рэпрэсіях улад супраць арганізатараў. Чыгір быў арыштаваны на пачатку падрыхтоўкі да выбараў, кіраўнік Цэнтральнай Выбарчай Камісіі Віктар Ганчар быў два разы арыштаваны і некалькі месяцаў пасля выбараў 16 верасня быў захоплены бандытамі насланымі, як упэўнены яго жона і апазіцыя, А. Лукашэнкам і бясследна загінуў. Ён вяртаўся тады машынай з бізнесменам Анатоліем Красоўскім з бані. Затрымалі іх на вуліцы дзве машыны, выцягнулі іх з машыны праз выбітыя вокны з машыны і яны загінулі бясследна.У сувязі з тым, што арганізатары не маглі стварыць нармальных пакояў для галасавання, яны хадзілі з выбарчымі скрынкамі між галасуючых па кватэрах. Зянон Пазняк адмовіўся ад кандыдавання раней, бо гразіў яму арышт, калі вярнецца ў Беларусь.

Ганчар падаў, што брала ўдзел у галасаванні 53% жыхароў Беларусі. Выбары былі важныя, толькі не было пераможцы. У сувязі з тым, што Вярхоўны Савет не меў рэальнай улады ў Беларусі, бо не меў кворуму, таму гэтыя выбары мелі характар палітычнай выбарчай кампаніі і не выбралі новага прэзідэнта.

Вялікай стратай для апазіцыі была нечаканая смерць 6 красавіка намесніка старшыні Вярхоўнага Савета 13 склікання Генадзія Карпенкі. Жонка Генадзія Карпенкі і апазіцыя ўпэўнены, што бандыты насланыя А. Лукашэнікам памаглі яму памерці, бо рана выходзіў з дома здаровы і не хварэў, а ён карыстаўся вялікім аўтарытэтам і мог бы стаць прэзідэнтам Беларусі. 7 мая недалёка ад уласнага дома прапаў бяз следу экс-міністр унутраных спраў генерал-маёр Юры Захаранка. Лічаць, што і яго бандыты насланыя А.Лукашэнкам забілі і цела схавалі. А следствы нічога не выкрылі. Так А. Лукашэнка ліквідаваў сваіх грозных сапернікаў на пасаду прэзідэнта Беларусі, якой трымаецца кіпцюрамі і не хоча нікаму аддаць.

Расія

1 студзеня выйшаў закон „Аб дзяржаўнай дактыласкапійнай рэгістрацыі ў Расійскай Федэрацыі". Грамадзяне Расіі, якія маюць 18 год, маюць мажлівасць пісьмова звярнуцца ў пашпортна- візавую службу органаў унутраных спраў, там дзе жывуць, каб стаць на дыкталаскапійны ўлік.

17 студзеня ля будынка пасольства ЗША ў Маскве выбухла аўтамашына ВАЗ-2106. Ніхто не быў паранены.

10 лютага ад страшнага пажару ў Самарскай ГКУС згінула 57 асоб, а больш чым 200 асоб было эвакуіраваных.

20 лютага наступіў старт касмічнага карабля Саюз ТМ-29 з касманаўтамі старта Віктарам Афанасьевым, французскім касманаўтам Жан-Пьерам Эньерэ і славацкім касманаўтам Іванам Белам.

28 лютага прызямліўся касмічны карабель Саюз ТМ-28 з касманаўтам Генадзіем Паладкам і славацкім касманаўтам Іванам Белам.

5 сакавіка ў Санкт-Пецербурзе быў парафаваны „Дагавор аб усталяванні дзяржаўнай граніцы аб разграніччэнні акваторый між Расійскай Федэрацыяй і Эстонскай Рэспублікай".

28 сакавіка ў Маскве ля пасольства ЗША прайшоў мітынг супраць бамбёжкі авіацыяй ЗША Югаславіі. Падчас мітынгу нехта абстралялў з гранатамёта будынак пасольства, выбіў шкло ў вокнах і абрызгаў будынак каляровай фарбай.

28 сакавіка з Ціхага акіяна з марской плывучай платформы „Адысея", якая знаходзілася 2250 кіламетраў на поўдзень ад Гавайскіх астравоў, была выпушчана ракета „Зеніт-3SL", якая вывела на арбіту Зямлі макет спутніка сувязі„Дэма-Сэт".

2 красавіка на граніцы Таджыкістана і Афганістана разбіўся расійскі верталёт Мі-8.

3 красавіка разбіўся баявы самалёт Мі-24 ў Дагестане. Згінула 3 асобы з экіпажа самалёта.

4 красавіка ад тэрарыстычнага выбуху бомбы ля будынку ФСБ у Маскве згінулі два міліцыянеры.

5 красавіка ў Маскве згарэў будынак Міністэрства транспарту. Ахвяр не было.

24 красавіка наступілі выбухі бомб у Екацерынбурзе на вул. Гогаля ля будынкаў генеральных консульстваў ЗША і Вялікабрытаніі, вылецелі толькі аконныя шыбы ў будынках. Ахвяр не было.

15 мая ў Дзяржаўнай Думе Расіі прайшоў імпічмент з мэтай адстаўкі Барыса Ельцына з пасады прэзідэнта Р.Ф. Дэпутаты аднак не набралі патрэбных 300 галасоў ні па аднаму з пяці пунктаў яго абвінавачвання. За прызнанне яго вінаватым за падпісанне Белавежскіх дагавораў і за развал СССР прагаласавала 240 дэпутатаў, супраць – 72. Вінаватым прызналі яго за трагічныя здарэнні восенню 1993 года 263 дэпутатаў, супраць галасавала 60 дэпутатаў. Вінаватым за развязанне вайны ў Чачні прызналі яго 283 дэпутатаў, а сураць галасавала 43 дэпутатаў. Прызналі яго вінаватым за развал арміі 241 дэпутатаў, а супраць галасавала 77. У генацыдзе расійскага народа абвінавачвала прэзідэнта 238 дэпутатаў, а супраць было 88.

16 мая ў Паўночнай Асетыі ва Уладзікаўказе ў ваенным гарадку, дзе жылі афіцэры 58 арміі, наступілі тэракты. Выбухі бомб разбурылі 18 кватэр, а 60 кватэр было пашкоджаных. Згінула 4 асобы, а 9 было параненых.

19 мая Дзяржаўная Дума РФ прыняла закон, які змяняў назву горада Ноўгарад на Вялікі Ноўгарад.

12 чэрвеня батальён рускіх дэсантнікаў выляцеў з базы ў Босніі і Герцагавіны і захапіў у Косаве перад войскамі НАТА аэрадром „Слатына”.

28 чэрвеня выбух на аўтобусным прыпынку ва Уладзікаўказе ў Паўночнай Асетыі параніў 12 асоб.

Іншыя дзяржавы

1 студзеня ў Еўрасаюзе ўвялі супольную валюту еўра.

3 студзеня НАСА выпусціла ў кірунку Марса зонд Марс Поляр Ляндэр.

3 студзеня ў няўдалым бомбавым замаху на прэм’ерміністра Пакістана Наваза Шарыфа каля яго рэзідэнцыі згінула 4 асобы.

10 студзеня на прэзідэнцкіх выбарах у Казахстане зноў быў выбраны прэзідэнтам Н. Назарбаеў, які атрымаў больш чым 80% галасоў.

13 студзеня ў катастрофе амерыканскага самалёта Боінга 707 у Гайленкірхене згінула 4 асобы.

15 студзеня згінула 45 асоб у Косаве ў Рычаку ў канфлікце між югаслаўскай паліцыяй і албанскімі сепаратыстамі.

18 студзеня на парламенцкіх выбарах на Грэнадзе кіруючая Новая нацыянальная партыя (ННП) атрымала ўсе месцы ў парламенце. Лідэр ННП Кіт Мітчэл стаў прэм’ер-міністрам дзяржавы.

24 студзеня ў Калумбіі прайшоў моцны землятрус, у якім згінула больш чым 1100 асоб, больш чым 3000 асоб было параненых.

2 лютага Уга Чавес стаў прэзідэнтам Венесуэлы.

6 лютага – 19 сакавіка ў Рамбуйе з удзелам прадстаўнікоў дзяржаў членаў Кантактнай групы па былой Югаславіі (Вялікабрытанія, Італія, Расія, ЗША, Францыя, ФРГ) прайшлі перагаворы паміж варожымі бакамі ў Косаве. Яны не дайшлі да згоды і перагаворы былі спынены.

7 лютага каралём Іарданіі стаў Абдала II ібн Хусейн.

10 лютага Савет Бяспекі ААН прыняў рэзалюцыю №1227 у сувязі з пагранічным канфліктам між Эрытрэяй і Эфіопіяй. Савет Бяспекі пажадаў хутка закончыць баі і пачаць дыпламатычныя перагаворы і кончыць канфлікт.

15 лютага туркі схапілі ў Кеніі курдыйскага важака Абдулаха Акаляна і перавезлі яго ў турму ў Турцыю.

16 лютага ў Ташкенце ў Узбекістане згінула16 асоб, а 130 было параненых ў 6-ці бомбавых замахах.

17 лютага ў Берліне застралілі 3 курдаў, калі яны падчас дэманстрацыі хацелі ўварвацца ў ізраільскае пасольства.

23 лютага ад лавіны на аўстрыйскім лыжным курорце Галцюры згінула 31 асоба.

24 лютага ў катастрое кітайскага самалёта ў Вензбоў згінула 61 асоба.

6 сакавіка Хамад ібн Іса аль-Халіфа стаў эмірам Бахрэйна.

7 сакавіка на прэзідэнцкіх выбарах у Сальвадоры перамог Францыска Гільерма Флорэс.

12 сакавіка Венгрыя, Польшча і Чэхія ўступілі ў НАТА.

21 сакавіка пасля 478 гадзіннага палёта на паветраным шары Бертран Пікар і Браян Джонс сталі першымі, якія на паветраным шары абляцелі Зямлю.

22 сакавіка парламент Эстоніі выбраў кансерватыўнага палітыка Марта Лаара новым кіраўніком дзяржавы.

24 сакавіка НАТА пачало ваенную аперацыю супраць Югаславіі, парушыўшы свой уласны статут НАТА, бо войска НАТА ўвайшлі ў суверэнную дзяржаву, якя нікому не гразіла і якой ніхто не гразіў. Самалёты ЗША і НАТА бамбілі Югаславію да 10 чэрвеня.

24 сакавіка ў пажары ў Манбландскім тунэлі згінула 38 асоб.

25 сакавіка згінуў лідэр Народнага Руха Украіны Вячаслаў Чарнавол.

27 сакавіка падчас налёту на Югалавію сербы збі-

лі амерыканскі бамбадзіроўшчык Локхід Ф-117 Найтхаўк.

3 сакавіка самалёты НАТА бомбамі знішчылі Мост Свабоды на Дунаі ў Новым Садзе ў Югаславіі.

4 красавіка ад урагана ў Паўднёва-Заходняй Луізіане (ЗША) згінула 6 асоб і больш чым 100 асоб было параненых.

6 красавіка ў Канадзе працаўнік, якога звольнілі з працы, прыйшоў на яе са зброяй. Забіў 4 асобы і 10 параніў і сам сябе застрэліў.

7 красавіка разбіўся турэцкі самалёт Боінг -737, які выляцеў з Адану ў Саўдаўскаю Аравію. Згінула 6 асоб з экіпажа самалёта.

14 красавіка ад бомб НАТА згінула ў Косаве ў канвоі ў бамбёжцы 75 албанцаў.

20 красавіка двое падросткаў са школы „Калумбайн” у ЗША (Каларада) прыйшлі ў школу са зброяй і застралілі 12 вучняў і настаўніка і саміх сябе. 24 вучнаў паранілі.

27 красавіка Грузія стала 41-м членам Савета Еўропы.

29 красавіка самалёты НАТА разбурылі тэлекамунікацыйную вежу Авалу ў Бялградзе.

2 мая югаслаўяне збілі амерыканскі самалёт Ф-16.

7 мая ад бомб НАТА ў Бялградзе, папаўшых у кітайскае пасольства, згінула 3 кітайскіх працаўнікоў.

7 мая папа рымскі Ян Павел ІІ першы раз быў з візітам у праваслаўнай дзяржаве ў Румыніі.

17 мая прэм’ер-міністрам Ізраіля стаў Эхуд Барак.

24 мая ад выбуху газа ў шахце ў Данбасе на Украіне згінула 41 шахцёраў. Прычынай выбуху была сапсаваная вентыляцыя.

26 мая пачалася Каргільская вайна між Індыяй і Пакістанам, якая закончылася 26 ліпеня.

27 мая пачаўся 94 старт (STS-96) па праграме Спейс Шатл і 26 палёт шатла Дыскаверы з касманаўтамі Кенетам Раминджэрам, Рыкам Хасбендам, Даніэлам Бэрым, расійскім касманаўтам Валерыем Такаровым, Эленай Очоа, канадскай касманаўткай Джуліяй Пайстэтэ і Тамарай Джэніган. Дыскаверы прызямліўся 6 чэрвеня.

29 мая Рудальф Шустэр перамог і ў другім туры прэзідэнцкіх выбараў у Славакіі.

1 чэрвеня ў катастрофе амерыканскага самалёта МД-82 , які пры пасадцы ў Літл-Рок выскачыў з аэрадрома і ўрэзаўся ў мост, згінула 10 пасажыраў і капітан самалёта.

1 чэрвеня Вазген Саркісян стаў прэм’ер-міністрам Арменіі.

10 чэрвеня Савет Бяспекі ААН прыняў рэзалюцыю 1244 аб заканчэнні вайны ў Косаве.

15 чэрвеня забаранілі ў Бельгіі прадаваць „Кока-Колу», бо выкрылі ў ёй многа хімікатаў.

15 чэрвеня ад землятрусу ў Мексіцы згінула 15 асоб.

20 чэрвеня НАТА змусіла Югаславію вывесці свае войска з Косава і Метохіі. Зрабілі з Косава незалежную ад Югаславіі дзяржаву і адразу ЗША ў 1999 годзе ўвялі ў Косава сваё войска і пачалі там ля горада Урошавац будаваць сваю ваенную базу, якую назвалі Кэмп-Бондстыл. Яе там трымаюць да сёння.

21 чэрвеня пачаліся ваенныя дзеянні ў Паўднёвай Сербіі між войскам Югаславіі а незаконнай„Арміяй Вызвалення Прэшава, Медведжы і Буяноваца”.

Дзмітры Шатыловіч

Працяг будзе

Нагода

Пісьменніцкі шлях пачынаўся са „Стронгі”

Да 60-годдзя з дня нараджэння
пісьменніка Уладзіміра Ягоўдзіка

Гартаючы стары штотыднёвік „ЛіМ” натрапіў я на паэтычны дэбют Уладзіміра Ягоўдзіка. Так-так, я не памыліўся, менавіта на паэтычны дэбют, які адбыўся ў „ЛіМе” 18 чэрвеня 1976 года. Тады Уладзімір Ягоўдзік займаўся на трэцім курсе філалагічнага факультэта Белдзяржуніверсітэта і … пісаў вершы. Тры з іх апублікаваў „ЛіМ”. Гэта вершы „Радзіме”, „У інтэрнаце” і „Дзень Перамогі”. Верш пра студэнцкі інтэрнат запомніўся адразу:

Не спіць за вокнамі на Паркавай сталіца,
Наўкол рассыпаўшы як пацеркі агні…
А ў інтэрнаце – хлопцам вёска сніцца,
Дзе смутак матчын жаўранкам звініць.
Адкрыты твар у кожнага шчаслівы,
А вусны пахнуць кветкамі палёў…
І неяк светла, крышку сарамліва
Глядзяць з далоняў зоркі мазалёў.

Сумны верш, але такі блізкі сэрцу, такі шчыры і цёплы, як той матчын смутак. А два вершы „Вясновае” і „Вечар” Уладзіміра Ягоўдзіка былі надрукаваныя і ў зборніку студэнтаў-узлётаўцаў Белдзяржуніверсітэта

Выданні Уладзіміра Ягоўдзіка

„Вёсны” (1977). Тады юнаку з вёскі Кастровічы Слонімскага раёна было толькі 21. Божа ж ты мой, а здаецца, што гэта ўсё адбывалася ўчора. А тыя ж паэтычныя „Вёсны” чытала ўся Беларусь. Ды і наклад быў прыстойны – 4700 асобнікаў.

Уладзімір Ягоўдзік у літаратуру ішоў імкліва. Але гняздзіцца ў паэзіі ён не змог, бо мала яму было там меца, мала было шырыні, прастору. Перайшоў на прозу. І яна прынесла юнаку ўдачу і поспех. Першую „Стронгу” ён зладзіў у 1984 годзе, куды ўвайшлі аповесць „І паклікала я…”, а таксама апавяданні. Другая „Стронга” да яго прыплыла з Масквы ў перакладзе Валянціны Шчадрынай у 1987 годзе. Да беларускай кнігі прозы „Стронга” прадмову напісаў Яўген Лецка, які падрэсліў, што першай кнізе „ўласцівы праўдзівасць, шчырасць і пошукавасць аднačасова”. Да маскоўскай „Стронгі” прадмову напісаў Уладзімір Калеснік з Брэста, адзначыўшы, што мастацкую прозу Уладзіміра Ягоўдзіка адрознівае „обостренно-нравственная мотивация чувств, намерений и поступков героев”.

Услед за „Стронгай” адна за адной пачалі пісацца і выдавацца новыя кнігі прозы, п’ес, казак, эсэ пра мастакоў і пісьменнікаў. Чытачы памятаюць удалыя кнігі Уладзіміра Ягоўдзіка як для дарослых, так і для дзяцей: „Прыручэнне птушкі” (1989) у прыгожым афармленні Уладзіміра Савіча, „Вочы начніцы” (1989), што выйшла ў выдатнай некалі бібліятэчцы часопіса „Маладосць”, „Белыя рысы на чорным полі” (1995) – кніга артыкулаў і эсэ пра дзеячаў беларускай культуры, і цэлую дзіцячую бібліятэку самых разнайстайных па жанру выданняў. Усіх проста немагчыма пералічыць.

У 2008 годзе пісьменнік заснаваў серыю „Скарбы Радзімы” і пачаў у ёй для школьнікаў і іх бацькоў, а таксама для настаўнікаў, выдаваць прыгожыя каляровыя кніжкі. Кожная кніжка – прысвечана аднаму скарбу. І такіх кніжак-скарбаў Уладзімір Ягоўдзік падрыхтаваў і выдаў ажно 26. Якія гэта цудоўныя, прыгожыя і яркія выданні! Яны прысвечаны беларускай зіме, вясне, лету і восені, нацыянальным паркам і запаведнікам, звярам, птушкам, матылькам, кветкам, азёрам і рэкам. Пабачылі свет асобныя выданні пра разнастайныя валуны, пра тура, пра тое, чаму зніклі маманты. Усе гэтыя выданні, калі яны траплялі дзецям і настаўнікам у рукі, іх нельга было вярнуць назад, бо іх усе хацелі гартаць і чытаць. Аўтар ведае, што цікавіць сёння юных чытачоў, якую кніжку яны пакладуць у свой партфель і дома абавязкова прачытаюць. З густам дзетак і школьнікаў пісьменнік даўно пазнаёміўся. Бо некалі рэдагаваў газету „Дзеці і мы”, часопіс „Бярозка”. А ў лютым 1995 года Уладзімір Ягоўдзік засноўвае свой уласны дзіцячы экалагічны часопіс для сям’і і школы „Лесавік”. Яму ўдалося выдаць звыш 80 нумароў. Гэта быў унікальны часопіс сяброў прыроды. У ім друкаваліся фотаздымкі вядомых фотамайстроў Беларусі Ігара Бышнёва, Сяргея Чарапіцы, Мікалая Гулінскага, Георгія Гулеўскага і іншых. Рэдактар прафесійна падбіраў для „Лесавіка” неабходныя тэксты, пісаў свае ўласныя, друкаваў пісьмы дзяцей і настаўнікаў, вершы беларускіх паэтаў, праводзіў экалагічныя конкурсы – адным словам, пісьменнік-рэдактар вучыў нас любіць і берагчы прыроду. На жаль, цяпер гэты часопіс не выдаецца з-за фінансавых праблемаў.

Наогул, Уладзімір Ягоўдзік – прыродазнаўца. Усё жыццё ён любіць вёску. У вёсцы нарадзіўся, пайшоў у школу. Але рана застаўся без бацькоў. З роднай вёскай Кастровічы яго часцей за ўсё звязвалі канікулы, куды з розных інтэрнатаў прыязджаў да свайго дзеда. Найчасцей ён сёння прыгадвае маці і дзеда. Мама часта хва-

Уладзімір Ягоўдзік (злева) і Мікола Пракаповіч у Пружанах

рэла, таму найбольш выхаваннем унука займаўся родны дзядуля. Першую сваю аповесць „І паклікала я…" празаік адрасаваў „У вянок маме". Гэта аповесць пра тое, што ён перажыў, што бачыў, што думаў. А потым была яшчэ адна аповесць „Вочы Начніцы" – шчымліва-самотны твор пра маці, пра дзеда і бабулю, пра маленства і станаўленне характару. Яна была напісана на аснове асабіста перажытага, пранізана пачуццём тужлівага болю. Шмат разоў перачытваю гэту аповесць Уладзіміра Ягоўдзіка і заўсёды перажываю разам з аўтарам, здаецца, бачачы праз акно сваёй старой хаты яго суседнія, зусім блізкія з маёй вёскай на Слонімшчыне, вёску Кастровічы. Усе вёскі-суседзі Уладзімір ведае, як кажуць, на памяць. Мы з ім дзесяткі разоў іх аб'ездзілі ўздоўж і ўпоперак. А зусім побач з Кастровічам знаходзіцца вёска Едначы. Некалі паэт Алесь Пісьмянкоў напісаў верш „Едначы" і прысвяціў яго Уладзіміру Ягодзіку. Ён пачынаецца радкамі:

Сонца заходзіць – вогнішча ўсходзіць,
Свеціць ласкава ўначы.
Усё-такі добра, Валодзя,
Што ёсць на зямлі Едначы…

Вельмі плённым для Ўладзіміра Ягоўдзіка быў 2005 год. З друку выходзіць яго двухтомнік „Выбранае" ў шыкоўным афармленні мастака Юрася Алісевіча. Падмуркам для «Выбранага» сталі сем тонкіх кніжак для дзяцей, якія раней выходзілі асобнымі выданнямі, сярод якіх «Птушыная дарога», «Нацыянальныя паркі Беларусі», «Менеск і яго браты», «Сонечныя пялёсткі». На міжнародным конкурсе ў Браціславе двухтомнік атрымаў ганаровую ўзнагароду ў намінацыі «Самае лепшае выдавецтва». Крытэрыямі ацэнкі ў гэтай намінацыі былі вартасць і змест кнігі, а таксама ўменне выдавецтва правільна і найбольш цікава прадставіць матэрыял сваім чытачам. Дарэчы, а гадамі раней Уладзімір Ягоўдзік становіцца лаўрэатам Літаратурнай прэміі імя Янкі Маўра.

Уладзімір Ягоўдзік у роднай вёсцы сустрэўся з сяброўкамі сваёй маці, 2015 г.

З 2012 года Уладзімір Ягоўдзік плённа распачаў выданне сваіх новых кніг. Ён не толькі іх піша, але сам выдае, сам распаўсюджвае і прэзентуе свае кнігі ў навучальных установах рэспублікі. У асноўным усе яны прысвечаны беларускай прыродзе, беларускай гісторыі, легендам і паданням і адрасаваны найперш школьнікам і настаўнікам. У 2012 годзе выходзіць кніга пісьменніка „Сіні калодзеж" у якую ўвайшлі 100 беларускіх легенд і паданняў, пераказаны аўтарам. У 2013 годзе – кніга аб прыродзе „Год-карагод", потым – кніга апавяданняў і мініяцюр „Лясныя таямніцы", прысвечаная рэкам, азёрам і крыніцам, затым – кніга казак „Медзяны дзядок" і г.д. Пісьменнік добра ведае дзіцячую псіхалогію, умее размаўляць з маленькімі чытачамі пра самае вялікае, непаўторнае, агульначалавечае. Дзеці любяць яго творчасць, а ён любіць сустрэчы з імі.

Вельмі карыснай для школьнікаў атрымалася кніга Уладзіміра Ягоўдзіка „Шлях Рагвалода" (2013). Яна прысвечана беларускай гісторыі, а таксама сюды ўвайшоў і пераказ славутай „Аповесці мінулых гадоў". Здзівіў літаратар нас і выданнем „Быў знак на небе" (2015) – кнігай аб прыродзе Беларусі ў з'явах і падзеях. Што гэта значыць? Ды тое, што ў кнізе аўтар сабраў самыя цікавыя звесткі пра беларускую прыроду за тысячу гадоў, занатаваныя ў летапісах і на старонках друкаваных выданняў, пачынаючы з 1002 года, калі „у той год з неба плылі зоркі і было шмат дажджоў"…

Уладзімір Ягоўдзік яшчэ і драматург. Ён напісаў для дзяцей п'есы, што ставіліся ў лялечных і драматычных тэатрах краіны, на Беларускім радыё і тэлебачанні. А гэта – „Залатое зярнятка" (пастаўлена ў 1983), „Сонейка, свяці!" (надрукавана і пастаўлена ў 1985 годзе), „Пякла баба калачы" (з А.Шкілёнкам, пастаўлена ў 1987 годзе), „Сакрэты Вогніка" (пастаўлена ў 1987 годзе), „Усміхніся, прынцэса…" (надрукавана і пастаўлена ў 1990 годзе) і дзесяткі іншых…

Спіс напісаных твораў, выдадзеных кніг на самыя разнастайныя тэмы Уладзіміра Ягоўдзіка даволі шмат. Пра іх можна спрачацца і разважаць бясконца. Адно скажу, што ён сёння не лезе ў розныя палемікі і спрэчкі, а працуе спакойна, памяркоўна і разважліва, так, як належыць творцу. І вынікі працы – відавочныя. Таму свой юбілей празаік, драматург і публіцыст сустракае з добрай вязанкай новых планаў і адкрыццяў. А 14 лютага ён прыехаў у дарагія сэрцу Кастровічы на Слонімшчыну, адведаў магілы родных яму людзей, усклаў кветкі і завітаў у бацькоўскую хату, якая яшчэ стаіць пры вуліцы. І хоць там сёння жывуць іншыя людзі, ён завітаў да іх, каб яшчэ раз адчуць матчын смутак, які ўсё жыццё яму жаўранкам звініць…

Сяргей Чыгрын

Фота аўтара

Васіль Петручук Крышынкі

74. Помнікі, помнікі...

Пытанне: каму перашкаджаюць помнікі фундаваныя народам Польшчы салдатам Савецкай арміі? Адказ: помнікі ўдзячнасці гэтым вызваліцелям перашкаджаюць не ўсім. Палякі ў сваёй масе напэўна не жадаюць сабе такога вандалізму.

Абгрунтаванне. Калі з ваенных паведамленняў Савецкага інфармацыйнага бюро і водгаласаў гармат і блізкіх бамбёжак польскі народ даведваўся, што набліжаецца вызваленне, і складваў рукі да Бога са слязамі ў вачах, прасіўшы Яго, каб прыспешыў марш Савецкай арміі і Народнага польскага войска, каб хутчэй уратавалі яго ад біялагічнага генацыду, уратавалі рэшту нашай маёмасці. Народ пакутаваў, народ крывавіў, і прытым не толькі ад нямецкіх фашыстаў, але і іх памагатых нават у польскіх мундзірах. Каб не развіваць тэмы, бо ўжо мне абрыдла валіць чэрапам у глухія сцены, прывяду параўнанне, якое абмяжуе маю слепаватую мітрэнгу пры друкавальнай машынцы і ясна пакажа народу ў чым справа.

Помнікі пабудавалі і адкрылі Савецкай арміі ад удзячнасці за тое, што яна крывавіла і ўмірала, дням і начамі, часта ў голадзе і холадзе ў найцяжэйшых умовах, якія можна сабе ўявіць, і перла ўперад, каб ратаваць брацкі народ ад няўхільнага знішчэння. А сёння над гэтымі помнікамі глумяцца і з абурэннем іх ліквідуюць.

Якім бандытам быў герой Савецкага Саюза Рыгор Кунавін, які загінуў вызваляючы вёску Гарасімовічы? Ці можа людзі з гэтай вёскі ўжо 9 жніўня 1944 года фундавалі помнік свайму забойцу ці глуміцелю палякаў? Якім бандытам быў малодшы лейтэнант Аляксей Фларэнка, які ў 1944 годзе загінуў у ваколіцах Гайнаўкі і таксама па волі народа стаў патронам Пачатковай школы н-р 2 у Гайнаўцы? Дарэчы, ён таксама герой СССР. Якім бандытам быў капітан Іван Шандураў, які не толькі са сваім атрадам вызваліў мясцовасць Гібы, і адразу, назаўтра, сарганізаваў там польскую школу, а людзі гэтай мясцовасці ўшанавалі яго, прысвоіўшы ягонае імя гэтай школе? У 25 гадавіну вызвалення і чатырохсотую ўзнікнення Голдапі, Агульнаадукацыйны ліцэй у гэтым мястэчку атрымаў імя сяржанта Гарушы Канстанцінава. І гэтак далей, і да гэтага падобнае.

Ці відавочцы ваенных падзей, простыя польскія грамадзяне дазволілі б сабе, каб ставіць помнікі нейкім сваім глуміцелям? Тых помнікаў у той час не ставілі Леніну, Сталіну ці Берыі. Узводзілі іх геройскім салдатам Савецкай арміі, якіх за вызваленне Польшчы паклала свае галовы 628 тысяч. Некаторыя з іх можа і добра не ведалі, дзе тая Польшча знаходзіцца.

Колькі салдат павінна было згінуць, каб уцалеў для Польшчы стары Кракаў з яго помнікамі? Ніхто з нас не ведае. А «падзякавалі» ім зневажаючы помнікі нават такім камандзірам, як маршал Іван Конеў ці хаця б палкоўнік Васілій Скапенка, які вызваліў Сандомір і там ён пахаваны. Хто сказаў „спасибо” савецкім сапёрам з чырвонымі зоркамі на фуражках, якія з кляштару на Яснай Гары на ўласных гарбах вынеслі 9 тон толу, каб ўратаваць святое месца каталікаў, якое замінавалі таксама каталікі з *Gott mit uns* на пражках? Найгоршым свінствам ёсць тое, што ніхто не ўспамінае, хто вызваліў Асвенцім-Бжазінку і іншыя лагеры смерці, і ніхто не ўспамінае аб сапёрах Савецкай арміі, якія вынеслі на сваіх худых спінах тол, які меў знішчыць гэтае месца, якое апрача ўсяго іншага каштавала б мільярды злотых, каб яго адбудаваць.

Нейкі мужычок нядаўна ў радыё сказаў „kiedy udało się wypędzić Niemców z Polski”. Я пастаўлю пытанне: каму ўдалося выгнаць немцаў з Польшчы? Нікому б не ўдалося, калі б не Савецкая армія, бо левай партызанкі ў Польшчы было замала, і Людовага польскага войска таксама, каб самастойна перамагчы гітлераўскі фашызм.

(Працяг будзе)

Eugeniusz Kabatc Młyn nad Narewką

Rozdział I. Gniazdo

To już nie sen. To jego powikłane konsekwencje. Następstwa rzeczywistości historycznej i sprawdzalnych losów ludzkich...

Powstanie wybuchło, zapisało się krwawymi, nieraz bohaterskimi ofiarami i zakończyło się – jak zwykle u nas – klęską. To wiemy. Nie zawsze pamiętamy jednak, jak głęboko bolesna dla polskości była to katastrofa. Ogromne obszary kresowych ziem polskich mocą decyzji carskich przeszły na własność rosyjską. I tak dokonała się na ziemiach litewsko-białoruskich swoista, polityczna, ale i społeczno-ekonomiczna wielka reforma rolna. Bliżej naszej Puszczy niegdyś feudalne tereny panów Massalskich, a potem dworów polskich, jakie wymienia w swoim póź-

niejszym opracowaniu ks. Tomasz Kaliński, konkretyzując: „1. Dwór Narewka z folwarkiem Grodzisko należał do p. Mikołaja Klimaszewskiego; 2. Dwór Skupowo własność p. Kazimierza Butkiewicza; Dwór Lewkowo znajdował się we władaniu p. Karola Dąbrowskiego; 4. Dwór Dąbrowa własność p. Ignacego Dąbrowskiego; 5. Dwór Tarnopol należał do p. Franiszka Miączyńskiego, kapitana Wojsk Rosyjskich; 6. Dwór Siemianówka do p. Łucjiana Eysymonta; 7. Dwór Masiewo do p. Józefa Kuczela; 8. Dwór Tuszemla to własność p. Jana Szczuki; 9. Dwór Białowież p. Antoniego Kowalskiego; 10. Dwór Teremisko p. Wincentego Sadkowskiego; 11. Dwór Lipiny niewiadomego właściciela; 12. Dwór Dubiny p. Jakuba Narzymskiego; 13. Dwór Leśna p. Michała Garikiewicza; 14. Dwór Bernacki Most p. Kazimierza Wołyncewicza; 15. Folwark Planta p. Bartłomieja Poczobota”.

Ten ostatni, Planta, stał się punktem odniesienia dla obszarów zakupionych później, już za koleją, przez mojego dziadka Juliana od generała Bykowa, „pogromcy styczniowych powstańców”. Stosunkowo tanio dziadek nabył od niego sto hektarów majątku, bo to były przeważnie puste karczowiska, podmokłe łąki i lasy, lasy w otulinie Puszczy Białowieskiej i Ladzkiej. I w środku tych niezbyt urodzajnych ziem, przy drodze z Lewkowa do Narewki, ojciec mojej mamy założył swoje-nasze gniazdo rodzinne.

Szczerze mówiąc, wszystko tu nosiło rodzinny charakter. Więzi rodowe zaczynają od starej wsi Michnówka, matecznika głęboko „tutejszych”, spośród których wyrastali ku życiu moi dalsi i bliżsi, jedni pozostając zakorzenieni tam na zawsze, inni wyrywani przez świat zewnętrzny przemocą władzy lub własnym ambitnym marzeniem. Dotyczy to także skrzydła ojcowskiego, Kabaców, których los rozsadził po świecie z równym rozmachem, co matczynych Grycuków. Podobnie zresztą było z naszym całym wiekiem XX, wspaniałym i strasznym, eksplodującym od początku tyleż błyskotliwym rozwojem cywilizacji technicznej, co nieszczęściem wojen, pięknem nowego humanizmu narodów, co ich barbarzyńskim okrucieństwem. Nieudana córka kultury, kuglarska polityka dopełniła reszty, za każdym wzlotem ludzkiego ducha niwecząc jego upragniony pokój i twórczą potęgę. Po jasnej stronie historii budziły się do życia odrębnego kresowe narody dawnej Rzeczypospolitej – Litwini, Białorusini, Ukraińcy – po ciemnej wyostrzone nacjonalizmy judziły i łudziły gwałtowne bunty klas społecznie upośledzonych, wikłając w krwawe rozprawy wielkiego świata te małe światy rodzinnych siedzib i sag; burzone przewrotami idei i masowych ruchów, z rzadka osiągały one upragnioną trwałość.

Ludzka miłość życia jest ponad wszystko. Mój młody dziadek, Julian Grycuk, zbudował to swoje-nasze gniazdo na początku tamtego niespokojnego wieku. Był człowiekiem czynu, wyrąbał część swojego lasu na rzut kamieniem od przejazdu kolejowego i postawił tam dom jak dąb, który – jak mało wokół – przetrwał do dziś. Doinwestowany zyskami z restauracji w Narewce – bo i tym się dziadek zajął, zdobywając niezbędne aktywa – dom się rozrastał, zmieniając się niemal co roku, zwłaszcza w układzie wewnętrznym, zaludniany wciąż nowym potomstwem, ofiarowanym hojnie przez Opatrzność i naturę pracowitej babci Krystyny ze Skiepków, wyswatanej Julianowi zza narewczańskich Gruszek.

Wszystko tu było bardzo Narewką: i miasteczko (dawniej wieś i dwór), i stacja kolejowa (choć we wsi Planta), i rzeka z puszczy wypływająca, wiążąca ludzi, lasy i pola, aż po niedaleką Narew. I wszystko bardzo prawosławne. Acz cerkiew w Lewkowie wsparła się o dawną kaplicę unicką, a w samej Narewce prócz cerkwi były jeszcze bożnica i katolicki kościół. Jego późniejszy proboszcz w swojej wspomnianej już kronice zanotował, że „parafia narewkowska przed wojną światową znajdowała się na terytorium trzech graniczących ze sobą powiatów: prużańskiego, bielskiego i wołkowyskiego.[...] W znacznej mierze parafia obejmuje puszczę białowieską, która stanowi najbardziej uroczą jej cząstkę”.

Ech, puszcza, puszcza...Bo jeszcze i puszczańskie tu było wszystko. I drzewa wchodzące do zagród, i drewno stolarskie i ciesielskie, i rzemiosło artystyczne, i treść haftów towarzyszących domowi, i ryba z rzeki i stawów, i dziczyzna z lasu, grzyby, jagody i zioła, i bartnictwo pachnące miodem, a jakże, i jeszcze wyręby, tartaki i spław tratew w otulinie, i straszne pożary... a potem zagony nowych sadzonek, zwłaszcza w zajęciu rodzinnym Kabaców, kiedy dziadek Konstanty, ojciec mego ojca, opuścił rozmnożoną Michnówkę i przeniósł się do chutorowych Biehluków po drugiej stronie kolei i rzeki – wprost w gęstwinę puszczy.

Ale to było też blisko gminnego centrum samej Narewki, wkrótce miasteczka, wcześniej osady, jak ją historycznie określił ks. Kaliński, doceniając jednak tę rozrastającą się ważność nowych ambicji, także przemysłowych (huta szkła!), wpisując do rejestru parafii sieć malowniczych miejscowości, choć nie wszędzie byli katolicy. Oto ta nasza narewczańska okolica z kilometrażem odległości:

„a/ należące do powiatu bielskiego:

do gminy Masiewo: Babia Góra 11 km, Biernacki Most 5, Browsk 20, Cichowola 18, Czoło 12, Długi Borek 16, Golakowa Szyja 18, Gnilec 7, Gruszki 4, Huszczewina 3, Janowo 1, Jelonka 2, Jelonka Majdan 6, Kapiteńszczyzna 8, Masiewo I 10, Masiewo II 9, Minkówka (Biehluki) 3, Myrcha 12, Łanczyno 8, Niemierża 21, Niemierżanka 20, Ochrymy 6, Olchówka 5, Olchówka Majdan 6, Podlewkowo 5, Podochrymy 5, Pasieki 7, Przechody 11, Smolany Sadek 13, Sorocza Nóżka 14, Skupowo 5, Skupowo Majdan 6, Stoczek 1, Świnoryje 1, Suszczy Borek 5, Tuszemla 14, Tuszemlanka 15, Zabłotczyzna 1, Zabrody 7; do gminy Białowieża: Budy 16, Teremiski 14; do gminy Narew: Porosłe 14;

b/ należące do powiatu wołkowyskiego:

do gminy Tarnopol: Bołtryki 10 km, Eliaszuki 14, Gro-

dzisk 1, Leśna 4, Lewkowo Nowe 6, Lewkowo Stare 7, Łuka 11, Mikłaszewo 3, Michnówka 12, Nowiny 9, Narewka Dworzec 4, Planty 3, Siemianówka 7, Tarnopol 10".

I tak – po spowitym mgłami czasów mateczniku w Michnówce, ze wspomnieniami prababki Agaty z epoki pańszczyźnianej (nigdy nie rozsupłał się tam nasz niegdysiejszy węzeł rodzinny do końca) – powstało nowe, podwójne gniazdo narewczańskie, do którego czarnoruskie miano nigdy nie przylgnęło na dobre, ale tutejszością wzbogaciło tyleż dawniejszą rosyjskość, co przyszłą polskość. Z trudem, z ogromnym, lecz niespożytym trudem, ta świadomość przedziera się do współczesności, której myśl obywatelska wciąż pozostaje podwiniętym ogonem narodowym.

Wszelako to już wówczas rodziło się nowe pokolenie na skalę historyczną, wpisujące się w cykl wydarzeń dziejowych, przeorujących nie tylko nasze urodzajne pogranicze, nie tylko Rosje i Polskę, ale całą Europę i świat cały. U nas, przypomnijmy, zaczęło się od rozbicia, parcelacji i wyprzedaży szlacheckich dóbr kresowych w drugiej połowie XIX w., mocą postanowień sankcyjnych rządu w Petersburgu i manifestów znoszących pańszczyznę (carski i powstańczy) uległy konfiskacie duże dwory i majątki ziemskie. Rozmnożyła się własność chłopska, zwykle jednak małorolna, choć wyjątki w postaci gospodarstw Grycuków, a po sąsiedzku Boreczków długo potem kłuły w oczy.

Dziadek Konstanty niewiele miał ziemi, a to co miał, musiał zostawić synom Mikołajowi i Pawlowi w Michnówce i Eliaszukach, sam, jak wspomniałem, przenosząc się z dwoma innymi, Iwanem i Piotrem, do biehluckiej puszczy. Córkę wydał za bogatego Kiryła do Lewkowa, a piątego syna, Aleksandra, posłał najpierw do dobrej szkoły w Świsłoczy, a potem usadowił na kolei, otwierając w ten sposób gałąź Kabatców, z nazwiskiem zniekształconym przez Niemców.

U Juliana Grycuka liczna rodzinna „trzódka" też w końcu się rozproszyła. Nim to jednak nastąpiło, dziadek rozbudował obejście przed domem, wznosząc wszystkie, nieodzowne do solidnego gospodarowania, budynki, ustawiając w charakterystyczną i przemyślaną podkowę zabudowania zagrody – stodołę, oborę, stajnię, chlew, kurnik drewutnię, a nawet budę dla psa, na środku dużego podwórza instalując głęboką studnię z żurawiem i długim korytem dla wodopoju zwierząt. Bliżej domu, w ogrodzie od strony lasu, ustawił dziadek pasiekę z ulami jak barcie, a obok „sklep", spożywczą piwnicę z należytym chłodem. Podręczna spiżarnia, komora, mieściła się już w domu, gdzie najpierw, jeszcze w sieni, w odpowiednich sąsiekach babcia przechowywała składniki pasz do mieszanek dla bydła i trzody chlewnej.

Z sieni, przez wysoki próg, wchodziło się do kuchni, wypełnionej w połowie rozsiadłym jak biała kwoka ruskim piecem – z płyta, paleniskiem i ciepłą, przytulną wnęką na zapleczu. Pierwotnie resztę wnętrza domu zajmowały dwie izby, mniejsza, na prawo od kuchni, była sypialnią, większa, po przeciwnej stronie – wszystkim innym: jadalnią, bawialnią, salonem gościnnym. Po pewnym czasie tę większą izbę podzielono na dwie dużą szafą garderoby i kaflowym piecem pośrodku, czyniąc zadość potrzebie, a więc wyłączenia kolejnej sypialni z osobnym stołem i w kącie, nad haftowanym ręcznikiem, świętą ikoną. Tam też rozstawiano czasem krosna i przędzono len na kołowrotku... Drugą część dawnej wspólnej izby przeznaczając na pokój reprezentacyjny, schludny, z imponującymi rogami jelenia nad drzwiami, z kwiatami w oknach i osobnym wejściem od ogrodu przez ganek i przedpokój z wieszakami i szafkami z uroczystym nakryciem do stołu...

A wszędzie – z czasem – coraz większy ruch, gwar, zamieszanie. Babcia Krystyna często obdarza świat nowym potomstwem i gdy dorastają już pierwsi z młodych Grycukow, pojawiają się kolejne dzieciątka, temperamentne, szczebiotliwe, wypełniające przestrzeń domową charakterystyczną, zwłaszcza u dziewcząt, *skorogaworkoj.* Gdy dorastający Paweł znika na zawsze wśród rozległych obszarów imperium, a zamężna właśnie Olga opuszcza dom za swoim moskiewskim kolejarzem, przychodzą na świat jedna po drugiej Mania, Niura, Naścia, Tania, a wśród nich chłopaki, a jakże, Anton, Aleksy, Kola, a wliczając w ten ciąg nieszczęśnika, co nie zdążył wejść w rodzinne życie, mielibyśmy pełną dziesiątkę nowego pokolenia rodu...

Aż wybuchła pierwsza wielka wojna narodów i wszystko stanęło pod losowym znakiem zapytania. I nic już nie było jak przedtem... ■

Як асляня шчасця шукала

Асляняці вельмі захацелася знайсці шчасце. Але спачатку трэба было даведацца, што гэта такое. І яно падалося да свайго суседа баранчыка.

– Прывітанне, можа ёсць у цябе шчасце? – запытала асляня.

– Зараз пагляджу. Захадзі!

Асляня ўвайшло. Баранчык заглянуў у камору, пад ложак, у халадзільнік і пацісну плячыма:

– Чамусьці я яго не бачу...

* * *

– Ці мы шчаслівыя, ці можам нешта добрае пра сябе сказаць? – пытае студэнтаў навуковая працаўніца мясцовага ўніверсітэта. Ведае, што ніхто ёй публічна праўды пра сябе не скажа. Як можна некаму калі прызнацца, нават самому сабе цяжка гэта зрабіць. А калі ты шчыры з сабой так усё роўна нічога не скажаш, таму што іншыя тваёй праўды, у асноўным, ведаць не хочуць.

Навуковая працаўніца ўніверсітэта выцягае з сумкі бярэмя не самых навейшых каробак з каляровымі алоўкамі, упакоўкі з фламастарамі і ўжываныя, перагружаныя пеналы. Жанчына, як і пеналы, не самага апошняга выпуску, тады не цяжка здагадацца, што ўсё гэта з’яўляецца асабістымі рэчамі яе дзяцей. Напэўна ласкава іх папрасіла а яны – выдатна выхаваныя дзеці высокага ўзроўню інтэлігентаў афіцыяльна і велікадушна ўсё гэта аддалі, быццам ахвяру ў карысць навукі і пошукаў шчасця.

– А цяпер напішыце сваё імя, – загадвае студэнтам, – да кожнай літары далучыце сваю добрую прыкмету, якая пачынаецца з той жа літары.

– Добрую прыкмету? – гуртам загаварылі здзіўленыя студэнты. – Не ведаем добрых прыкмет, якія маглі б пачынацца з такіх літар і ўвогуле добрых прыкмет зусім няшмат. Навошта хваліцца, каб іншыя зайздросцілі і праклінaлі?

– Ведаеце, – адазваўся адзіны няздзіўлены, – а мне якраз добрых прыкмет хапае, увесь алфавіт мог бы імі надзяліць. Выбачайце, але запісваць тут іх не буду, каб вас не палохаць. Я проста займаюся сваёй справай, нягледзячы ці некаму гэта падабаецца, ці не. Вось вам мой рэцэпт на шчасце.

Спроба нумар два. Навуковая працаўніца раздае ашчадна і нядбайна пераразаныя кухонным нажом карткі чыстай паперы. Спантанна падабраўшы колеры дзіцячых алоўкаў і фламастараў, студэнты размалёўваюць на іх свае самаадчуванні. Малююць па-дзіцячаму, хаця частка з іх дасягнула ўжо пенсіённага ўзросту. Што рабіць, калі праўду ў змозе сказаць толькі дзіця?

Barbara Goralczuk, Bielsk

Dumaj, ne dumaj

Dumaj, ne dumaj, carom ne budesz,
Koli w hołowie odna pustota,
Im tiszej jiedesz, zajiedesz wsiudy,
Ne dla sobaki dobra kołbasa!

Koli ne chosz, sztob natrasaliś,
Nic ne robi i klepi bidu,
Odin ne szukaje, druhi ne hubit,
Chaj popychajut, albo i bjut!

Samoje nic ne połuczajeć,
Jak majesz mary – to idi,
Jak budesz pchatiś, to dopchaješ,
Diwiat'sia koso, tuolko bidy!

Odne jest życie, i to korotkie,
Chto upadaje, nechaj wstaje,
Ne zorżawieje płuh u roboti,
Smak życia znaje toj, chto żywe!

Валянціна Мядзведзь, Беласток

Стары дуб

Ля старога лесу стары дуб стаіць,
а пад гэтым дубам хлапчына ляжыць,
ён ляжыць, смяецца, бутэльку дзяржыць:
выпіўшы гарэлку, вясёла ж мае быць.
Ля яго матуля старая стаіць,
плача горка, лае – што ж сынок тварыць!
«Ты ўжо зноў напіўся, а так цяжка жыць!
Калі ты, п’янжуга, перастанеш піць?!»
А сынок ёй кажа, за руку трымае:
«Сёння той не п’е, хто грошай не мае.
Ты не плач, матулька, п’ю я не адзін.
Я змагу гарэлку! Кіне піць твой сын!».
Стары дуб ліствою ціха зашумеў:
«Зноў напіўся, хлопча, розуму не меў?!
Ты не пі больш, хлопец! – стары дуб шуміць, –
Гарэлкі не зможаш, пакуль будзеш піць!»

Вада

Там за гаем, за зялёным гаем
рэчка быстрая, глыбокая плыве,
а ў ёй вада, вада, вада зімненькая,
яна па каменьчыках ціхенька плыве.
Плыве, плыве яна далёка,
за гай зялёны, у далёкі край бяжыць,
а на беразе дзяўчынанька прыгожая
з вадою быстраю ціхенька гаманіць.
Куды бяжыш, вада, вада ты быстранька
і гэтак хутка і упарта ў даль плывеш?
Чаму маёга шчасця дый далёкага
мне ўжо ніколі і ніяк не павярнеш?..
А вада, вада, вада зімненькая –
яна дзяўчыне адказу не дае
і толькі, толькі быстранькая, чыстая,
па пяску, каменьчыках у даль плыве.

Шалёныя гномікі ў чорна-фіялетавай вопратцы разгуляліся па цэлай прасторы невялікай картачкі. Стаяць на галаве, адной руцэ і цвёрда на нагах, абымаючы рукамі ўвесь свет. Чорны і фіялетавы – колеры смерці і жалобы, але гномікі смерці зусім не баяцца. Сяброўства са смерцю дапамагае ім у поўным карыстанні кожнай пражытай хвілінай. Жыццё не страчанае, больш, яно пазітыўна шалёнае.

Пад вялікім сонцам ложак з цёплай, пуховай пярынай і добра нафаршыраванай пер'ем падушкай. У ложку нехта сабе дрэмле адзінока. Сонца вялікае, цёплае і вясёлае тады чаму ж ён спіць? – здзіўляецца нехта. – Таму што надта стомлены. Ён марыць, каб урэшце спакойна ўлезці ў ложак і з яго не вылазіць. Яго шчасце дрэмле пад пярынай.

* * *

Пачалося зусім выпадкова. Свежаспечаную спадарыню магістр ранняй адукацыі паслалі на працу ў бібліятэку. Ніхто не пытаў падабаецца ёй гэта ці не. На хлеб трэба зарабіць. Так ужо трыццаць гадоў займаецца яна класіфікацыяй кніжак. Кніга гэта слова, а слова было на пачатку і яго другім прышэсцем усё завяршыцца, каб зноў пачацца. Такім чынам яе нявінная класіфікацыя кніжак пераўтварылася ў аналітычную класіфікацыю рэчаіснасці. З дапамогай дзесятковай сістэмы і камбінацыі кропак, працяжнікаў і косак кантралюе сябе і свае адносіны з навакольным светам. Ужо і не ўяўляе сабе жыцця без універсальнай дзесятковай класіфікацыі.

* * *

Класіфікацыя класіфікацыяй, але без вады таксама не пражывеш. Пасля моцнай кавы на прабуджэнне з сонных універсітэцкіх заняткаў сушыць, што не вытрымаць. Гадзіна позняя, на калідоры ні жывой душы. Адзіная ўніверсітэцкая крама з прадуктамі ўжо закрыта. Што рабіць? На вуліцу шукаць вады не пойдзеш, няёмка, трэба вяртацца на заняткі. Апошняя надзея – спадарыня вахцёрка – жанчына гадоў за пяцьдзясят. Якраз гаворыць па тэлефоне, седзячы на крэсле, яшчэ з сямідзясятых гадоў, малым, выгадным, прыстасаваным да тагачасных невялікіх пакойчыкаў у гарадскіх шматкватэрніках.

Убачыўшы некага за спінай, неахвотна перарывае размову, не выключаючы свайго мабільнага тэлефона:

– А вы чаго тут вісіце? Вады вам хочацца? Ідзіце ў туалет і напіцеся. У мяне ніякай вады няма. Хочаце варанай з чайніка? А што вы сабе думаеце, што я ўсіх буду вадой паіць?

Неахвотна налівае ў бронзавы дзюралексавы кубак цёплую, мутную ваду. Цікава колькі кепскай энергіі змяшчае ў сабе цяпер той кубак? – думае студэнт, а затым з поўным усведамленнем няспешна раскашуецца прапітай вахцёркай кроўю.

– А чаго тут завіслі з тым кубкам, думаеце што буду яшчэ яго вам мыць? Вады захацелася! З унітаза напіся.

– З унітаза, гаворыце? Ну добра, іду да ўнітаза, – спакойна інфармуе студэнт.

Пакуль студэнт вярнуўся з туалета з памытым кубкам, у вахцёрку ўступіў жахлівы страх. Цяпер напэўна на яе данясуць, а потым выкінуць з працы, – падумала сабе.

– А мо вам кавы, гарбаты? – пытае з ненатуральнай ветлівасцю.

– Не бойцеся, не данясу на вас, – супакойвае студэнт.

– Кавы, гарбаты? – трывожна паўтарае вахцёрка.
– Кавы, гарбаты, – штораз галасней лямантуе за вяртаючымся ў залу студэнтам.

Беднае асляня. Свайго шчасця так і не знайшло.

Іаанна Чабан

Віслава Шымборская

Нацюрморт з шарыкам

Замест вяртання ўспамінаў
у час памірання
заказваю сабе вяртанне
згубленых рэчаў.

Вокнамі дзвярыма парасоны,
валізкі, пальчаткі. Плашч,
каб я магла сказаць:
Нашто мне гэта ўсё.

Булаўкі, грэбень такі і такі,
ружа з паперы, вяровачка, нож,
каб магла сабе сказаць:
нічога мне не шкада.

Дзе б ты не быў, ключ,
старайся вярнуцца ў час,
каб я магла сказаць:
іржа, дарагі мой, іржа.

Упадзе хмара пасведчанняў,
проспускаў і анкет,
каб я магла сказаць:
Сонейка заходзіць.

Гадзіннік, выплыві з ракі,
дазволь каб узяць цябе ў руку,
каб я магла сказаць:
прыкідваеш гадзіну.

Знойдзецца таксама шарык
захоплены ветрам,
каб я магла сказаць:
Тут няма дзяцей.

Адляці ў адкрытае акно,
адляці ў шырокі свет,
няхай хтось крыкне: О!
каб я заплакаць магла.

Пераклад Міры Лукшы

Лякарствы з поля – крэмень, хвошчка...

Крэмній – канцэнтрат вогненнай энергіі, з'яўляецца асновай засваення 74 элементаў у арганізме, і яны не засвойваюцца целам, калі не хапае крэмнія. Старажытныя пілі ваду з каменнага, крамянёвага посуду. Крэмній гэта элемент, кіруючы электрычнасцю мозгу. З крэмнію ў целе ствараюцца эластычныя крывяносныя сасуды і клапаны, а калі мала крэмнія ў вадзе і ежы, то ён замяняецца мёртвым кальцыем, і сасуды пачынаюць трэскацца, з'яўляецца варыкознае пашырэнне вен і іншае. У Расіі быў нават інстытут крэмнія, які даказаў што крэмній – гэта галоўны фізічны элемент сувязі мозгу з целам.

Прыкметы недахопу крэмнія ў арганізме: ломкасць костак і валасоў, галаданне клетак, частае пачуццё голаду, падвышаная адчувальнасць да пагодных змен, дрэннае гаенне ран, пагаршэнне псіхічнага стану, скурны сверб, зніжэнне эластычнасці тканак і скуры, схільнасць да сінякоў і кровазліцця (павышэнне пранікальнасці сасудаў).

Каб быць здаровым, дастаткова настойваць фільтраваную ваду ў шкляных слоіку, на дно якіх класці крэмній. Для ачысткі 2-ух літраў вады і яе паўнавартаснага ўзбагачэння крэмніем на працягу 5-7 дзён трэба як мінімум 150 г крэмнію.

Падрыхтоўка крамянёвай вады ў хатніх умовах

Настойванне вады на крэмені – адзін з самых старажытных спосабаў ачысткі вады. Крэмень – мінерал, які з'яўляецца ўнікальным біякаталізатарам акісляльна-аднаўленчых рэакцый у нашым арганізме. Як можна прыгатаваць крамянёвую ваду?

Вельмі проста. Для гэтага неабходна падабраць крэмневыя каменьчыкі і настаяць ваду, узятую з любой крыніцы. Адна ўпакоўка вагой 50 г разлічана на «аздараўленне» 3 літраў вады. Настойваць ваду лепш у шкляным посудзе пры пакаёвай тэмпературы ў зацененым месцы. Праз 3-4 дні вада чысціцца і становіцца прыдатнай для піцця, падрыхтоўкі ежы, кансервавання, паліву раслін, мыцця. Яе таксама добра выкарыстоўваць для правядзення ачышчальных клізмаў. Каб атрымаць ваду з ярка выяўленымі лячэбнымі ўласцівасцямі, трэба настойваць яе трохі даўжэй –7 дзён. Гатовую ваду зліваюць у іншую ёмістасць, але не да канца. Ніжні пласт з астаткам таўшчынёй 3-4 см да выкарыстання непрыдатны. Гэтую ваду варта выліць, таму што яна ўтрымлівае выпаўшыя ў асадак цяжкія металы. Ёмістасць, у якую была пераліта вада, варта шчыльна зачыніць. Зліўшы рэшту, кавалачкі крэменю пачысціць мяккай шчоткай і тым самым вызваліць іх ад напластаванняў і слізі. І толькі пасля гэтага працэс падрыхтоўкі вады можна паўтарыць. Прамываць крэмній трэба адзін раз у дзесяць дзён і праветрываць на свежым паветры на працягу 2 гадзін, а замену вырабляць праз паўгода. Кіпяціць крамень у вадзе не пажадана.Актыўнасць крэмнія ўзмацняе горны кварц. Крамянёвая вада захоўвае свае лячэбныя ўласцівасці на працягу некалькіх месяцаў. Піць такую ваду можна без абмежаванняў.

Паколькі крамянёва вада мае супрацьпаказанні, ёю трэба карыстацца вельмі асцярожна. Перад ужываннем вады трэба пракансультавацца з лекарам які добра ведае яе дзеянне. Людзям, якія маюць схільнасць да анкалагічных захворванняў, рэкамендуецца і зусім адмовіцца ад ужывання крамянёвай вады.

Лячэбныя ўласцівасці крамянёвай вады

П'юць крамянёвую ваду ў неабмежаванай колькасці. Яе ўжыванне – выдатная прафілактыка шматлікіх хвароб: атэрасклерозу, гіпертанічнай і мачакаменнай хвароб, паталогіі скуры і цукровага дыябету, інфекцыйных і анкалагічных захворванняў, варыкознага пашырэння вен і нават нервова-псіхічных хвароб, служыць для прафілактыкі атэрасклерозу, аднаўляе эластычнасць сасудаў, аднаўляе мікрафлору кішачніка, прыводзіць у норму ўзровень цукру ў крыві, паляпшае абмен рэчываў, зніжае колькасць халестэрыну ў арганізме, паляпшае працу печані і нырак, узмацняе выдзяленне жоўці, спрыяе добраму росту пазногцяў і валасоў, умацоўвае дзясны і зубы, паляпшае склад крыві і умацоўвае імунітэт, умацоўвае сценкі малых артэрый і вен, а таксама спрыяе аднаўленню іх унутранай паверхні, пашкоджанай дзеяннем свабодных радыкалаў і халестэрыну. Крэмній папраўляе эластычнасць і гнуткасць сценак крывяносных сасудаў, сустаўных храсткоў, сухажылляў, клапанаў сэрца, сфінктараў страўнікава-кішачнага шляху. Асабліва багатыя крэмніем скура, валасы, пазногці, рагавіца і вясёлкавая абалонка вачэй, наднырачнікі, лімфавузлы, шчытападобная залоза.

Крэмній аказвае дабратворнае дзеянне пры лячэнні цэлюліта. Лекавы прэпарат на яго аснове – экстракт хвашчу – абсалютна не таксічны, можна ўводзіць непасрэдна ў занятыя цэлюлітам тканкі (гэты метад шырока выкарыстоўваецца ў мезатэрапіі).

З нядаўняга часу крэмній сталі выкарыстоўваць і для лячэння аблысення. Прынцып лячэння заснаваны на

той жа ўласцівасці крэмнія паляпшаць кровазабеспячэнне скуры галавы. Дэфіцыт крэмнія, які ўзмацняецца з узростам, вядзе да развіцця хвароб: атэрасклерозу, інфарктаў, інсультаў, дыябету, катаракты, поліартрытаў, імпатэнцыі. З дэфіцытам крэмнія сутыкаюцца не толькі пажылыя людзі, цяжарныя і кормячыя маці, але і людзі, якія перанеслі моцны стрэс, маюць павышаныя нервовыя нагрузкі, адчуваюць хранічныя дэпрэсіі, неўрозы, вядуць маларухомы лад жыцця, якія пражываюць у неспрыяльных экалагічных раёнах, ужываюць нефільтраваную ваду.

Менавіта крэмній забяспечвае нам гладкую скуру, прыгожыя зубы і пазногці, пышныя валасы. Дысбаланс крэмнія адлюстроўваецца на імуннай сістэме: зніжаецца супрацiўляльнасць арганізма да запаленчых захворванняў, інфекцый, а галоўнае – узрастае рызыка наватвораў. Людзі, у якіх не хапае крэмнія, як правіла, раздражненыя, ім цяжка засяродзіцца, з'яўляецца павышаная адчувальнасць да шумоў, нярэдка страх смерці, пачуццё безвыходнасці, слабасць, парушэнні гарманальнага статусу.

Вельмі карыснае і эфектыўнае мыццё крамянёвай вадой, маскі, настоі траву, прыгатаваныя на яе аснове. Такая вада здымае раздражненне, запаленні, сухасць, прышчы.

Расада, палітая крамянёвай вадой, расце лепш, не захворвае гнільнымі грыбкамі, цвіллю, а замочванне насення павышае яго ўсходжасць. Паліў агароднінных культур такой вадой павышае ўраджайнасць і скарачае тэрміны паспявання. Пакаёвыя расліны паліваныя такой вадой таксама аддзячаць пышным красаваннем і добрым ростам. Крамянёвую ваду рэкамендуецца дадаваць у акварыумы, няважна хто там жыве – рыбкі, чарапашкі або жабы. Крамянёвую ваду ўжываюць пры хатнім кансерваванні з мэтай паляпшэння якасці прадуктаў. Супрацьпаказанні пры лячэнні крамянёвай вадой (як і любой актываванай) – гэта ўсё наватворы, сардэчнасасудзістыя і хранічныя запаленчыя захворванні ў фазе абвастрэння, схільнасць да трамбозаў. Свае лячэбныя ўласцівасці крамянёвая вада праяўляе і пры вонкавым прымяненні ў выглядзе прымочак, паласканняў, кампрэсаў пры дыятэзе, фурункулёзе, юнацкіх вуграх, апёках, псарыязе, перхаці. Пры сустаўных болях добра рабіць цёплыя кампрэсы з крамянёвай вадой, пры кан'юктывіце – прамываць ёю вочы. Пры ангіне і парадантозе – паласкаць горла і рот, пры катары – прамываць нос.

Не забывайце таксама пра харчовыя крыніцы крэмнію. Асноўнымі харчовымі крыніцамі крэмню з'яўляюцца раслінныя прадукты: сальдарэй, парэй, радыска, насенне сланечніка, памідоры, буракі, соя, карычневы рыс, лясныя ягады, зеляніна, вотруб'е, мука грубага памолу, чорны хлеб. Ёсць ён і ў некаторых прадуктах жывёльнага паходжання, напрыклад, ікры, яйках і кіслым малацэ. З лекавых траў высокім утрыманнем крэмнія вылучаюцца палявы хвошч, сабакар аптэчны, мядунка, зябер, горац птушыны, цыкорый, пырнік, крапіва. Крэмній таксама ёсць у вінаградным соку, у віне і піве, а таксама шматлікіх мінеральных водах. Крэмній – гэта той выпадак, калі шлях да здароўя аказваецца простым, не патрабуе прымянення дарагіх прэпаратаў і складаных тэхналогій. У карыснасці крамянёвай вады вы можаце пераканацца самі, пачаўшы пастаянна яе піць. Ужо на працягу першага месяца адчуеце гаючую сілу крэмнію. Узрастуць сіла і бадзёрасць, палепшыцца самаадчуванне, што будзе сведчыць аб распачатым працэсе аднаўлення здароўя.

Міраслава Кастанчук

Моцнае лякарства – лісічка

Ці хто задумваўся, чаму лісічкі ніколі не бываюць чарвівыя? Усё вельмі проста, гэтыя грыбы ўтрымліваюць рэчыва хіноманнозу, якой не пераносяць жучкі, чарвячкі і нават гельмінты ўсіх відаў. Рэчыва гэтае капрызнае, цеплавую апрацоўку не выносіць, руйнуецца пры тэмпературы 50 градусаў. Пры халоднай засолцы яго разбурае соль. Значыць, прымаць лісічку трэба ў выглядзе сухога парашку, у капсулах або настоеную на гарэлцы ці віне.

Хіноманноза ў лісічкі – абсалютна натуральнае рэчыва, не выклікае пабочных дзеянняў і знішчае паразітаў і іх яйкі, у адрозненне ад прэпаратаў «Вермокс» або «Пірантэль», якія дзейнічаюць толькі на напаловусаспелых асобін. Другое актыўнае рэчыва лісічак – эргастэрол, эфектыўна ўздзейнічае на ферменты печані. Яго ўжываюць пры яе ачышчэнні. Траметаналінавая кіслата паспяхова дзейнічае на вірусы гепатыту.

Настойка

1 сталовую лыжку высушаных і раздробненых у парашок лісічак заліваюць 200 мл гарэлкі і настойваюць 10 дзён, штодня памешваючы. Не фільтраваць, перад ужываннем узбоўтаць і піць з асадкам.

Пры паразітарных інвазіях – па 2 чайныя лыжачкі ўвечары перад сном на працягу 20 дзён;

пры захворванні печані (атлусценне, гемангіёмы, цыроз), падстраўнікавай залозы – па 1 чайнай лыжачцы штодня ўвечары 3-4 месяцы; пры гепатыце – па 1 чайнай лыжачцы раніцай і ўвечары на працягу 4 месяцаў; для ачышчэння печані – па 2 чайныя лыжачкі ўвечары 15 дзён.

У натуральнай медыцыне лісічкам цаны няма. Яны валодаюць проціракавым і імунастымулюючым дзеяннем, дапамагаюць пры запаленчых захворваннях, а вітаміны А ў іх у некалькі разоў больш, чым у моркве. Таму ў Кітаі прэпараты з лісічак выкарыстоўваюць для карэкцыі зроку і лячэння курынай слепаты.

Міраслава Кастанчук

Nie sposób dzisiaj określić liczbę katolików zamieszkujących Białowieżę i najbliższe okolice w okresie do schyłku XVIII wieku, jeszcze przed utworzeniem parafii rzymskokatolickiej w Narewce. Wiemy, że do tego czasu białowiescy katolicy należeli do parafii w Kamieńcu Litewskim. Parafia w Narewce została erygowana w 1777 roku, do niej też zostali przypisani katolicy z Białowieży i najbliższych okolic. W najstarszych księgach metrykalnych parafii narewkowskiej znaj...

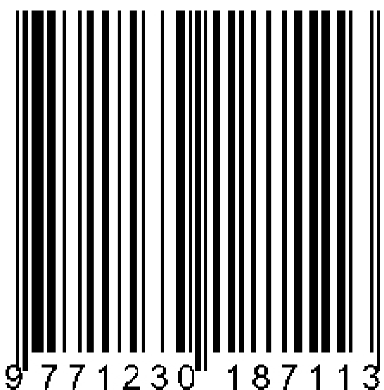
Пасля школы Алеся Пісьмянкова ўзялі на працу ў раёнку. Ён пачаў асвойваць першыя азы раённай журналістыкі. Адначасова рыхтаваўся для паступлення на філалагічны факультэт Белдзяржуніверсітэта. Шмат пісаў вершаў. А 21 снежня 1974 года абласная газета „Магілёўская праўда” апублікавала першыя вершы юнага паэта з вёскі Бялынкавічы Касцюковіцкага раёна. Гэта была шчырая, светлая падборка з 7 верша... (далей у наступных нумарах)

Czasopis

Nr indeksu 355038, ISSN 1230-1876.
Wydawca: Stowarzyszenie Dziennikarzy Białoruskich.
Adres redakcji:
Białystok, ul. Lipowa 4/221.
Adres do korespondencji:
„Czasopis”, 15-001 Białystok, skr. p. 262. **E-mail**: redakcja@czasopis.pl
http://czasopis.pl
Tel. (85) 653 79 66

Redaktor naczelny: Jerzy Chmielewski, tel. 502 661 316. **Zespół redakcyjny**: Wiesław Choruży, Helena Kozłowska-Głogowska, Sławomir Iwaniuk, Tomasz Sulima (sekretarz redakcji), Jerzy Sulżyk.

Stali współpracownicy: Piotr Bajko, Siarhiej Czyhryn, Tamara Bołdak-Janowska, Agnieszka Goral, Mirosława

Łuksza, Mateusz Styrczula, Dorota Wysocka, Ewa Zwierzyńska.
Druk: Zakład Poligraficzny ARES, Białystok.

Prenumerata: Odpowiednio do liczby zamawianych egzemplarzy i okresu prenumeraty należy wpłacić wielokrotność 5 zł na rachunek: Stowarzyszenie Dziennikarzy Białoruskich: Bank PEKAO S.A. Białystok 30 1240 5211 1111 0000 4928 9343.

Беларускі грамадска-культурны часопіс, прысвечаны пытанням сучаснасці, гісторыі, літаратуры і мастацтва, месца чалавека ў свеце. Форум думкі беларусаў і ўсіх тых, каму блізкая беларуская тэматыка. Пазіцыі аўтараў тэкстаў не заўсёды адпавядаюць пазіцыям рэдакцыі. Не публікуюцца матэрыялы, якія прапагандуюць камуна-фашызм, расізм, нацыянальную варожасць.

Artykuły i listy publikowane są – o ile autor nie życzy sobie inaczej – w języku oryginału: po polsku lub białorusku. Redakcja zastrzega sobie prawo do skrótów, zmian tytułów i redagowania nadesłanych tekstów.
Materiałów nie zamówionych redakcja nie zwraca.
Zrealizowano dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Numer złożono 31 marca 2016.